

TEOLÓGIA

A BŰNBÁNAT SZENTSÉGE ÉS A GYÓNÁS

Bűnbánattartás az Ó- és Újszövetségben
Bűn és kiengesztelődés
Párbeszéd a lélek „orvosai” között
Bűn — bűnhődés — büntetés
Az egyház mai bűnbocsánati gyakorlatáról

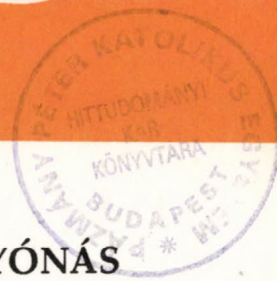
900 éve született Clairvaux-i Szent Bernát

A TEOLÓGIA beszélgetése
P. Nemesszeghy Ervin jezsuita tartományfőnökkel
500 éve született Loyolai Szent Ignác

Lelkipásztorok a gyóntatásról és lelkipavezetésről

Bán Endre — Baumgartner, Konrad — Blanckenstein Miklós
— Gál Ferenc — Gründel, Johannes — Hervay Ferenc Levente
— Kerekes Károly — Kozma Imre — Lankó József
— Orosz László — Tringer László és mások írásai

XXV. évf. 1991. 2. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXV. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1991. MÁJUS

TANULMÁNYOK

- KEREKES KÁROLY: A bűnbánattartás szemlélete az Ó- és Újszövetségben67
GÁL FERENC: Bűn és kiengesztelődés71
TRINGER LÁSZLÓ: Párbeszéd a lélek „orvosai” között75

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

P. NEMESSZEGHY ERVIN jezsuita tartományfőnökkel

- 500 éve született Loyolai Szent Ignác (készítette: Zimányi Ágnes)81

KÖRKÉP

- HERVAY FERENC LEVENTE: Ciszterci lelkiség a mai világban
900 éve született Clairvaux-i Szent Bernát88
JOHANNES GRÜNDEL: Bűn — bűnhődés — büntetés (fordította: Szász István) 93
OROSZ LÁSZLÓ: A bűnbánattartás fegyelme és a gyóntatás hagyománya
a bizánci szertartású egyházakban99
BÁN ENDRE: Fény és árnyék a lélek mélyén104

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- KONRAD BAUMGARTNER: „Akinek megbocsátjátok bűneit...” Az egyház
mai bűnbocsánati gyakorlatához (fordította: Bánhegyi B. Miksa) ...109

BŰNTUDAT — BŰNBÁNAT — KONFLIKTUSOK

- BLANCKENSTEIN MIKLÓS és KOZMA IMRE a gyónásról és lelkivezetésről
(A riportot készítette: Széll Margit) .115
LANKÓ JÓZSEF: A szentségek és a cigányok125

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

.... tarts bűnbánatot. Nézd, az ajtóban állok és zörgetek. Aki meghallja szavamat és kinyitja az ajtót, ahhoz bemegyek..."

(Jel 3,19—20)

Hogy a mi Istenünk „irgalmas és könyörülő Isten” (Kiv 34,6), — erről már az Ószövetség hívó embere is meg volt győződve. Hittel vallotta, hogy a bűnöket — szabad és kegyelmi döntésével — egyedül az Isten bocsáthatja meg: „*En magam vagyok, aki bűneidet eltörölöm, és bűnödre nem emlékszem többé*” (Iz 43,25). A gyarló, vétkes ember Istent nem engesztelheti ki, maga az Isten az, aki kiengesztel bennünket önmagával. „*Vétkeink reánk nehezednek, de te megbocsátod őket*”, — vallhatjuk mindig a Zsoltárossal (64,4). A bűnbocsátás joga kizárólag az Úré, *motívuma pedig az Ő felemelő, irgalmas szeretete.*

Az Újszövetség minderről még világosabban szól: ami egyedülálló módon „krisztusi”, azaz keresztény abban, — az a bűnök bocsánata. Keresztelő János az „idők teljességének” hajnalán, a „végső korszak” küszöbén a pusztában a „bűnbánat kezdetéről és a bűnök bocsánatáról” prédikált (Mk 1,4; Lk 3,3). Amit a Keresztelő csak meghirdetett, az Jézus fellépésével, „életművével”, megváltozó halálával és feltámadásával valósággá vált. „*Fiam, bűneid meg vannak bocsátva*” — mondja nyilvános működése kezdetén a bénának (Mk 2,5), majd oly gyakran a benne hívőknek, a szabadító feloldozást tőle kérőknek-váróknak. Jézus Isten bűnbocsátó erejével lép fel — épp emiatt botránkoznak meg benne a farizeusok (Mk 2,7), — így „igazolja” istenségét a nyilvánosság előtt. A bűnbocsátás isteni joga és hatalma csakis egy embernek, az „Istenembernek” adatott meg világunkban (Mt 9,8). Ezt a hatalmat adja Krisztus tovább apostolainak, küldötteinek — amint erről Lukács és János evangelisták írtak (24,47; 20,23).

Az Apostolok Cselekedeteiből újra és újra értesülünk, hogy az üdvösség útja, Isten legnagyobb ajándéka a „bűnök bocsánata”. Szent Pál — az ő sajátos terminológiájával — szintén ezt hirdeti: „*Mindenki, aki Krisztusban van, új teremtmény, ... valami új valósult meg. De ezt az Isten viszi végbe, akit Krisztus kiengesztelt irántunk, és minket a kiengesztelődség szolgálatával megbízott*” (2Kor 5,17—18).

A „bűnök bocsánatáról” szóló híradás valóban az Újszövetség új életet biztosító, felszabadító örömhíre, az üdvösségről szóló üzenetnek — a megváltással, megigazulással szétszakíthatatlanul összeforrott — teljessége. Arról ad hírt, hogy az Isten megbocsátó szeretete erősebb minden bűnénél, hogy sebeket gyógyít és kiengesztelődött, új életet ajándékozik.

A bűnök bocsánatáról szóló evangéliumi tanításnak jelentőségét fontolgatva megdöbbentő ijedséggel kell tapasztalnunk, hogy a reménységünkről, mi több, üdvösségünket biztosító híradásról kortársaink alig-alig akarnak már tudomást venni. Oly világban élünk, melyben a bűntudatról (nem a „beteges” bűntudatról van szó) egyre többen elfeledkeznek, egyre többen kiiktatják azt lelkük világából, valamiféle „önmegváltó erővel” — „felszabadítják” önmagukat. Egyre inkább kell megtapasztalnunk, hogy egy sajátos és félelmetes önfelmentő, önmegbocsátó, mi több, a bűn valóságát már tudomásul venni nem képes, nem akaró, pusztán emberi öntörvényességhez igazodó mechanizmus bénítja meg, „szabadítja fel” emberek millióit. A bűnök bocsánatáról szóló krisztusi üzenet egyre inkább feledésbe megy, sőt irritálóvá, zavaróvá válik. A Reconciliatio et Paenitentia (Kiengesztelődség és bűnbánat — 1984) kezdetű apostoli buzdítás a bűntudat elhomályosulásának legfőbb okát az istenhit meggyengülésében, az Istentől való elfordulásban látja. Az a szekularizmus, mely már csak a tevékenység és termelés hatalmát, jelentőségét ismeri el, lassan elfeledkezik nemcsak az ember szellemi-lelki igényeiről, értékeiről, az emberi méltóságról, hanem az embernek Istenre, Isten jóságára és megbocsátó irgalmára való utaltságáról is.

Az egyház — küldetéséből fakadóan — ma is a bűnök bocsánatának, a bűnbánat szükségességének hirdetésére kívánja kortársainkat figyelmeztetni, hogy végre megszabaduljanak az „ártatlanság és büntelenség megszállotságától”. Az egyháznak nem az a küldetése és feladata, hogy a büntetés „fenyegető üzenetéről” adjon hírt, hanem, hogy a bűnök bocsánatának örömhírét közvetítse. Azt az isteni kegyelmi ajándékot, mely egyedül képes az embernek „új szívet” ajándékozni. Új szívet és megújult gondolkodást, mely Isten parancsait újra fel- és elismerteti, és e felismerés nyomán bűnbánatot tart, bűnvallomást tesz.

Talán fölösleges is hangoztatnunk, hogy minden, Istennel kiengesztelődő, bűnét megbánó és megvalló ember, ha az egyház, ha emberek közvetítésével is, de mindig Krisztushoz, az „isteni Orvoshoz” kíván fordulni, tőle várja a gyógyítást, a valódi „felszabadítást”. Lelke békéjét keresi Istennel. A hívők közösségével, környezetével és önmagával kíván megbékélni. Jézus könyörgése: „Atyám, bocsáss meg nekik”, — biztos reményt nyújt ma is, mivel tudjuk, hogy az Atya mindig meghallgatja Fiát (vö. Jn 11,42). Jézus jól tudta, hogy „mi lakik az emberben”, tudta és tudja, hogy az ember oly élőlény, akinek mindig szüksége van segítségre, felemelő, bátorító szóra, bűnbocsánatra. Mi pedig hittel valljuk, hogy számunkra nem hozhat más üdvösséget és szabadítást — az egyháznak és felszentelt szolgálóinak közvetítésével —, mint az, hogy átadjuk önmagunkat Isten jóságos, megbocsátó irgalmának.

Szent János szerint az isteni Ige itt, köztünk, a sötétségben világosodik. Nem múlt időben, hanem tegnap, ma és amíg e világ el nem múlik. E fény számára kell lelkünket kitérnünk, ez mutat-hat egyedül biztos utat, adhat világosságot, amikor szembenézünk a bűn — saját bűneink — misztériumával, félelmetes és sötét titkával. Ennek a fénynek útmutatásával, erejében botorkálunk vagy sietünk vissza tékozló fiúként Atyánk házába, megvallva, hogy „Atyám vétkeztem...” (vö. Lk 15,11—32).

Sz. A.

„Ha mélyebben megfontoljuk a kiengesztelődés és bűnbánat szentségének jellegét, az Egyház tudatában ez nem csupán bírói jellegű, hanem gyógyító rendeltetése is van. Ez abból a tényből következik, hogy az evangéliumokban Krisztus gyakran orvosként jelenik meg, és az Ő megváltó tevékenységét a legősibb keresztény idők óta gyógyításnak nevezték.

»Gyógyítani akarok, nem vádolni« — mondta Szent Ágoston a bűnbánat lelkipásztori feladatáról. És hála a gyónás gyógyító hatásának, a bűntől sebzett nem esik kétségbe.

A szentségnek a szertartása is a gyógyító jelleget emeli ki, melyre a mai ember különösen fogékony. Az Egyház a bűnben nem csupán eltévelyedést lát, hanem emberi gyöngeséget és esendőséget.

Ha ezt a szentséget, mint az irgalom ítélszékét tekintjük vagy a lelki gyógyítás helyének nézzük, mindkettő megkívánja a bűnös belső életének ismeretét, hogy meg lehessen őt ítélni, fel lehessen oldozni, eligazítani és gyógyítani. Ezért kívánjuk a bűnöstől az őszinte és teljes bűnbevallást. Tehát ez nem csupán aszketikus okokból történik — alázatosság gyakorlása, önmagunk elítélése —, hanem a szentség lényegéhez tartozik.”

**Kiengesztelődés és bűnbánat,
apostoli buzdítás 31. pont.**

TANULMÁNYOK

Kerekes Károly O. Cist.

A BŰNBÁNATTARTÁS SZEMLÉLETE AZ Ó- ÉS ÚJSZÖVETSÉGBEN

A bűnbánat szót, tapasztalatunk szerint, még a jó keresztények is félreértik és afféle „bánatoskodást” kevernek bele. Mintha az lenne a lényeg, hogy ha jobban sírunk-rívunk, akkor jobb lesz „bűnbánattartásunk” is. Ettől a tévedéstől már kezdetben szabaduljunk meg, mivel nagyon gyengíti előrehaladásunkat Isten felé. — A szerencsétlen Judás mire jutott például kesergésével, kétségbeesésével? Oda, hogy beleőrült és felakasztotta magát. Bánjuk meg tehát, amit történt, talán könnyeink is hulljanak, de a „bánatoskodást” mellőzzük.

Régen nem restelltük emlegetni ezt a latin szót: *penitencia*. Alapigéje, mint tudjuk, valamit ellenzek, megvetek — és ezért szabadulni akarok tőle. Más útra akarok térni, más ember lenni, mert megvetem azt, amit tettem. A penitenciatartásnak kezdetől fogva megvannak a szabályai, normái, amiket be kell tartanunk, ahhoz, hogy célhoz érjünk, és közben ne legyen se önveszélyes, se közveszélyes közlekedésünk (lásd a Kresz-szabályokat).

AZ ÓSZÖVETSÉGI BŰNBÁNATTARTÁSSAL kapcsolatban elmondjuk, hogy abban a korszakban *mi volt a bűn, és milyen volt a büntől való szabadulás*. Majd az Újszövetség tanítását vesszük szemügyre.

Az Ószövetségben a bűnnek három fajtáját ismerték. Az *első a botlás, félrelépés*, ami csupán gyarlóság, de nem gonoszság. Az Ószövetség azonban ezt is komolyan veszi. Hiszen, ha vigyázatlanságból megbotlunk, nyakunkat törhetjük. A második Sámuel-könyv 6. fej. 7. verse szerint Úza meggondolatlanságból a frigszekrényhez nyúlt — és szörnyet halt.

A *második* fajtája már felelősebb dolog: ez a *gőg*. Ha fejünket, másokat lenézően, magasba tartjuk, az a *fennhéjázás*. Az ilyen már komoly bűnnek tartották, mert nemcsak afféle botlás, hanem arcátlanság, pökhendiség. Mint ahogy Lámechról, Káin fiáról olvasunk (Ter 4. fej.), aki Isten törvényét megvetve két feleségével gőgösködött az asszonyok előtt.

A *harmadik*, ami legnagyobb bűnnek számított: a *gaztett*, a gonosztett. Ez ugyanis a teljes lekanyarodást jelenti Isten útjáról. Az ilyen ember konokul önmagába zárul és nem hajlandó elfogadni Isten békét és bocsánatot kínáló szavát. Ez a megrögződés a tipikus „Káin-szituáció”. Ezek után kérdezhetjük:

Mi a bűn következménye, az Ószövetség tanítása szerint? Először is az, hogy elveszítjük Isten pártfogását, leveszi rólunk kezét: lásd mire mégy a magad erejéből. Gondoljunk *Jóbra*, mennyi testi-lelki betegségben van része, halál sújtja környezetét. A másik következmény, hogy a bűnös és egész házanépe tisztátalan és utálatos lesz. Ezt egyetlen bűn is okozhatja, különösen, ha azt a nép képviselője követi el, például levita, pap, bíró, király. A *bűn következményei tekintetében* az ószövetségi szemlélet sokkal inkább *közösségi*, mint a miénk. Ádám bűnétől az egész Paradicsomkert rothadó gyümölcsökkel telik meg. A különböző bűnfajták az embert gúzsba kötik, fojtogatják. Emlékezzünk csak a „Circumdederunt” temetési zsolnár-antifónára: „körülvettek engem a halál kötelékei...”

— Ismétlem, az Ószövetség erősen hangsúlyozza, hogy a bűn nemcsak az elkövető személyt rontja meg, hanem környezetét is: közösségét, kis és nagy közösségét.

Ha az Ószövetség bűnét és bűnfeldolását vizsgáljuk, felvetődik a kérdés, *hogyan szabadulhatok meg a bűn és a halál kötelekeitől*. — Először is bizonyos levitikus, pápi-rituális tisztulásokat írnak elő. A Leviták könyve 6. fejezetében találjuk azt az áldozatot, amit a tisztulásra kész bűnösnek egyénileg kell bemutatnia. Az egész nép számára pedig minden esztendőben visszatér a Nagy Engesztelés napja, amikor Isten az egész nép bűnét eltörli, és az életet újra kezdhetik. Isten eltörli a bűnt a nép közös könyörgésére is. Jonatánnak meg kellett volna hálnia, de a nép könyörgésére feloldozást nyer. Dávid királynak is két súlyos bűne miatt a halál lett volna osztályrésze, de bűnbánatára — és a nép könyörgésére — Isten megbocsátott neki.

Lényegében így foglalható össze a *mózesi könyvek* bűn- és bűnbocsánat szemlélete. Ebben a nézőpontban a bűn még inkább *tárgyi* valóság. A *próféták kezdik „alanyi”* módon szemlélni a bűnt, kiemelve annak személyes felelősségét. Ez annyit jelent, hogy a vétkező alany szándékossága és tudatossága is hangsúlyt kap. A *próféták* a benső bűnbánatot sürgetik: Ellenzem, amit tettem és mindent elkövetek, hogy megváltozzak! Minden prófétai prédikáció így kezdődik: *„Forduljatok Isten felé, tartsatok bűnbánatot!”* Olyan hittel és biztos tudattal tegyétek, amint azt *Izajás* könyvének első fejezetében olvassuk: „Ha olyanok volnának bűneitek, mint a skarlát, fehérek leszték, mint a hó; és ha olyan vörösek is, mint a bíbor, olyanok leszték, mint a gyapjú.” Ilyen meggyőződéssel kell tehát penitenciát tartani. Emellett megmaradtak a rituális gyakorlatok is. *Jeremiás próféta* szerint a testi-lelki odafordulás Istenhez azt jelenti, hogy beismerem: Bűnt követtem el! Addig ugyanis Isten se tud veled mit kezdeni, míg bűnösnek nem vallod magad!

Ezekielnél olvashatjuk a prófétai feddést: „Ne mondjátok, hogy atyáink ették a savanyú szőlőt, és a fiak foga vásik el tőle. Mindenki a saját bűne miatt vész el” (18,2.2) A *prófétáknál* tehát a nagyobb személyi felelősség kerül előtérbe. A penitenciatartás is ezért egyre személyesebb és bensőségesebb lesz. Ez jelenti azt a bizonyos „szívre” való átállást, amit *Sámuel próféta* Dávid felkenésénél hallott. „Isten a szívet nézi” (1Sám 16,7).

A rabbik ősi tanítására is figyelniünk kell: „Hívő testvérem, figyeld meg a Bibliát, mi annak az utolsó betűje? Egy lámed, azaz L betű, s az első: egy bét, azaz B betű. Olvasd össze. Az így nyert szó „léb”, amit annyit jelent, hogy „szív”. Látod? Amikor a Szentírást kezded veszed, az élő Isten szívét veszed kezdedbe, s amikor a *Szentírás* egyetlen szavát is meghallod, tudd meg, hogy az élő Isten *szíve dobogását* hallod. Ehhez tartsd magad! (És neked is legyen szíved!) — Az Ószövetség eljut tehát Isten szívéig, megbocsátó, irgalmas szeretetéig. Világos kifejtését azonban még ne várjuk sem Mózesőtől, sem a prófétáktól. Az igazi szabadulás nem teljedhet be addig, amíg el nem jön az, aki Eljövendő!

AZ ÚJSZÖVETSÉG bűnbánattartásához érkezünk. Sokan idézik a keresztény bűnbánatról elmélkedve Szent Ágoston „Vallomásait” — „Confessiones”. Itt félrevezető lehet a „confessio” szó, mert ennek az ismertebb egyházi jelentése a „gyónás”. Valóban, így is nevezzük, de a confessio eredeti tartalma egészen más. Mit is mond ez a nagy bűnbánó, Ágoston művének első fejezetében?

„Nagy vagy Uram, és igen igen méltó minden dicséretre. A te hatalmadnak és bölcseségednek nincs határa. Dicséretedre sóvárog az ember, a teremtésednek kicsiny paránya. Rádöbben a maga halandó voltára. Szemügyre veszi bizonyosságát és tanúságát annak, hogy a kevélyeknek te, Uram, ellenállsz és mégis dicséretedre kívánczik az ember, teremtésednek e kicsiny paránya. Te ébreszted fel bennünk magasztalásod örömét, mert magadnak teremtettél, Uram, és nyugtalan a mi szívünk, míg meg nem nyugszik benned.”

Ez a szöveg hitelesen tartalmazza mindazt, amit a confessio, a keresztény bűnbánattartás kifejez. A gyónásra fordítás az említett latin szónak tehát bibliai fogantatású jelentése: dicsőítés, Isten-magasztalás! Pontosan ez az értelme annak, ami görög testvéreink szava a gyónásra: „*xomologészisz*”. A nyugati egyházban a confessio mellett általáno-

san használt szó volt a bűnbocsánatra a *pax* — *békesség*, amely az ószövetségi Szentírás nyelvén „shálóm” szavával cseng egybe. Jelenti egyben a teremtés hetedik napjának Istenben való boldog megnyugvását, és a Vele való kibékülés határtalan örömét. Az idáig vezető út azonban hosszú. Hogyan jutott el a kereszténység a bűnbánattartás ilyen megfogalmazásáig?

AZ EVANGÉLIUMOK Jézus működésének kezdetén leírják a nagy bűnbánathirdetőnek, Keresztelő Jánosnak megjelenését és első szavát, ami saját nyelvén így hangzik: Shúbú! Forduljatok meg! Forduljatok Isten felé. Görögül: Metanoiete! — Vagyis egész belső valóságotok, szívetek-lelketek forduljon Isten felé! Sajnos, a magyar fordításaink nagy része csak ennyit mond: Tartsatok bűnbánatot! Ha a fenti értelemben használjuk, nincs baj. De ha bele értjük, hogy: szomorkodjatok, keseregjete, — akkor nagyon félre értjük a bibliai bűnbánattartást.

Jézus is ezzel a szóval kezdi nyilvános működését: Shúbú! Metanoiete!, vagyis: Egész lényetekkel, mindenestül forduljatok Istenhez. Hagyjátok a bűnös múltat. Higgyetek az evangéliumnak, az üdvösség jóhírének! (vö. Mk 1,15). *Ez az Isten felé fordulás a bűnbánattartás igazi újszövetségi tartalma.*

Kérdésünk, hogy az Újszövetség szerint: mi a bűn és hogyan szabadulhatunk tőle? Jézus, amikor a Szentlélek eljövételéről szól, megfeddi a világot a bűnről, hogy ugyanis „nem hittek bennem” (Jn 16,8). Ez a nem-hívés a bűn egyetlen gyökere az újszövetségi szemléletben, ahogy Keresztelő János mondja: „Íme az Isten Báránya, ő veszi el a világ bűnét! (Egyesszám! Lásd Jn 1,29). Ennek az egyetlen *bűnyökérnek* azután megszámíthatatlan elágazása és átöltözése lehet. Ha megítélem testvéremet, ennek is a gyökere az, hogy nem igazán hiszek Jézus Krisztusban, aki beteg vagy vétkes testvérem alakjában áll előttem. Jézus az, aki várja gyógyító szavamat, segítségemet. Ugyancsak, amikor káromkodom, felelőtlenül beszélek, akkor sem hiszem igazán, hogy Jézus Krisztus él bennem. Mert ha hinném, hogy Jézus akar szólni általam, azt is tudnám, hogy ő nem így beszélne.

Mi tehát a bűn az Újszövetség szerint? — Minden bűn Krisztusra, mint a szeretet Istenére kimondott: „nem kellesz, megvetlek, utállak!” — ítélete, döntése. Ezt a tanítást minden korban, minden nemzedéknek újra meg újra meg kell fogalmazni. A II. Vatikáni zsinat után megjelent Ordo Poenitentiae (a Bűnbánattartás rendje. 1973) végrehajtási utasításában olvassuk: „A bűn: megsérti Isten és sebet ejt az egyház testén”. Ez a meghatározás nemcsak a bűnről szóló egyházi tanítást, hanem a helyes egyház-szemléletet is magába rejti. Az egyház a történelemben tovább élő Krisztus, ilyen értelemben: „Krisztus-teste”. És mi, mindnyájan egy-egy sejtje, élő tagja vagyunk. Jól tudjuk, ha egyetlen sejtbe is behatol a fertőzés, vagy a gyilkos mérge, az egész test károsodik, sőt halálvesztélybe kerülhet. Viszont, ha akár egyetlen sejt is kezd megújulni, Krisztusban újjászületni, az egész test életre kelhet. Tehát akármilyen bűnt is követek el, akár rejtett módon is, annyit jelent, hogy megtámadott a kór...

Lelkiismeretünk tanúsága szerint mi a bűn? Akik még nem egészen „romlottak”, azokat a bűntudat nagyon leveri, kétségbeesésbe kergeti: most már senki és semmi se segíthet rajtam. Amint Káin mondja: „Most már mindenki megölhet engem”. Vagy Judás esetében, akinek nincs más megoldása, csak a kötél! Hívó ember számára azonban mindig van menekülés. — Katona József Bánk bánjában amikor a nádor elköveti a gyilkosság bűnét, megdöbbenő látomásban van része: „Láttam az angyalt, amint könnyes arccal elfordulva kitörölte nevemet az élők könyvéből”. Végül beleőrül a bűntudat kínzó gyötrelmébe. A keresztény közösségben azonban az egészségesek felelősek a bűnösökért, hogy megszabaduljanak és újra éljenek.

Hogyan szabadulhatunk meg tehát a bűntől az Újszövetség szerint? Ez számunkra a nagy kérdés. Jézus szavai szerint van bűn, de van bűnbocsánat is. Bocsánatot csak a személyes Isten adhat. A farizeusok és írástudók is ezt vallják az inaszakadt meggyógyítása esetén. Ezért botránkoznak meg Jézus szavain: „Megbocsátatnak bűneid!” A bűnös

asszony feloldozásánál azzal vádolják Jézust, hogy Istenné teszi meg magát, mert bűnököt bocsát meg. Emberi erőből ez valóban lehetetlen. — Jézus azt mondja, hogy, aki hisz és megkeresztelkedik, az üdvözülni fog; aki nem hisz, az elkárhozik.

A *hinni és megkeresztelkedni* itt lényegében azonos tartalmú kifejezés. Azt jelenti, öltözzünk Krisztusba, haljunk meg Krisztussal, és akkor feltámadunk, újjászületünk Őbenne.

Megszületni csak egyszer lehet. Ezért nem érti Jézus szavát Nikodémus, pedig ő „mester volt Izraelben” (Jn 3,10). Újjá kell születnünk, de a Szentlélek erejéből. Ez tehát csak a Szentlélek által lehetséges. Aki megrögződik a „Szentlélek elleni bűnben”, az menthetetlen (vö. Mt 12,31). Vagyis, amikor tiszta ésszel és szabad akaratommal azt mondom: Isten nem érdekel, meg tudok állni a magam lábán, van magamhoz való eszem és erőm! — ez mélységes, sátáni gögöt jelent, azaz a Szentlélek elleni bűnt. A ki nyilatkoztatás azt tanítja, hogy minden más bűnre van megbocsátás, tehát újjá születhe-tünk. A szeretett tanítvány írja: „Ha látja valaki, hogy testvére vétkezik, de nem halált okozó bűnnel, könyörögjön érte, hogy visszakapja az életét. Ez arra áll, aki nem halált hozó bűnnel vétkezett. Van halált hozó bűn is. Ilyennél nem mondom, hogy könyörög-jön érte. Minden gonoszság bűn. De van bűn, amely nem halálhozó.” (Jn 5,16—17)

Az örök halál, a pokol hitünk nagy misztériuma. Hasonlóképpen misztérium, mint az üdvösségünk. A miséző pap hirdeti: „Íme, hitünk szent titka!” — hiszen Jézus Krisztus „foghatóan” van jelen az Eucharishtiában. „Labete, fagete!” — mondja a görög liturgia. A „fogni”, „fogadni” szó sokféle értelemben használatos: kézbe, szívbe, szájba, anyaméhbe fogadni. Ha Krisztust „fogod”, befogadod, akkor örök életet lesz. Ha „nem fo-god”, nincs örök életed. Ne feledjük tehát, a bűnből csak Isten tud kiemelni. A Máté-*evangéliumban* olvassuk: „A gonoszság elhatalmasodásával sok szívben megfagy a sze-retet” (24,12). A súlyos bűn leállítja bennünk a vérkeringést, ezért fagy meg a szeretet. *Lelkünk* fagyott földjének fellazítását — a kiengesztelést — csak az kezdheti el, akinek „meleg szíve” van, vagyis, akiben izzik a szeretet.

További kérdés, hogy egyházunk milyen szertartással segíti a bűntől való szabadulá-sunkat. A bűnbánattartás új rendjében a tékozló fiú evangéliumi történetének modelljét mutatják be. Ez mutatja, hogyan kell fogadnunk a „megtérőt”, a bűnös testvért, akinek megfagyott szíve Isten napmelegében kezd felengedni és kész a kiengesztelődésre.

Ne feledjük el, az ősi bűnbánattartás élő emlékeit sem, amelyet felhasználunk, az egyéni gyónás megőrzése mellett. Tehát az egyház „közösségi bűnbánattartási” mintá-kat is bemutat. Az első keresztény évezred végéig inkább a „nyilvános bűnösök” bűnbá-nattartását gyakorolták. Hamvazószerdán a püspök a bűnösöket meghintette hamuval, bűnbánati ruhát adott rájuk, azok földre borultak és a nép a papsággal együtt elimád-kozta felettük a hét bűnbánati zsoltárt. A szertartás végén a püspök buzdította a bűnbá-nókat: Ne keseredjenek, ne essenek kétségbe, hanem imádkozzanak, böjtöljenek, ala-mizsnálkodjanak. A szent Negyvennap elteltével Nagycsütörtökön gyertyás körmenet-ben ujjongva fogadták vissza őket az egyház közösségébe. Fehér ruhát adtak rájuk, majd következett a szentmise, közös szentáldozással. Isten megbocsátotta, eltörölte bűneiket. Az egyháznak ezt a bűnbocsánat feletti örömét fejezi ki a gyónás végén a gyóntató és a gyónó által közösen mondott zsolozsmás „akklamáció”-felkiáltás: „Magasztaljuk Istent, mert jóságos hozzánk!” — Mert örökké szeret minket!”

Isten igéje alapján így foglalhatjuk össze röviden az ó- és újszövetségi bűnbánattartás lényeges elemeit.

BÚN ÉS KIENGESZTELŐDÉS

A bűn és bűnhődés összefüggését igazságérzetünkől kifolyólag természetesnek találjuk. Legalábbis akkor, ha mások bűnéről van szó: aki vétkezett, viselje következményét. A megbocsátás, a kiengesztelődés már sokkal összetettebb kérdés. Nem egyszerűen a természet követelménye, hanem a szellem magasabb fokú megnyilatkozása. Főleg azért, mert magába foglalja az élet nagy összefüggéseit és a jövő mérlegelését. Megbocsátani csak az tud, aki maga is tud bánatot tartani, mert belátja saját törekenységét és megértéssel van mások iránt. A bűnbánati szertartás valamilyen kezdetleges formája megtalálható a primitívebb vallásokban is. Legalább annyiban, hogy a haragvó, titokzatos hatalmakat igyekeznek engesztelni. A bosszú gondolata sem volt soha olyan általános, hogy a törzsek és népek kiírták volna egymást. Az a megállapítás, hogy a lélek természeténél fogva keresztény, valahol mindig igazolódott. A kereszténységben azonban a bűnbánat, a megbocsátás, a kiengesztelődés gondolata egészen átjárja a vallási magatartást. Jézus Krisztus működése a megtérésre való felhívással kezdődik (Mt 4,17; Mk 1,15), s feltámadása után az apostolok azt a küldetést kapják, hogy „az ő nevében megtérést és bűnbocsánatot hirdessenek minden népnek” (Lk 24,47). Az egyház azóta is úgy tekinti a bűnbánat szentségét, mint az Isten irgalmának jelét és az ember önmaga fölé való emelkedésének eszközeit. Itt a bűnbánat természetes és üdvtörténeti összefüggéseire akarunk rámutatni.

TERMÉSZETÜNK GYENGESÉGÉT, esékenységet mindenki közvetlenül megtapasztalja. Sőt azt az ellentétet is, amelyet Pál apostol emleget: „A belső ember szerint az Isten törvényében lelem örömet de tagjaimban más tövényt észlelek, s ez küzd értelmem törvénye ellen” (Róm 7,22—23). Az erkölcsiség nem olyan leegyszerűsített probléma, mint ahogy azt Freud materialista és evolucionista alapon megfogalmazta. A lelkiismeretben több a szellemi tájékozódás, mint ahogy azt a közösségnek az ösztönökre gyakorolt nyomásából le lehetne vezetni. Ezért a büntudatot sem lehet pszichológiai gyakorlatokkal eltüntetni. Az emberi közmeggyőződés a lelkiismeret „szaváról” beszél, amelyet ideig-óráig el lehet ugyan hallgattatni, de megnyugtató csak olyan tekintélyi szó tudja, amely a felmenő hatalmat képviseli. A kereszténységnek éppen az a meggyőződése, hogy az üdvösség történetében elhangzott Istennek a felmentő szava, s az embernek ehhez kell igazodnia. Éppen arról akarunk beszélni, hogy a kiengesztelődésnek az a párbeszéd formája, amely benne van a bűnvallomásban és a feloldozásban, mennyire összhangban áll létbeli adottságainkkal.

Az egzisztencialista filozófia az emberi létet belülről igyekezett értelmezni, azért érinteni kellett a bűnösség élményét is. Már *Kierkegaard* rámutatott arra, hogy az emberi tudatot kettős bizonytalanság kíséri. Van egy szubjektív félelem, abból kiindulva, hogy nem tud megbirkózni az élet követelményeivel vagy saját vágyaival, meg akar szabadulni az elégtelenségtől, s ezért vállalja a bűnös tettet. Utána jelentkezik az objektív félelem, mint a lelkiismeret terhe. Még rontja a helyzetet, hogy akárhányszor az okozott kárt saját erőnkől nem is tudjuk jóvátenni, ezért a filozófus nem tud választ adni arra, hogy van-e kiút a zsákutcából. *Heidegger* még tovább megy, amikor állítja, hogy létünk belső sajátossága szerint a „tartozás” (*schuldig sein*) állapotában van. Benne élek a világban, igazodnom kell hozzá, valamivé kell válnom, ezért keresem a normákat is, amelyek szerint életemet irányíthatom. Ez a „tartozás-tudat” adja meg az erkölcsi jónak és rossznak az egzisztenciális előfeltételét. Ha megteszem, amivel tartozom, az jó, ha elmulasztom, az rossz. Ebbe az irányba mutat a szabadság is. Arra nincs szabadságom, hogy ne döntsek, hiszen már az is elhatározás és döntés, ha nem foglalom konkrétan állást. Sza-

badságom csak arra van, hogy válogassak a motívumok között és valamelyiket előnyben részesítem. A szabadság nem szabadosság, nem mentesség a következményektől, hiszen az emberi létnek rendeltetése van. Még akik úgy gondolták, hogy a létnek nincs értelme, azok is abban látták a szabadságot, hogy az ember maga ad értelmet életének (Sartre, Camus). Az igazi szabadság abban áll, hogy megvalósíthatom céloimat, kifejezhetem magamat. Tudatunkat állandóan kíséri a „még nem” állapota. Még nem vagyok az, ami lehetnék, még nem értem el azt, amit szeretnék, elmaradok a lehetőségek mögött. Főleg akkor jelentkezik ez, ha figyeljük a közösségi élet adottságait. Még nem tettem meg, amit elvárnak tőlem vagy, amit a szeretet követel. A szellem vonalán különleges finomságok is jelentkeznek. A szeretetben van valami felemelő nyugalanság. Nem akar senkinek terhére lenni, mindig többet akar nyújtani, több békét akar sugározni. Végességünket és tehetetlenségünket itt éljük meg legjobban. Azért ezen a vonalon tör elő leghamarabb a vágy, hogy valaki pótolja, ami belőlünk hiányzik. Az imádság és az Istenbe vetett bizalom leghamarabb a szeretet talaján sarjad ki.

Martin Buber arra mutat rá, hogy bűn ott van, ahol tudatosan felborítjuk emberi világunk rendjét (Schuld und Schuldgefühl). Az emberi lét be van állítva a kezdet és a vég adottságai közé. A fizikai renden kívül az erkölcsi rendbe is be kell illeszkedni, én-ünk mindig viszonyul a te-hez és a mi-hez, sőt keresi az igazodást a minden fölött álló Te-hez is. A szabadság arra való, hogy ezeket a személyes kapcsolatokat a személy méltóságának megfelelően rendezzük. A szabadsággal együtt jár a nyitottság, ezért beszélnek még a politikában is „nyitott társadalomról”. Aki ellenben a szabadságot úgy fogja fel mint függetlenséget, kötetlenséget, az igazában bezárkózik önzésének keretébe, ahol inkább az ösztönök és szenvedélyek érvényesülnek, nem pedig az igazság és a szellemi értékek keresése.

Amit a filozófia a lét belső elemzése alapján elénk tár, azt az isteni kinyilatkoztatás külső összefüggésekkel világítja meg. Az adós-jelleg az ember teremtett voltából következik. Az emberi „én” csak a Teremtő szavának visszhangja lehet. Szabadsága sem más, mint szellemi lehetőség arra, hogy felmérje helyzetét a világban. Azért keressük identitásunkat, mert valamilyen célra vagyunk teremtve, s azért érezzük, hogy normákhoz kell igazodnunk, mert különböző értékek vonzanak. Az evilági törekvések és társadalmi célok csak akkor nyugtatnak meg, ha beleesnek az erkölcsi értékek vonalába. Az Istenbe vetett hit megadja a kötöttség és a szabadság egyensúlyát. A hit arra képesít, hogy Istenben felismerjük az igazi eszményt, az élet célját, és így szabadságunkat helyes irányba tereljük. Az ember tévedéseiben és bűneiben is „olyan akar lenni, mint az Isten”, viszont a hit ezt úgy fogalmazza meg, hogy „legyetek tökéletesek, mint mennyei Atyátok tökéletes”. Isten tehát nem lát bennünk riválisokat, hanem olyan lényeket, akik úton vannak és segíségre szorulnak.

Itt azonban ki kell térnünk arra, hogy a bűn miért lesz Isten megsértése és miért érdemel büntetést. A sértés emberi fogalom, s azt fejezi ki, hogy valakinek fájdalmat okozunk, mert kárt tettünk jogaiban vagy életében. Isten ilyen értelemben nem sérthető meg. De amennyiben tőle van az erkölcsi rend, azért annak felborítása szembenáll akaratával. Ha ezen túl még a kinyilatkoztatás hangnemét is figyelembe vesszük, amely Istennek a teremtményei iránt való szeretetéről és gondviseléséről beszél, akkor a bűn ennek a szeretetnek is a visszautasítása. Legtöbbször nem közvetlenül, hanem közvetve. Mindenki-ben megvan a képesség, hogy felismerheti az életnek és a világnak ajándék-jellegét, s az erkölcsi rend azt a finomságot tükrözi, ahogyan az ajándékokat kell kezelni. Ezzel egyezik az is, hogy a végleges isteni kinyilatkoztatás nem törvényeket sorol fel, hanem az előkelő magatartást teszi kötelezővé: szeresd Uradat Istenedet, szeresd embertársadat. Ebben a magatartásban nemcsak az jut kifejezésre, hogy mi magunk felemelkedhetünk Isten színvonalára, hanem az is, hogy segítünk másokat felemelkedni; a bűnnel viszont ebből a magasabb légkörből zárjuk ki magunkat. A bűn annyiban Isten uralmának a megsértése, amennyiben megsérti az általa felállított kötelező rendet. Az ilyen tettekkel az ember kizárja magát annak az atyai gondoskodásnak az áldásaiból, amellyel Isten az

egész teremtést célhoz vezet. A világ nemcsak teremtett mű, hanem megváltott világ is, amelyet átjár a Krisztus által megszerzett kegyelmi hatás.

A kegyelmet azok is megkapják, akik nem tudnak az evangéliumtól és a megváltásról. Az ember mindenütt lehetőséget kap arra, hogy szeretetből cselekedjék, hogy kilépjen önmagából és maga fölé emelkedjék. Aki szeretetből cselekszik, az szabad és úgy érzi, hogy magára talált, a szándékos bűn viszont mindennek az ellentéte. Ilyen értelemben beszélhetünk Isten uralmának megsértéséről. Történeti folyamatban a bűn rideg valóság és sokszor olyan démoni arányokban jelenik meg, hogy önkéntelenül igazságosságért kiáltunk. De a megváltás erői is jelen vannak, mégpedig úgy, hogy ösztönöznek Isten és a felebarát szeretetére.

KIENGESZTELŐDÉSRŐL tehát azért beszélhetünk, mert a bűnben benne van nemcsak a külső tárgyi rend megzavarása, hanem az Istennel fennálló személyes kapcsolat felborítása is. Nem Isten változik meg, hanem az ember, tehát neki kell helyes irányba terelődni. Hogy egyáltalán van kiengesztelődés, bűnbocsánat, azt csak a kinyilatkoztatásból tudjuk. Már az Ószövetség sokat emlegeti Isten irgalmát, és kötelezővé teszi a bűnbánatot, az áldozatbemutatást és a tisztulási szertartást. Ugyanakkor a jövőbe néz, és beszél arról a napról, amelyben „megbocsátja gonoszságait és vétkükre nem emlékezik többé” (Jer 31,34).

Ahogy a bűn igazi mivoltát csak a hit fényénél lehet felismerni, úgy a megigazulás lehetőségét is csak onnan olvashatjuk ki. Camus egyik regényében (La chute) azzal vívódik, hogy a bűn jelenléte felhívás a passzív rezignációra. Nem tudunk kilépni magunkból, nem tudjuk legyőzni egoizmusunkat, minden felhívással szemben késedelemben vagyunk. A keresztény kiengesztelődésnél azonban nem magunkra nézünk, hanem Istenre, aki a mi érdekünkben „kilépett magából”, emberré lett és kinyilvánította azt a mindent átfogó irgalmas szeretetet, amelyre éppen csak Isten képes. Csak az ő kezdeményezésére állhat szemben az adósságnak és tehetetlenségnek azzal az állapottal, amelyekre előbb a filozófusok idézésével rámutattunk. A történelem olyan szituációt valósított meg, ahol a bűn tenyészik. Józan ésszel a bűn oktalanságát ugyan be lehet látni, lehet sajnálkozni is rajta, de a terhétől nem lehet megszabadulni.

A **KINYILATKOZTATÁSBAN** sem arról van szó, hogy az ember profán vagy vallásos tettei által áthangolhatja a haragvó Istent, hanem arról, hogy Isten az eltévelyedésben lévő embert is magáénak tekinti, s irgalmában lehetőséget ad az igazságosság érvényesülésére. Óhoz csak olyan módszer és eljárás illik, ahol sem az isteni, sem az emberi méltóság nem szenved csorbát. Egyéni kiengesztelődés azért lehetséges, mert előzőleg megtörtént a Teremtő és a teremtmény viszonyának rendezése, mégpedig a Szentháromság titkából kifolyólag. Az Atya lehetőséget adott a Fiúnak, hogy a megtestesüléssel belépjen a világba, s ott a testvéri szeretetben mintegy önmagát felülmúlva hatalmat adjon a benne hívőknek, „hogy Isten gyermekei legyenek” (Jn 1,12). Az ő dicsősége az, hogy magához emeli az elesett világot és elvezeti az Atya előtti hódolatra. A megváltás és az üdvözítés tehát az Atya és a Fiú belső, szentháromsági életének olyan mozzanata, amelynek kifelé való hatása az üdvtörténet drámájában válik valósággá, s aminek hatékonyságát a Szentlélek biztosítja. Csak ezen az alapon írhatta Szent Pál, hogy bár „elhaltasodott a bűn, de túláradt a kegyelem” (Róm 5,20). Ebből természetesen az is következik, hogy a megtérés és kiengesztelődés előfeltétele a hit. Ezért Jézus tanításának középpontjában az irgalmas Atyának a képe áll, aki hajlandó tékozló gyermekét is visszafogadni. De csak akkor, ha belátta, hogy atyjánál a béresnek is jobb dolga van, mint annak, aki féltelenségében és kötetlenségében eltékozolja egyetlen lehetséges örökségét. A kiengesztelődésnek torz képe az olyan felfogás, amely azt gondolja, hogy Isten irgalmában megelégszik az eltékozlott emberi élet maradékával. A megtéréshez az erkölcsi élet középpontjának, a „szívnek” kell átalakulni, mégpedig úgy, hogy rendezzi kapcsolatát Istennel és embertársaival. Már az ószövetségi Zsoltáros azért könyörög, hogy Isten új szí-

vet teremtsen belé és szent Lelkét ne vonja meg tőle, mert csak így teljesítheti a törvény előírásait. Az újszövetségi Szentírásban 16 helyen találunk bűnkatalógust, s a görög szöveg 173 bűnt nevez meg. Ebből 33 közvetlenül Isten ellen irányuló vétség, 140 pedig szóban és tettben az embereket, illetve a közösséget sérti. Nem nehéz tehát meglátni hogy a bűn azt az objektív rendet zavarja meg, amely a teremtésből következik, s amelyet az üdvrend a szeretet szálával szőtt át.

Innen pedig már csak egy lépés annak a felismerése, hogy a megtérés akármennyire belső állásfoglalás, Istennek joga volt azt külső tettekhez is kötni. Az ószövetségi rendnek is megvoltak a tisztulási szertartásai, Jézus Krisztus pedig az egyházra bízta a bűnbánat szentségét. Külső, jelképes szertartás ez a kegyelem közvetítésére. A külső tett pedig erősíti a belső elhatározást és lehetővé teszi a közösségi magatartást. Ezért Krisztus a hit kifejezését is a keresztség felvételében határozta meg, s ahhoz kötötte a gyermekké fogadást. A hozzá való tartozás táplálására és áldozatos lelkületének továbbadására az eucharisztikus áldozati lakomát alapította. Így tette meg az egyházat a kiengesztelődés szolgálatának eszközévé is. A szentség mibenlétét és értékét csak úgy értjük meg, ha a benne lévő jelképet értelmezzük. Vannak benne emberi és isteni elemek. A bűnbánat szentségénél ezek arra szolgálnak, hogy egyrészt kifejezzék az ember belső megtérését, a bűntől való elfordulását, másrészt biztosítékot adjanak a bűnbocsánat valóságáról. A legfontosabb emberi elem kétségtelenül a bánat, ami csak akkor jöhet létre, ha azt az irgalmas és igazságos Istenbe vetett hit vezeti. Az evangélium nem is hagy bennünket kétségben arról, hogy az Atya ismeri esékénységünket és, hogy Jézus Krisztusban hatékony közbenjárót adott nekünk. A bánat nem magunkba roskadás, hanem határozott elfordulás a múlttól, és erőinknek az összegzése. Az igazi bánatban benne van a kiengesztelődés vágya és a jóvátétel szándéka. A bánat fokát nem az érzelem határozza meg, hanem az őszinteség. Éppen az őszinteség segít hozzá, hogy a helytelen értékelésből visszalendüljünk abba a tárgyi rendbe, amely csak az Isten iránt és az emberek iránt való szeretetben jut kifejezésre. Ezt az őszinteséget teszi próbára a bűnvallomás. Emberileg ez a legkényesebb része a bűnbánat szentségének, hiszen itt el kell fogadni, hogy Krisztus a kegyelmet emberi csatornákon át közvetíti, s hogy az egyház tagjának csak folytatniuk kell azt a „kiüresítést”, amelyet ő, az Isten Fia elvállalt abból a célból, hogy élete áldozattá váljon. Az emberi szempontokon mind a gyónót, mind a gyóntatót az segíti át, ha tudja, hogy itt istentiszteleti cselekményről van szó, amelyet az erkölcs, a tisztaság és a tapintat követelményei vesznek körül. A szentséget a visszatérés örömeinek, nem a számonkérés vagy elítélés merevségének kell kísérmie. Ez elég világos a tékozló fiúról mondott példabeszédből.

A BŰNBÁNAT SZENSÉGÉNEK ISTENI ELEME a feloldozás, ami nemcsak jogi deklaráció, hanem a kegyelmi állapot visszaállítása. Krisztus ezzel a jellel akarta a bűnbánó embernek a bizonyosságot megadni: „Amit feloldoztok a földön, föl lesz oldva a mennyben is.” Az egyház szerepe az, hogy benne és általa a botladozó ember megtalálja és kifejezze Istenhez való viszonyát. De nem úgy, ahogy mi elgondoljuk, hanem, ahogy Jézus bemutatta és megvilágította. Ez egyszerre magától értetődő és egészen új: Isten gondolatát hozzászabta a földi emberhez, és az embert felemelte Isten nagylelkűségéhez.

PÁRBESZÉD A LÉLEK „ORVOSAI” KÖZÖTT

Fleury híres apátságának (Saint-Benoît-sur-Loire) bazilikájában látható, ahogy a westwerk egyik oszlopfőjén az angyal és az ördög viaskodik a hívő lélekért. Kétoldalról közrefogják, mindegyik maga felé próbálja fordítani. Ahogy a nyári nap az égbolton magasabbra hág, a hívő lélek egyre nagyobb részére esik fény, végül teljes megvilágításba kerül. Imígyen győz az angyal, aki mindvégig a fényben áll, a gonosz lélek viszont árnyékban marad, bárhogy álljon is a nap.

Ez a kép jut eszembe, amikor egyes egyháziak részéről olyan megnyilatkozások hangzanak el vagy látnak napvilágot, miszerint a pszichológusok és pszichiáterek a maguk beavatkozásaival károsan hatnak a hívő lelki életére, mert például „elmosás” büntudatát. A pap a lélek „orvosa”, a kereszténység bölcsője óta. Gyógyító tevékenységét hagyományosan a gyóntatószékben fejt ki. Az orvoslás profán gyakorlataból különvált, lélektani tudományokra támaszkodó pszichiátria ugyanakkor „részt kér” magának a lelki nyomorúság és szenvedés enyhítésében.

Tanulmányom a gyónás és bűnbocsánat gyakorlatának lélektani elemzésével kíván hozzájárulni ahhoz, hogy a lélek egyházi és világi „orvosai” jobban megértsék egymást.

Bűnbocsánat és gyógyulás

A gyónás gyakorlatának lélektani elemzése során elkerülhetetlen, hogy a témát történelmi perspektívából közelítsük meg. A zsidó-keresztény hagyományon napjainkig végigvonul az analógia, amely a betegségből való gyógyulással ábrázolja a bűntől való megszabadulásnak és a megigazulásnak a folyamatát. A bűnös és a megigazult (kegyelmi) állapotot a betegség, illetve az egészség fogalmai helyettesítik, sőt, e kategóriák nemegyszer teljesen összemosódnak. Ennek a megállapításnak illusztrálására könyvtárnyi anyagot lehetne felvonultatni. Elég, ha arra utalunk, hogy maga Jézus, amikor betegségeket gyógyított, bűnbocsánatot is gyakorolt. Sőt, olyan kijelentéseket tett, amelyek szerint a kétféle aktus egymással felcserélhető (ld. pl. Mt 9,5-6). Jakab apostol levelében egy mondaton belül jelenik meg a két folyamatra utaló állítmány („Valljátok meg... hogy meggyógyuljatok” (Jak 5,16).

A kereszténység kétezer éves története során kialakult bűnbánati gyakorlat mindvégig magában hordozza a gyógyítás mozzanatát is. Különösen szembetűnő ez a keleti egyház gyakorlatában. Szent Vazul regulájában szinonimaként szerepel a bűnös és a beteg. A keleti szerzetesség életében a lelki gyógyítás napjainkig jelentős szerepet játszik. A lélekgyógyász számára meghökkentően „modern” lélektani megállapítások olvashatóak a kolostoralapító atyák írásaiban, vagy a középkor aszketikus irodalmában. A jobbra, nemesebbre törekvés, a tökéletesedés útján évszázadok alatt kidolgozott gyakorlatok nem egyszer pontosan egybevágnak a lélekgyógyász terápiás módszereivel.

Még ma is nagyon sok lelki beteg először paphoz fordul, nála keres meghallgatást, segítséget, vigaszt.

A lélekgyógyászatot csak a századforduló óta tartjuk külön orvosi szakágazatnak, teljes önállóságát igazában még ma sem mindenütt érte el. Lényegében a XIX. század végén kibontakozó pszichiátriai betegségtan volt az első komolyabb kísérlet arra, hogy a kóros lelki állapotokat ne a bűn (vagy sátn) közvetlen vagy közvetett megnyilvánulásának tekintsék. (Ne feledjük, hogy még a század elején is jelentek meg olyan ifjúsági könyvek, amelyek a hátgerincsorvadást az ifjúkori maszturbációra vezették vissza.) Ezzel párhuzamosan a múlt század végétől önállósodó tudományos lélektan is hozzájárult ahhoz, hogy létrejött a profán lélekgyógyászat gyakorlata, amely az orvosi tudományok

peremén helyezkedik el. A bűnbánati gyakorlatot továbbra is a Tridenti zsinat szelleme határozta meg, amelyben a bírói-ítélkező mozzanat van előtérben.

A XX. századi szekularizáció részeként a modern ember önmeghatározásában a bűn kategóriája egyre inkább háttérbe szorult. A lélektan, a szociológia a bűntudatot mint „hamis tabu” lerombolva, ezt körüllektani vagy társadalmi folyamatokra vezeti vissza. A gyónás válságáról beszélnek.² A mai ember már Isten előtt sem érzi bűnösnek magát, úgy, mint egykor Szent Ágoston, Luther vagy Pascal.

A modern ember vallási és tudományos önértelmezése közötti párbeszéd viszonylag korán megindult, a kölcsönös „kiátkozások” kezdeti időszaka után. (Freud a vallást, mint tudjuk, kényszerneurózisnak tartotta, egyházi körök részéről pedig többnyire elvetették a pszichoanalízist, megalapítójának ateizmusa miatt.) Hatalmassá duzzadt pasztoralpszichológiai irodalom áll rendelkezésre. A lélektani ismeretek oktatása a lelkészek képzésében számos helyen lényeges szerepet játszik. Vannak lelkészek, akik pszichológiai tanulmányokat végeznek és gyakorlatot folytatnak. Számos lélekgyógyászati iskola nyúlt vissza ugyanakkor a vallások hagyományos értékeihez és merített azokból (Pl. Jung, Frankl vagy Rogers iskolája). E folyamatokból hazánk, s egyházunk az elmúlt negyven év alatt sajnálatos módon kimaradt. A párbeszéd örvendetes alakulása természetesen a maga túlzásait is kitermelte. Különösen a mélylélektani megközelítésű iskolák részéről tapasztaljuk, hogy engednek a pszichológiai redukcionizmus csábításának: az ember minden vallási megnyilvánulását mélylélektani folyamatokra vezetik vissza, így például bűnösségének tudatát is.⁴ Egyházaink részéről változatlanul tapasztalható bizalmatlanság a lélektan képviselőivel szemben, nemegyszer olyan kijelentések hangzanak el, hogy a pszichiáterek a maguk gyógyszeres, vagy lélektani eszközeivel a személy bűntudatát elkenik, „megszüntetik”.

E folyamattal párhuzamosan egyre több jele van annak, hogy az egyház bűnbánati gyakorlata „válságban” van. Folyóiratunk 1985. évi 3. száma nagyrészt ezekkel a problémákkal foglalkozik. Waigand J. a „Lelki tükrök válságáról” beszél.³ A gyónás iránti érdeklődés csökken (gyakori szentáldozás mellett is). A hagyományos lelkitükrök inkább negatív mozzanatokra koncentrálnak, naívan pszichologizálnak, nem felelnek meg a mai ember nyelvhasználatának.

Az ember lelki élete feletti kompetenciájáért vívott „küzdelemben” egy harmadik szereplő is megjelenik, a modern (profán) etika, amely az ember erkölcsi kijelentéseinek (és tetteinek) természetét vizsgálja.⁵

A párbeszéd és viták mindenképpen termékenyítőleg hatnak, a tudományterületek terminológiája fejlődik, csiszolódik. A valóságról árnyaltabb kép bontakozik ki. Ennek megfelelően leszögezhetjük, hogy a teológia és lélektan közötti vitás kérdések szaktudományos, illetve vallási-szakraális nézőpontja nem ütközik egymással. A kettő között tehát nem képzelhető el (valahol meghúzható) határvonal. Az ember transzcendens mivolta nem egy tulajdonsága a sok közül, nem kategóriális tartozéka, hanem létének alapvető határozománya. E transzcendens irányulásban ragadható meg az is, hogy az ember erkölcsi lény, illetve értelmezhető a bűn, amely még akkor is tartalmazza az Isten előtti szabadság mozzanatát, ha az adott cselekvés pszichológiai determinánsait is meg tudjuk határozni.²

Ezért, amikor a bűnbocsánatról mint „terápiás eszközzől” beszélünk, ezt a lélektan nyelvvezetésben tesszük, ennek keretein belül maradunk. Elvileg nem „ütközhetünk” a bűnbocsánat, a gyónás szakraális jellegével, a gyónás teológiájával.

A gyónás, mint a segítő kapcsolatok sajátos formája

Frank⁶ a segítő kapcsolatok közös vonásait az alábbiakban fogalmazza meg:

1. Érzelmileg hangsúlyos, bizalmi viszony egy segítő személlyel
2. Speciális, gyógyító-segítő szituáció
3. Valamely konceptuális keret vagy mítosz
4. Rituálék.

Nos, ezek a jegyek a gyónásra is illenek. Vagyis azok a lélektani folyamatok, amelyek egy ilyen kapcsolatban lezajlanak, a gyónás során is hatnak, akár tudomást veszünk ró-
luk, akár nem.

A segítő kapcsolatok tudományos vizsgálata két kérdéscsoportot ölel fel.

1. Egzakt módszerekkel igazolhatjuk-e, hogy a kliensnél (lelki gondozott, gyónó, tanítvány, beteg stb.) tartós változás jön létre a segítő kapcsolat eredményeképp?

2. Ha igen, melyek azok a feltételek (mind a kliens, mint a segítő részéről), amelyek e változásokat meghatározzák.

Az első kérdésfeltevésével kapcsolatban az utóbbi évtizedben intenzív kutatásokat végeztek. Elsősorban a pszichoterápiára (mint a segítő kapcsolatok egyik változatára) vonatkozó eredmények állnak rendelkezésre. A pszichoterápiás kutatásokat többnyire biztositótársaságok fedezik, amelyeknek érdeke tudni, hogy valóban hatékony-e, amit finanszíroznak. Nos, ezek a vizsgálatok egyértelműen bizonyítják, hogy a segítő jellegű kommunikatív kapcsolat tartós, kedvező irányú változásokat eredményez. Elég, ha Lönquist⁷ átfogó tanulmányára utalunk.

Számunkra most a második csoportba tartozó kérdések a fontosak. Az egyes pszichoterápiás iskolák és lélektani elméletek eltérő terminológiát alkalmaznak akkor, amikor e kapcsolatokban lezajló folyamatokat elemzik. Bár önmagában mindegyik koherens, mi most arra törekszünk, hogy olyan rendszert alkalmazzunk, amely ún. operacionalizált fogalmakkal dolgozik, azaz e kategóriák tudományos mérésre is alkalmasak. Mivel az eredmények, mint látni fogjuk, általánosíthatóak, ezért azokat a lekipásztori kapcsolat és a gyógyító gyakorlat területén is alkalmazhatjuk (hangsúlyozva ismét, hogy a kérdésnek kizárólag profán, szaktudományos oldalával foglalkozunk, amely nyilván nem zárja ki, hogy természetfeletti erők e lélektani tényezőket is felhasználva fejtsék ki hatásukat).

Elsősorban Carl C. Rogers által elindított kutatások járultak hozzá ahhoz, hogy a segítő folyamat egyes elemei közötti kapcsolatok feltáruljanak. E kutatásokról a Vigilia hasábjain korábban már beszámoltam⁶, itt most csak a legalapvetőbb kérdéseket érintem. A segítő kapcsolat tudományos vizsgálata a következő elemeket tartalmazza:

1. A kommunikáció folyamatának vizsgálata
2. A segítő fél kommunikatív viselkedése a hatékonyság szempontjából
3. A változásokért felelős mechanizmusok a segített fél részéről.

ad 1. A kommunikációt, mint információcserét fogjuk fel. A beszéd részben rejtett információkat tartalmaz. Utóbbiak a „szavak mögött”, a mondatok rejtett szerkezetében jelennek meg, illetve az úgynevezett nem verbális közlési csatornáknak (mimika, hangszólás, gesztus stb.). Együttesen ezért a rejtett közléseket metakommunikációnak nevezük. A pszichoterápiás kapcsolatban a metakommunikációnak döntő jelentősége van, de ugyanilyen fontos a segítő kapcsolatok más típusaiban is.

ad 2. A kutatás szerint a segítő fél hatékonysága legalább három jól definiálható mozzanat függvénye. Az első a személyiség iránti követelményt tartalmazza, amit hitelesség vagy kongruencia névvel jelölünk. Ezen azt értjük, hogy aki másokon akar segíteni, az lehetőleg harmóniában legyen önmagával, konkrétan: szavai és gondolatai fedjék egymást.

A másik követelény, amelyet a szakemberek feltétel nélküli elfogadásnak neveznek, a segítő személynek a másikkal szemben megnyilvánuló alapvető beállítódását érinti. Az elfogadó magatartást közléseink mélyén a következő séma fejezi ki: „Feltétlenül becsüllek, elfogadlak, tisztellek téged, még akkor is, ha ezzel és ezzel a konkrét megnyilvánulásoddal nem értek egyet”. Egyértelműen különvlik tehát a személynek és egyes megnyilvánulásainak szóló üzenet. Mint az említett tanulmányban⁸ részletesen kifejtettem, ez a követelmény a kereszténység szeretet fogalmával azonos. A kutatók csak annyit tettek hozzá, hogy a „mértékét” (ahogy egy konkrét beszélgetés során megjelenik) mérhetővé tették. Ha ez az elfogadható magatartás a másik számára is érezhető, valahogy így fogalmazható meg: „Bármit elmondhatok, bevallhatom hibáimat, bűneimet, feltárom szívenfoltjaimat, ettől mit sem változik az ő megbecsülése, szeretete, tisztelete irá-

nyomban." Ez az a lélektani közeg, amelyben a bajban lévő személy szabadon megnyilvánulhat, szavakba öntheti mindazt a szenvedést, szégyent, bűnt vagy bűntudatot, amely benne gomolyog. Mint látni fogjuk, éppen ebben rejlik a segítő kapcsolat ereje.

A harmadik követelményt egyszerűen empátiának nevezzük. E témáról kitűnő magyar nyelvű munka áll rendelkezésre.¹⁰

A segítő személy kommunikációs készségéről van szó: milyen mértékben képes a bajban lévő másik szavai mögött a mélyebb tartalmakat felismerni, „dekódolni”. A felismerés, a szavak mögött való olvasás azonban csak egyik oldala a dolognak. Az így felismert közlést a másiknak vissza kell tükröznünk, mégpedig olyan módon, hogy az számára elfogadható és érthető legyen. Ennek segítségével a személy általunk ismer rá önmaga rejtett, homályban lévő ismeretlen régióira. Ezáltal önismereete bővül, a kóros bűntudat (pl. aggályos lelkiismeretűeknél, depressziósoknál, kényszerneuroziszokban) és a tényleges bűnök miatti indokolt bűnbánat elkülönül egymástól. (Ami az ilyen személyeknél egyébként kibogozhatatlanul összerosódik, nem kis gondot okozva a gyóntatóknak.)

Kimutatták, hogy a fenti három követelmény híján a segítő kommunikáció nemcsak, hogy nem használ, de kifejezetten ártalmas is. E feltételeket egyes személyek bizonyos mértékig eleve birtokolják, mások nem. A segítő hivatások gyakorlása, tapasztalatok lényegesen nem pótolják azt, ami hiányzik. Éppen ezért szükség van arra, hogy e készségeket megfelelő oktató programok segítségével fejlesszük.

ad 3. Már utaltam rá röviden, hogy a segítő közegben elfogadó légkörben és empátiás megértés hatására az egyén önmaga homályban lévő, rejtett, titkolt, fájdalmas szféráit keresi fel. Érzelmileg hangsúlyos belső tartalmakat a segítségünkkel szavakba foglal. Ezáltal, ami eddig rejtett és ismeretlen volt, napvilágra kerül, a kimondatlan megfogalmazást nyer, ami homályos és bizonytalan volt, határozott kontúrokat ölt, valamely büntudattal átitatott cselekedet vagy mulasztás egy szilárd értékrend megvilágításába kerül. E bonyolult folyamatot egyszerűen önfeltárásnak nevezzük. Szaknyelvi terminológiával élve lényegében kognitív strukturálásról van szó. Ez a kifejezés a dolog lényegére utal: belső önmagunk strukturálására. Azaz egyértelműbb, árnyaltabb, gazdagabb képet alkotunk önmagunkról.

Az önfeltárási folyamat során különféle terminológiákat használunk. A lélekgyógyászok arról ismerik fel betegükön előző kollégáik „kezenyomatát”, hogy visszahallják tőle az előző orvostól eltanult kifejezéseket. Például, aki pszichoanalízisben vett részt, az saját „elfojtásairól” beszél. Akinek baját gyógyszerekkel kezelték, az szenvedéseinek súlyosbodását a kapott dózis milligrammjaival fejezi ki.

A gyóntatási gyakorlatban kialakult lelkitükröket profán oldalról ugyancsak sajátos terminológiákkal foghatjuk fel. Ez, mint minden más fogalomrendszer, alkalmas arra, hogy a gyónó önmagát általa fejezze ki, önfeltárást ebbe a struktúrába illessze. A mereven rögzített önfeltárási terminológia természetesen hátrányokkal is jár, hiszen kevésbé alkalmas az egyén sokféleségének, a valóság bonyolultságának árnyalt kifejezésére. Különösen, ha ezt abszolutizálva, évtizedeken át változatlanul használják. Nem a lelkitükrök erkölcsi tartalmáról, hanem nyelvhasználatáról van szó természetesen. Ezért is érdekes Waigand³ idézett kísérlete egy teljesen új személelmóddal.

Az önismeret

Az önfeltárási folyamatban önmagunkkal kapcsolatos ismereteink gyarapodnak, önképünk gazdagodik. Az önkép az önmagunkkal kapcsolatos ismeretek dinamikus együttese, más megfogalmazásban önmagunkkal kapcsolatos beállítódások összessége. Az önkép lényeges eleme az én-ideál, vagy ideális én, azon értékek hordozója, amelyek után az egyén igazodik. Az én-ideál foglalja magába a lelkiismereti funkciókat is: viselkedésünk percepciója (észlelt viselkedés) és az én-ideál jelentős eltérése ún. kognitív feszültséget eredményez, amely lelkiismeretfurdalás néven ismeretes.

Az önkép és a valóság teljesen sohasem fedik egymást. Kóros személyiség esetén az eltérés igen nagymértékű lehet, következésképp az egyén állandóan olyan visszajelzéseket kap, amelyek önképébe nem illeszkednek. Ez esetben vagy kóros büntudat vagy más pszichopatológiai zavarok jelennek meg. Egészséges lelkiismereti funkció viszonylag harmonikus személyiséget tételez fel. Minél nagyobb a zavar, az egyén lelki energiáit annál inkább a torz önértékelés és a valóság ellentmondásainak feloldása köti le és lelkiismereti funkciói megbénulnak. Tegyük fel például, hogy valakinek az önképe az következő hamis tudati elemet tartalmazza: „Én mindig jót akarok” („természetesen ahogy én látom jónak”). Ha valaki ezután visszautasítja valamely törekvését, fel van háborodva, felelősségre vonja az illetőt, sőt, esetleg valami gorombaságot mond neki. Majd azzal nyugtatja magát, hogy az embereket határozottan rá kell vezetni a helyes erkölcsi magatartásra. Eközben a lelkiismeret szava, amely azt súgja, hogy a szeretet a „másik” szerinti igazodást jelenti, a gorombaság nem határozottság stb. — már nem hallható.

Az önfeltárási folyamat az önkép gazdagodását, a hamis tudati elemek tudati korrekcióját teszi lehetővé. Többszörösen igazolt tudományos tény: minél magasabb szintű a segítő személy empátiás készsége (és a másik két feltétel), annál intenzívebb az önfeltárási folyamat, annál eredményesebb a segítő kapcsolat.

Bűn-tudat és büntudat

Bűnös mivoltunk végső soron Isten előtti szabadságunkból fakad. Cselekedeteinket ugyanakkor fizikai, biológiai, lélektani, szociális, jogi, etikai tényezők determinálják. Egy adott konkrét cselekedetben a szabadság és a szükségszerűség mozzanatai elválaszthatatlanul összefonódnak. Bűn és megbocsátás, bűn-tudatunk és a megbocsátás élménye, mint Rahner² hangsúlyozza, feltételezik egymást. Bűnösségünk elismerése és a megszabadulás lehetősége csodálatosan fonódik egységbe a gyónás gyakorlatában. Ahogy a bűn, mint létünk alapvető határozománya a megbocsátás felől nyeri el igazi értelmét, úgy bűn-tudatunk a gyónás gyakorlatában nyer egyéni megfogalmazást és értelmezést.

A büntudat ezzel szemben lélektani erő hatására áll, (sőt, egyes depressziókban örökletes és biológiai tényezők által is meghatározott). Más megfogalmazásban az önmagunkkal kapcsolatos visszajelzések és az önmagunkkal kapcsolatos elvárások ütközéséből vezethető le. Ezen elvárások pedig önismeretünk függvényei.

Minél intenzívebb a büntudat, annál erősebbek azok a lélektani (és fiziológiai) erők, amelyek az egyén cselekvéseit meghatározzák, szabad mozgástere annál inkább beszűkül. A gyakorló gyónató talán tapasztalhatja is ezt: minél nagyobb érzelmi szenvedéssel, szorongással éli át valaki büntudatát, annál gyakoribb, hogy maga a konkrét, bűnként megnevezett aktus valamely lélektani kényszer hatása alatt áll. Ez esetben még inkább fontos, hogy a gyónásban a megbocsátó elemet hangsúlyozzuk. A bűnbocsánat: „pax cum Deo et semetipso”¹¹, s a belső béke nélkül az Istennel való béke is nehezen képzelhető el.

Gyakorlati megfontolások

Még egyszer hangsúlyozom, hogy a lelkipásztor és a lélekgyógyász nézőpontja között nincs határvonal, amelyet megvonhatnánk. Ahogy a bűn-tudat és a büntudat egy konkrét esetben nem választható külön, úgy adott esetben a személynek mind lelkipásztori, mind lélekgyógyászati segítségre szüksége lehet. A bűn-tudat a hit aktusában és a bűnbocsánat gyakorlatában nyer értelmezést. A büntudat lélektani folyamatok eredménye, a szenvedés egy formája, amely nemritkán előrelendítő, az egyén számára pozitív, máskor azonban destruktív következményekhez vezet.

A lélekgyógyászok képzésében nélkülözhetetlen, hogy tisztában legyenek a hitaktusból fakadó büntudat mibenlétével, függetlenül attól, hogy maguk vallásosak-e vagy sem. Fel kell, hogy ismerjék azt is, hogy hívó betegük, aki vallásos terminológiát hasz-

nál, gyakrabban tesz bűnnel kapcsolatos kijelentéseket. Emiatt tehát nem kell azonnal depressziót diagnosztizálni.

Szükség van arra is, hogy a gyógyító kommunikáció alapelemeit a lelkipásztorok megismerjék. A gyónás a legősibb segítő kapcsolat. Még ráccsal elválasztva, pár perc alatt is hatékony kommunikatív kapcsolatot jöhet létre. Ugyanakkor lélektani melléfogások is. Saját tapasztalataim szerint a leggyakoribb probléma az, amikor a bűntudatot a lelkipásztor valódi bűn-tudatként értelmezi, fokozva ezzel a hívő szenvedéseit, amely nemegyszer súlyosabb következményekkel is jár. Nem veszi észre, hogy gyónója a lelkitükör nyelvezetében igazán személyének belső zavarait váltja aprópénzre. Ugyanakkor megfelelő vezetés mellett a lelkipásztor igen eredményes lelki segítséget nyújthat.

A gyónás terápiás hatásának elemzésével tekintélyes méretű szakirodalom foglalkozik. Ezek között sok értékes munka akad (ld. pl.: 12.). Ugyanakkor azonban megfelelően sok áltudományos banalitás is napvilágot lát. (pl. 13.). Nem javaslom ezért, hogy a gyakorló lelkipásztor szakértő útmutatás nélkül olvasson lélektani irodalmat. Annál is inkább, mert a gyakorlatban elsajátítandó ismereteket könyvből nem lehet megtanulni. Tanulmányunk szellemében fogant kézikönyvek szerencsére rendelkezésre állnak.¹⁴

A segítő hivatásokra való felkészítésben a lélektani ismeretek jelentős szerepet játszanak. Elsősorban szemléleti akadályai vannak, hogy a papképzésben és továbbképzésben is nagyobb hangsúlyt kapjanak a segítő kommunikációval kapcsolatos ismeretek. Tanulmányom végső célja az, hogy e szemléleti korlátok egyikére, a hamis kompetencia-konfliktusra irányítsam a figyelmet.

Jegyzetek:

1. Ezt a rendkívül izgalmas kérdést egy Zapotoczyval együtt írott tanulmányunkban részletesebben elemeztük. *Tringer L.—Zapotoczy, H.-G.* (1989): A modern lélekgyógyászat és a keresztény hagyomány. *Vigilia*, 54. 516—521. — 2. *Rahner, K.* (1985): A hit alapjai. Budapest, Rk. Hittudományi Akadémia. Ford.: Endreffy Zoltán — 3. Ld. *Waigand J.* (1982): A lelkitükrök válsága, „Mai keresztények lelkitükrükre.” A szerző itt egy keresztény ideálhoz viszonyított, pozitív terminusokban megfogalmazott normatív erkölcsi katalógust állít össze, amely a mai hívő gondolkozásához sokkal közelebb áll, mint a hagyományos lelkitükrök. — 4. Lásd például az olyan műveket, amelyek Jézus személyiségét elemzik pszichoanalitikus szempontból. — 5. Tények és értékek. Szerk.: *Lónyai Mária*, (1981) Budapest, Gondolat. — 6. Frank tézisei azok a közös kritériumok, amelyeket minden pszichoterápiás iskola elfogad. *Frank, J.D.* (1985): Therapeutic components shared by all psychotherapists. In: *Mahoney, M.J.—Freeman, A.* (Eds.): *Cognition and psychotherapy*. New York, Plenum Press. — 7. *Lönquist, J.* (1985): Evaluation of psychosocial treatments. *Acta Psychiat. Scand. Suppl. No. 319*. 71, 141—150. — 8. *Tringer L.* (1985): Rogers és a modern lélekgyógyászat. *Vigilia*, 50. 461—467. — 9. Magyar nyelven lásd Buda Béla kommunikáció szabályszerűségei. (2. kiad.) Budapest, Tömegkommunikációs Kutatóközpont. — 10. *Buda Béla*: (1978): Az empátia — a beleélés lélektana. Budapest, Gondolat. — 11. *Gánóczy S.* (1985): A békülés szentsége. *Teológia*, XIX. (3), 144—150. — 12. Ajánlhatjuk például a következő műveket: *Schilling, H.* (1975): *Die therapeutische Dimension der Busse*, München, *Bitter, W.* (Ed.) (1971): *Angst und Schuld*. Stuttgart, Klett. Magyar nyelvű tanulmány. *Keresztes A.* (1983): A lelkipásztori beszélgetések lélektanából. *Vigilia*, 48, (9), 641—655 (I) és 48 (10), 734—741 (II.). — 13. Kirívó példája ennek *Werdy P.*: (1983): A gyónás pszichoanalitikája. *Vigilia*, 48 (9), 646—649. — 14. *Bärenz, R.* (1980): *Gesprächseelsorge*. Regensburg, Friedrich Pustet. — *Tringer L.* (1991): A gyógyító beszélgetés. Budapest, Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

P. NEMESSZEGHY ERVIN JEZSUITA TARTOMÁNYFŐNÖKKEL

500 ÉVE SZÜLETETT LOYOLAI SZENT IGNÁC

A Jézus Társasága ebben az esztendőben ünnepli a rendalapító Loyolai Szent Ignác születésének 500 éves jubileumát. Tavaly volt 450 éve, hogy III. Pál pápa jóváhagyta a rendet. S idén 450 éve annak, hogy Ignácot 1541-ben rendtársai megválasztották a közösség első főnökévé. Ebből az alkalomból beszélgetünk a jezsuita rend tartományfőnökével, *P. Nemesszeghy Ervinnel*, aki tavaly tért haza Kanadából, hogy átvegye a magyar provincia vezetését. A szerzetesrendek feloszlátása után Angliába került, ahol teológiát és alacsony-hőmérséklet fizikát tanult, majd egyetemen tanított. 1978-tól Kanadában a magyar jezsuita noviciátus vezetője lett, később kanadai előljáró. 1986-tól volt a külföldön élő magyar jezsuiták tartományfőnöke, 1990. október 19-től pedig az egyesített magyar provincia előljárója. A rendtartományhoz má 166 szerzetes tartozik, akiknek fele külföldön él, különböző országokban.

— *Bevezetéként kérem, mondjon valamit a rendalapítóról...*

A Jézus Társaságát a spanyol, pontosabban baszk származású Loyolai Szent Ignác alapította, aki 1491-ben született és 1556-ban halt meg. Az egyház máig halálának napján, július 31-én emlékezik meg róla. Érdekes, hogy aránylag későn, közel 30 éves korában tért meg. Előtte kora spanyol nemeseinek duhaj életét élte, és — ahogy maga írja — a világ hiúságainak szolgált. Katonatisztként legfőbb céljának tekintette, hogy hazája és királya dicsőségéért küzdjön. A Jó Istennek azonban más volt a terve Ignáccal. Pamplona várát védte társaival a franciák ellen. Parancsnokuk már tárgyalta a vár átadásáról, amikor az ő rábeszélésére mégis tovább küzdöttek. A döntő ütközetben Ignác súlyosan megsebesült, egy ágyugolyó széttroncsolta a jobb lábát. Betegágyán előbb romantikus regényeket olvasott, majd a szentek élettörténeteit adták kezébe. Egyszerre új világ tárult a szeme elé. Megdöbbenette őt a szentek hősie és szigorú életmódja. Belső küzdelmek és vívódások után megtért. Nyilvános működése előtt visszavonult a Montserrat melletti kisvárosba, Manrészába, ahol magányában kísértések is gyötörték, de Ignác megtisztult a lelki harcokban. Itt kezdte el írni lelkigyakorlatos könyvét, amely máig egyik leghatékonyabb ihletője a lelkiségi világirodalomnak.

— *Miért oly nevezetes ez a mű?*

Nehéz lenne megmondani, mi a titka. Vékony könyvecske csupán, amelyet Ignác húsz esztendeig írt. Eredetileg spanyolul, majd lefordították latinra és azóta szinte valamennyi nyelvre. A keresztény élet misztériumait tárja a lelkigyakorlatozó elé, de nem elvont módon. Az egyes ember tapasztalataiból, egyéni életéből indul ki, amely mindenkor a kegyelem története, de a bűnös emberé is. A szentgyakorlat négy hétig tart. Rávilágít az emberi létezés értelmére és céljára, amely Isten szolgálata, Krisztus megismerése és a lelkek megmentése. Az első hét a megtisztulás és általános gyónással végződik. Csak az tud Krisztus seregében szolgálni, aki eltávolította magából a bűnt. A második és a harmadik héten a lelkigyakorlatozó a megtestestült és szenvedő Krisztus példáján elmélkedve megvilágosodik, lelkileg áldozatkésszé válik és szent harcokra lelkesül. A ne-

gyedik héten a lélek egyesül Istennel és megérti, hogy örök boldogsága egyedül Istenben valósulhat meg. Valahogy egészen bensővé válnak a keresztyény igazságok. Ha a lelkigyakorlatos imáival maga is aktívan közreműködik az igazságok megértésében, akkor elsősorban — ahogyan Ignác mondja — maga az „isten Mester” fogja őt tanítani és nem a lelkigyakorlatot vezető atya. Novíciusaink egyik fő programja ennek a harmincnapos lelkigyakorlatnak az elvégzése. A jezsuita életforma ugyanis alapvetően ebből a lelkigyakorlatos lelkiségből meríti az erejét.

— *S hogyan lett Ignác lelkigyakorlatos tapasztalataiból szerzetesközösség?*

Érdekes történet. Kezdetben Ignác mindent tapasztalatból írt, de azután Spanyolországban és Párizsban tíz éven keresztül tanult lankadatlan erővel, hogy megszerezhesse a szükséges ismereteket. Társakat gyűjtött maga mellé, akik elvégezték a lelkigyakorlatot és elszánták magukat a nagyobb szolgálatra, Istenért. Ignác kedvenc gondolata volt, hogy Isten akaratából a Szentföldre menjen. Az Úr Jézus életének és szenvedésének színhelyén akarta prédikálással és lelki beszélgetésekkel segíteni az odalátogató híveket. Egy esztendőt töltöttek Velencében, majd a hiábavaló várakozás után Rómába indultak, hogy fölajánlják szolgálataikat a Szentatyának. III. Pál pápa 1540. szeptember 27-én Societas Jesu — Jézus Társasága — néven elismerte az új szerzetesközösséget.

— *Voltaképpen mi indokolta az új rend létrejöttét? Miért nem léptek be egy már meglévőbe?*

Pontosan ezt kérdezték az akkori kardinálisok is, akik közül számosan ellenezték a rend alapítását. Szent Ignác azonban világosan látta, hogy valami újat hozott a szerzetesi életbe. Addig ugyanis a szerzetesek kontemplatív életet éltek és emellett dolgoztak. Napjuk fő részét, hajnaltól késő estig, a közös zsolozsma foglalta el. Igazán apostoli munkát így nem végezhetek. Ignác „forradalmi” újításként hirdette: szerzetesek akarunk lenni — a tisztaság, engedelmesség, szegénység hármas szerzetesi fogadalmával —, de nem akarjuk közösen mondani a zsolozsmát. Ilyen szerzetesközösség azonban nem létezett eddig, ezért kellett újat alapítania. Azóta sok rend és kongregáció követte ezt a formulát, a szaléziak, a redemptoristák, több missziós rend, mások, s nemegyráttette, hacsak részleteiben is, a jezsuita alkotmányt.

— *S a jezsuiták mire fordították a közösen végzett zsolozsmától felszabadult időt?*

Nagyarányú apostolkodásra. Észak-Amerikát ugyanabban az évben (1541) fedezték föl, amelyben Ignác született, és már az ő életében számos jezsuita indult a távoli missziókba. Kanadában, ahol magam is évekig éltem, elsősorban francia jezsuiták működtek, s közülük nem egy vértanúként halt meg. De mentek Afrikába és Indiába is. Xavéri Szent Ferenc például még a rendalapító életében eljutott egészen Kína kapujáig. Később többek között Matteo Ricci, a tehetséges olasz jezsuita, a császári udvarba is bekerült, és ott mandarin ruhában járt. Ha engedték volna tovább működni a rendet, lehet, hogy Kína ma nagyrészt keresztyény lenne. De nemcsak a missziókban értek el sikereket, hanem — bár ez nem tartozott Ignác eredeti elképzeléseihez — a nevelés terén is. A Rómában működő rendtársak észrevették, hogy sok körülöttük a szegény gyermek, akikkel senki sem foglalkozik. Krétával fölírták hát az egyik épületre, hogy „ingyen tanítás gyermekeknek”. Ebből a kezdeményezésből alakultak ki lassan a neves jezsuita iskolák és kollégiumok. Ignác egy tucat társával kezdte meg 1540-ben a szerzetesi életet, és halálakor mintegy ezren működtek, jórészt iskolákban tanítottak, nevelték az ifjúságot.

Más területen is akadt munka bőven. A XVI. század elején Luther föllépése elindította a reformációt. Ma már másként értékeljük Luther, Kálvin és mások működését, a reformok szükségességét.

Ignác is jól látta az egyházon belüli hibákat, ő azonban az engedelmességet, a Rómához való hűséget és lojalitást hangsúlyozta. Másokkal együtt a jezsuiták óriási szerepet vállaltak a katolikus hit védelmében, az egyház megerősítésében. Sokszor fogalmaztak úgy, hogy az ellenreformációt a jezsuiták vezették. Ma már túljutottunk az „ellenrefor-

máción". A II. Vatikáni zsinat óra pedig sok minden megvalósult Luther Márton követeléseiből. Általánossá vált a népnyelvű liturgia, a Szentírás mindenki számára hozzáférhető, az egyház képe kevésbé intézményes, sokkal inkább a hívek szeretet-közössége..., sorolhatnám tovább a példákat.

— *A magyar Pázmány Péter neve is egybeforrott a katolikus hit védelmével...*

Valóban. Pázmány Péter a leghíresebb magyar jezsuita, a toll és a szó mestere, aki a katolikus magyarság szellemi-lelki vezére volt. De említhetnék a magyar jezsuiták közül világhírű csillagászokat, történészeket, matematikusokat, nyelvészeket, Szentírás-fordítót; Hell Miksa, Katona István, Káldi György, Faludi Ferenc, Bíró Ferenc, Hunya Dániel, Bangha Béla, Kaszap István és mások nevét. A múlt dicső, de nem szabad, hogy csupán nosztalgikus visszaemlékezésben éljünk.

— *A sikeres rendet mégis eltörölték negyven évre...*

Dinamikus apostoli föllépésük következtében a jezsuiták hamar komoly befolyásra tettek szert, nem egyszer a politikai életben is. Sokakban fölkeltették ezzel az irigységet és féltékenységet. A Bourbon és szabadkőműves kormányok, Portugáliából kiindulva, rágalommal, üldözésekkel iparkodtak a jezsuitákat tönkretenni. Azzal fenyegetőztek, hogy országaikban megbénítják az egyház életét, ha fönnmrad a rend. A nyomás hatására XIV. Kelemen pápa 1773-ban föloszlatta a közösséget. A nagyobb jó érdekében, „a béke kedvéért” cselekedett így. Nagy Frigyes porosz király és II. Katalin orosz cárnő nem engedte meg a pápai rendelkezés kihirdetését, így az országaikban nem lépett érvénybe. Negyven év után, 1814-ben VII. Pius pápa az egész Földre kihirdette a visszaállító rendelkezést. A rend világszerte ismét gyors fejlődésnek indult, de Magyarországon csak lassan, mintegy öt évtized alatt tudott újra virágzásnak indulni.

— *Reméljük, a mostani újraindulásnál nem lesz szükség ennyi időre...*

Nagyon reméljük, de az sem várható, hogy hirtelen valami csoda történjék. A helyzet megváltozott ugyan, de a négy évtizedet nem törölhetjük ki az életünkből. Nem kezdhetjük ott, ahol negyven évvel ezelőtt abbahagytuk. Mi már idősek vagyunk és bár vannak fiatalok, képzésük 10—12 évig tart. Lassú kibontakozással számolunk, de talán jobb is így, mert alaposabb lehet az újjáépülés.

— *Milyen feladatok állnak ma a jezsuita rend előtt?*

Az utánpótlás kérdése elsődrendű, hiszen ez biztosíthatja rendünk jövőjét. Noviciátusunk 15 novíciussal Hódmezővásárhelyen működik, sajnos, nem megfelelő épületben. Egy szobában többen laknak, mert nincsen elég helyünk és, ha jövőre sokan lépnek be, már nem tudjuk őket elhelyezni. Feladataink közé tartozik, hogy próbáljunk valamiként befolyást gyakorolni a katolikus közéletre. Említettem az előbb P. Bangha Bélát, aki annak idején a magyar kultúra és a sajtóapostolkodás terén jelentős hatású volt. Folytatni szeretnénk ezt a munkát, közösen a többi rendekkel és az egyházmegyések papokkal. Jó lenne összehangolni a szerzetesrendek tevékenységét. Néha az a benyomásom, hogy mindegyik rend és egyházmegye külön-külön járja a maga útját, és hiányzik az egységes gondolkodás. Fontos az ökumené is, a testvér-egyházakkal való együttműködés. Szám-talan közös problémánk van, melyeket könnyebben megoldhatnánk közös föllépéssel. Az előtérbe került szociális gondokra is utalok. Jelentős rétegződés indult meg hazánkban a gazdagok és az egyre növekvő számú elszegényedett réteg között. Külföldön már számos jezsuita tartományban állítottak föl szociális centrumokat, amelyek elsősorban információ-cserével segítik a szociális problémák megoldását. Hosszútávú feladatunk marad a nevelés, az ifjúsággal való foglalkozás is. Ma még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy iskolákat, gimnáziumokat tudnánk fönntartani, mert megfogyatkoztak erőink. Szeretnénk világiakat bevonni a munkába. Tudjuk, hogy sok az erre alkalmas ember. Mi vállalnánk a lelki irányítást, a lelki segítséget.

Egyik legfőbb feladatunk — talán ezzel kellett volna kezdenem — a hitetlenség, az ateizmus elleni harc. Először VI. Pál pápától kapta a jezsuita rend ezt a sajátos hivatást, amelyet azóta a többi pápa, így II. János Pál is megerősített. A hitetlenség sokrétű kérdés, számtalan formában érvényre juthat. Harcos ateizmus, praktikus ateizmus éppúgy lehet, mint agnoszticizmus, amely szerint olyan kérdésekről, mint a túlvilág, Isten léte, vagy a lélek halhatatlansága az emberi értelem semmi biztosat nem tudhat. A hitetlenség egyik formája a társadalmi és gazdasági igazságtalanság, amely nagy kísértés a hit ellen. Akik igazságtalanság alatt görnyednek, nehezen tudják elfogadni, hogy létezik a szerető Atya Isten, aki gondviselőn irányítja sorsunkat.

— *Mit lehet mondani ilyenkor?*

Azt kell mondani, hogy Isten szabadságot adott nekünk és ránk bízta, hogy megoldjuk a problémáinkat. Az igazságtalanságok elleni harc a hitért való harc is. Először rá kell mutatnunk az igazságtalanságokra, de ez még nem elég. Az utat is meg kell mutatni, ahogyan lehetne másként. Nehéz feladat, és minden országnak más a helyzete, amelyet szintén tekintetbe kell venni. Mások a problémák Nyugat-Európában, Afrikában, vagy Latin-Amerikában. Úgy tűnik, a tömeg-apostolkodás ideje lejárt. Szép és fontos nagy tömegeket mozgatni, de a hit ma nem így terjed külföldön sem, hanem személyről személyre. Kiscsoportokban, intenzív tanulással, egymásra figyelemmel. Talán azért is virágzanak a szekták, mert komolyan törődnek tagjaikkal, és szoros, személyes kapcsolatot tartanak egymással. A katolikus egyházban is szerveződtek kiscsoportos mozgalmak, elsősorban az irányított lelkigyakorlatokra, a házaspároknak gondolok, de sok más közösségre is, amelyek intenzívebben megfogják az embereket. Mivel a hitetlenség sokféle, sokféleképpen kell harcolnunk ellene. Említettem már a médiákon keresztüli sajtóapostolkodást, a szociális igazságtalanságok elleni küzdelmet, az ifjúság keresztény elvek szerinti nevelését. De nem beszéltem még arról, hogy mennyire fontosnak tartjuk a tudományos művelődést és munkát, hogy az egyes tudományos kérdések, amelyek problémákat vetnek föl a hit embere számára, elrendeződjenek. Kívánatos volna, hogy ezen a téren is megszűnjék izoláltságunk. Az egyház korábbi nehezebb körülményei között nem mindig tudott ilyen irányban megfelelően munkálkodni. Jónéhány szakemberünk él külföldön, Innsbruckban, Washingtonban, Rómában, Torontóban, Japánban és másutt, akik, ha nem is véglegesen, de egy-egy előadásra, talán egy-egy kurzusra haza tudnak jönni.

Magam is tíz évnél tovább tanultam természettudományokat itthon és Oxfordban. Tanítottam matematikai logikát és természetbölcseletet, más néven kozmológiát. Szerettem ezt a munkát, és hálával tartozom rendemnek, hogy lehetővé tette számomra a sokéves tanulást, amely pedig nem volt olcsó. A jezsuita rend hagyományosan sokat költ tagjai tudományos képzésére, és ezt apostoli befektetésnek tekinti. Ezt jól kell érteni. Mi nem személyes karriervágyból tanulunk fizikát, matematikát, egyéb tudományokat. Ha ez lesz a legfőbb cél, többnyire a hivatással is baj keletkezik. Ma már világosabban látjuk, hogy a tudomány és a hit között nincsenek fölöldhatalan ellentétek, inkább kiegészítik egymást. A létezés nagy kérdéseit megközelíthetjük vallásos hittel és tudományos módszerrel is. A teremtés pillanatát például sokan úgy képzelik el, hogy az univerzum eredetileg mérhetetlen kis területre összpontosult, és egy hatalmas őrrobbanás — Big bang — következtében alakult ki a világmindenség, amelynek anyagi részecskéi, a csillagok, a galaxisok, azóta is folyamatosan távolodnak egymástól. Lehetséges, hogy a Jó Isten azt akarta, hogy a teremtés bizonyos fizikai történések szerint valósuljon meg, mégis, a világ keletkezésével kapcsolatos fizikai teóriák önmagukban nem vezetnek el Istenhez. Az anyagi világ teremtését sokféleképpen lehet fölfogni, soha nem szabad azonban úgy elgondolni, hogy az Úr Isten évmilliárdokkal ezelőtt megteremtette a világmindenséget, amely azóta eljár a maga módján, „a gép forog, az alkotó pihen” madachi módon. Isten a világot megteremtette és folyamatosan létben tartja. Úgy lehetne mondani, hogy most is teremti, ahogyan Teilhard de Chardin is megfogalmazta evolúciós víziójában. Egyre

nyilvánvalóbb, hogy anyagi világunkra nem tekinthetünk úgy, mintha csak önkényes urai lennénk és azt tehetnénk vele, amit akarunk. A múlt századi szűklátókörűen racionalista és végzetesen zárt gondolkodás beleesett ebbe a csapdába. Csak idő kérdése és a tudomány mindent meg fog oldani, vélték. Meghatározott paraméterekkel próbálták értelmezni az életet, a szellemiséget és mindent az anyagiasságra vezettek vissza. Innen már csupán egy lépés volt a századunkban jelentkező materialista „tudományos” világkép. Hosszú időbe tellett, amíg maguk a fizikusok is el tudták fogadni a relativitás elméletet, vagy a kvantummechanikát, amellyel Planck és Einstein újfölfoglalmazták a fizika bizonyos alaptörvényeit. A leszűkített szemlélet ma már megszűnt, sőt arra kell vigyázni, nehogy a tudományos objektivitás teljesen szétessen, hogy mégis legyen valami koherens szemlélete.

A túlhaladott racionalitás ellentétéként erős irracionalitás és szubjektivitás érvényesül. Az emberi szellem természeténél fogva vágyik a misztikára, s ha nem kapja meg a helyes miszticizmust, rossz vágányra tévedhet. Amerikában szinte járványosan terjed a sá-tánizmus, és ahol megjelenik, pusztító erővé válik. Több lesz az öngyilkosság, a gyilkosság, a depresszió, a nihilizmus. Meg lehetne pedigi menteni ezeket az eltévelyedett lelkeket, ha megismertetnénk velük a helyes misztikát, amelynek oly fontos szerepe van hitünkben. Aki átérzi Isten mindenütt-való jelenlétét, egészen más világban jár.

— *Nos, vágyunk a misztikára, mégis miért van az, hogy világunk egyre szekulárisabb?*

Valóban, nagyon szekuláris, amely azt jelenti, hogy az evilági értékek váltak a legfontosabbá, a földi életben való boldogság és beteljesedés. Itt is a hatás-ellenhatás látszik megvalósulni. A megelőző időkben ugyanis, főleg a középkortól kezdve, inkább volt túlzottan „túlvilági” az életfelfogás. Sokan értették úgy a Szentírást, hogy a földi élet nem fontos, és csak a mennyországban leszünk boldogok. A szerzetesi életben különösen hangsúlyossá vált ez a gondolat. Pedig a kereszténység egyik kulcskérdése éppen az evilág és a túlvilág közötti kapcsolat, a helyes arány megtalálása. Bizonyos szempontból a földi lét nagyobb jelentőségű, mint a túlvilági, mert ebben a világban dől el, hogy üdvözülünk-e, hogy elfogadjuk-e a Jó Istentől ezt az ajándékot. Nem szabad tehát radikálisan szembeállítani a kettőt, ahogyan a múltban történt, legalábbis a gyakorlatban. Marx valláskritikája voltaképpen ezt a mozzanatot használta föl. A vallás ópium a népnek — mondotta —, a túlvilági boldogsággal való kecségtetés pacifikálja az embert, aki megelégszik rabságával és nem harcol az evilági szebb jövőért. Marx nézete csekély igazságtartalma mellett alapvetően hamis. A sors iróniája, hogy a kommunizmus igazán ópiumot adott a népnek, és utópiát törekedett megvalósítani.

Remélem, és merem mondani, hogy vannak biztató jelek szekuláris világunkban is. Jelen világunk is becsüli a valódi értékeket, amelyek szinte már itt a földön megvalósítják a túlvilág értékeit. Teréz anya munkásságát például általánosan el tudják fogadni, még a Szovjetunióban is működik házuk. A személyes tanúságtétel a legmakacsabb hitetlent is megérinti. Jézus azt tanította, hogy Isten országa bennünk van. Azt itt kell építenünk és nem várhatjuk a jutalmat csak a mennyek országában. Isten országa beleépül földi létünkbe, és már ez itt jutalom! Ha tudok úgy hinni, remélni, bízni és szeretni, amint az Úr Jézus, — nem magamtól persze, hanem az ő segítségével —, akkor minden baj ellenére már most bizonyos fokig birtoklom Isten országát. A múlt században élt mély gondolkodású Newman szerint, ha egy elkárhozott lélek a mennyországba jutna, nem venné észre, hogy ott van. Azt akarta ezzel mondani, hogy a poklot elsősorban saját magában hordozza az ember. S nyugodtan megfordíthatjuk a gondolatot: ha egy üdvözült ember a pokolba jutna, nem venné észre, hogy ott van, mert ő ott is megteremtene lelkében a mennyországot és az kivetítődne a környezetére is.

Ezt kell nekünk, jezsuitáknak bemutatnunk az újrakezdésnél, a hit bensőséges örömet, békéjét és szépségét. A nemrég elhunyt neves svájci teológus, Hans Urs von Balthasar szerint Isten zseniális művész, aki az üdvtörténetbe behelyezett egy nagy, szépséges drámát.

— *A rend újrakezdésének sikere óhatatlanul függ a kormányzattól is. Megfelelőnek tartja a kapcsolatokat?*

A jó kapcsolat alapja a kölcsönös tiszteletadás. A Szentatya intésére mi papok nem politizálunk direkt módon. Nem a politika lenézése ez, hiszen nélküle nincs közélet. Nekünk más a feladatunk. Szükségünk van bizonyos függetlenségre, és ezzel elkerülhetjük azon vádakat is, hogy az egyház ismét erőszakos befolyást akarna gyakorolni a társadalmi életre, újabb lelki rabságba döntve ezzel az embereket. Legfőbb feladatunk továbbra is az evangéliumi igazságok hirdetése, de nem erőszakkal és mesterkedésekkel. Az emberi szabadakaratot végtelenül tisztelni kell. A jelenlegi vezető politikusok egy része keresztény, ezért természetesnek tartom, hogy nyíltak a keresztény értékek iránt, és valamilyen formában beépítik azokat a közéletbe. Remélem, hogy egyházunk megkapja a működéséhez szükséges eszközöket, amelyekről jogtalanul megfosztották. Nem tudom pontosan, vajon hány szerzetes él ma Magyarországon, de úgy sejttem tízezernél jóval kevesebben vagyunk. Rövidesen az összes orosz katona elhagyja az országot, és mintegy harmincezer fővel csökken a magyar hadsereg létszáma. Főszabadulnak tehát épületek, amelyeket használhatnánk végre, ha megkapnánk. Jezsuita rendtársaim zömében mind a mai napig szétszórva élnek. Nincs módunk a közösségi életre. Eredeti rendházainknak egészen kis részét kaptuk eddig vissza. Hónapok óta folyik az átépítés Budapesten a Mária u. 25. szám alatti házukban, de így is csupán 10-12-en tudunk majd itt élni. Szükségünk lenne volt novícius és lelkigyakorlatos házukra, a híres Manrézára is. Jelenleg a határozás főparancsnoksága tanyázik benne, és nem mozdul.

Összegezve a választ, friss benyomásaim szerint reménytelinek látom az egyház és az állam kapcsolatát. Egyházfogalmam szerint a világi krisztushívők éppúgy az egyházhoz tartoznak, mint a klerikusok, tehát a kormánytagok közül is sokan az egyházat képviselik. Remélem, hogy a demokrácia betegségei, a bizonytalankodás, az időhúzás nem tartanak a végtelenségig, s nemcsak szavak, de tettek is lesznek mindkét részről.

— *Korunk embere büszke szabadságára és fő célja, hogy megvalósítsa önmagát. Vajon a fiatalok számára vonzóvá tehető-e a lemondással is járó szerzetesi élet? Hogyan fogalmazná meg ma a szerzetesi hármast fogalom lényegét?*

A szegénység azt jelenti, hogy a szerzetesek nem rendelkeznek vagyonuk fölött. Szerényen élnek, amire nincs szükségük beadják a közösbe, és mindennel elszámolnak. Nem gyűjtenek, és nem halmoznak föl, ezért könnyebben mozognak a világ bármelyik részén. Valójában a szerzeteseknél valósult meg a „gazdasági” kommunizmus.

Szent Ignác rendi alkotmányunkba belefoglalta, hogy a mi életmódunk nem rendkívüli, nálunk nincsenek nagy önmegtadadások és vezeklések. Azt az életstílust vállaljuk, amelyik működési területünkön a becsületes világi papok életnívója. Ezt a zseniális gondolatot Ignác az 1540-es években fogalmazta meg. Micsoda előrelátás, micsoda rugalmasság! Mennyi probléma származott már abból, hogy valamit szigorúan megszábtak, és később megváltoztak a körülmények. Harminc év után három kofferrel költöztem haza Kanadából, bútorok, könyvek, egyebek nélkül. Hihetetlen erő van abban, hogy az ember használja a szükséges tárgyakat, de azután el is tudja hagyni azokat.

Az engedelmességben a szerzetes lemond saját akarataról, és előljárója dönti el, hogy mikor mit csinál, milyen apostoli munkát végez. Együtt keresik Isten akaratát, együtt határozzák meg a feladatokat, figyelembe véve, hogy milyen karizmákat, és képességeket adott az Úr Isten. Nálunk jezsuitáknál különösen hosszú hagyomány, hogy az adottságokat megpróbáljuk kifejleszteni és fölhasználni Isten országa építésében.

A tisztaság változott talán a legkevésbé, bár a mai élet sokkal nyitottabb és közvetlenebb. Hasonló a házassági elkötelezettséghez, amelyben két ember hittel elkötelezi magát a másikkal, és ez a további kapcsolataikat is meghatározza. A tisztaság mindig annak a szimbóluma volt, hogy a szerzetes elkötelezi magát Istennek imában és közösségben. A tisztaság talán nem is a legmegfelelőbb szó, mert a házásoknak is tisztán kell él-

nie. Nyugaton inkább elkötelezett cölibátust, konszekrált cölibátust mondanak, amely szabaddá tesz az apostoli munkára.

— Végezetül megkérdezném, hogy milyen konkrét eseményekkel készülnek a jubileumi évre?

A Jézus Társasága szerte a világon — így Magyarországon is — megemlékezik a jeles évfordulókról. Szerényen fogunk azonban ünnepelni. P. Kolvenbach generális fölhívta a figyelmünket, hogy elsősorban ne külsődleges ünnepekre, hanem a belső, lelki megújulásra tegyük a hangsúlyt, lelkigyakorlatokra, triduumokra, fogadalmaink megújítására. Tervezzük könyvek kiadását, egyebek között egy Szent Ignác életrajzot, amelyet franciából fordítunk, valamint P. Szabó Ferenc válogatását Szent Ignác műveiből, Brodrick angolul írt könyveinek fordítását az első jezsuiták életéről, etc. Új lapot szándékozunk indítani *Távlatok* címmel, amely a Szolgálat folytatása lenne profilváltozással. Lelkigyakorlatokat, lelkinapokat tartunk, és a Jézus Szíve ünnep is hangsúlyosabb lesz ebben az esztendőben. Egyes templomokban a Szentatya teljes búcsút engedélyezett az ünnepek idejére. Közösen elzarándokolunk Makkos Máriára. A fiatalok számára teljes zarándoklat lesz, az idősebbek azonban később csatlakoznának, esetleg a Normafánál. Szeretnénk egy kis közösségi gyűlést szervezni, és eljönnek majd az országban élő össze jezsuiták az úgynevezett „nagy” találkozóra is. Természetesen beszélgetésünkör még nincs minden esemény pontosítva, és változások is történhetnek. Megemlítem, hogy a P. Generális valószínűleg Loyolába utazik, ahol már most jelentősek az előkészületek.

Készítette: Zimányi Ágnes

SUSCIPE

Loyolai Szent Ignác felajánló imádsága

*Vedd Uram, és fogadd el teljes szabadságomat,
emlékezetemet, értelmemet és egész akaratomat,
mindenemet, amim van és amivel rendelkezem;
Te adtad nekem mindezt,
Neked, Uram, adom mindezt vissza;
Mindenem a Tied, akaratom szerint rendelkezézl velük,
Add nekem csak a Te szeretetedet és kegyelmedet,
mást nem kívánok.*

K Ö R K É P

Hervay Ferenc Levente O.Cist.

CISZTERCI LELKISÉG A MAI VILÁGBAN 900 ÉVE SZÜLETETT CLAIRVAUX-I SZENT BERNÁT

A következőkben egy ciszterci szerzetes megkísérli összegezni gondolatait arról, hogy miként kellene megjelennie a mai világban a ciszterci életnek, a ciszterci lelkiségnek, hogyan kellene élő valósággá tenni azokat a kincseket, amelyeket a Szentlélek kilenc évszázad folyamán a ciszterci rendben megérlelt, és azokat is, amelyeket a Lélek most és a közeljövőben a rend közösségei által Isten népének, az egyháznak és a világnak adni akar. Tehát nem a valóság leírásáról, nem egy szerzetesrend lelki szociográfiájáról lesz szó, nem is a magyar ciszterciek kilátásairól, hanem a szerzetesi eszményről.

A Ciszterci Rend generális káptalanjának (1969) megfogalmazása szerint a ciszterci életet meghatározó források: a/ az Evangélium és a Tanító Egyház, napjainkban különösen a zsinat határozata „A szerzetesi élet korszerű megújításáról” (Perfectae caritatis, 1965), b/ a korai monasztikus hagyomány, c/ Szent Benedek Regulája, d/ a ciszterci hagyományok, így a rend kezdeti alapokmányai, a lelki élet ciszterci mestereinek írásai, kilenc évszázad tapasztalatai a szerzeteséletéről, e/ a mai egyház és társadalom elvárásai, és f/ legfőképpen a közöttünk ma is működni és vezetni akaró Szentlélek, aki eligazít, mit, hogyan kell merítenünk a régi kincsekből, és indít, úz, hajt a teljesebb megtérésre, megújulásra, növekedésre, új kezdésekre.

Az olvasó a következőkben bizonyára sok olyan elemet talál, amelyre más szerzetesrend vagy éppen más keresztény közösség azt mondhatja, hogy ez benne van a mi törekvésünkben, a mi eszményünkben is, mi is ezt akarjuk, mi tehát a különbség? Mégis úgy gondolom, a ciszterci lelkiesség elemeinek összessége egy sajátos szint, egy sajátos jellegzetes képviselet a szerzetesrendek között. Ha valaki ezt mégsem fedezi fel, elégedjen meg azzal, hogy a Ciszterci Rend egy nagy család, amelynek 900 éves múltja és tradíciói vannak, s, amelynek ma is van életeszménye, aminek megvalósítására törekszik.

ISTEN EMBERE. A ciszterci szerzetes, mint minden szerzetes, mindenek előtt Isten embere, aki megsejtette, felismerte a teremtett világ és a Teremtő Isten közötti óriási különbséget. Szabadulni akar a mulandó dolgok bűvöletéből, Isten felé fordul, őt keresi, a folyamatos megtérés, Istenhez térés útjára lép. Mindenek fölött isteni Mesterét, Jézus Krisztust keresi, őt akarja követni, vele járva akarja mindig és mindenben a mennyei Atya akaratát teljesíteni. Legnagyobb és mindennapi öröme akaratának felismerése és boldog követése: „szárnyaló szívvel és a szeretet elmondhatatlan édességével siet előre az Isten parancsának útján” (Regula, Prologus 49). Isten akaratát egyre mélyebben felismeri igéjében, az evangéliumban, a Regulában, a rend szabályaiban, apátja és előljárói szavában, a számára Istentől adott körülményekben, a rendi testvérek példájában és tanácsadásában. Mindezeket átélmélkedni, imádságba, az Úrral való megbeszélésbe foglalja. Lehet, hogy első lépéseit a világban, az emberekben, a mulandó dolgokban való csalódás vezeti, de a próbaév és az ideiglenes fogadalom éveit alatt le kell számolnia minden bálvánnyal, a pénzhez, tárgyakhoz, gyűjteményhez, emlékekhez való ragaszkodással, élvezetekkel, dicsőség és hírnév utáni vággyal. Ez a tisztulás útja. Ugyanakkor lépésről lépésre megvilágosodik előtte, hogy minden igaznak, szépnek, jónak és szeretetreméltónak forrása Isten, s ő maga mindezek teljessége. Most már nem menekülést keres a szerzeteséletben, hanem élete értelmét, boldogságát. Megtalálja legnagyobb kin-

csét, Isten szerető atyai uralmát, amiért mindenét eladja. Amikor ünnepélyes örök fogadalmában kimondja a döntő szót, visszavonhatatlanul vállalja, hogy beépülve a monostor testvéri közösségébe egész szívvel és minden erejével Istent szolgálja és szereti, és ennek semmit és senkit nem tesz elébe.

Az örök fogadalom nem valaminek a beteljesedése, ellenkezőleg: kezdet, az Úr hívása és kegyelme, amellyel a szerzetesnek minden nap együtt kell működnie, mert az mindhalálig segíti és elkíséri. Nem mentesül a kísértésektől, egyéni gyengeségeitől, a világ színes, lármás csábításától. A sátán is egyre jobban támadja, minél inkább Isten szeretetébe veti magát, és minél inkább jele lesz Isten országának szerzetes testvérei, a monostor környezete és még szélesebb kör számára. Erőssége az Úr, aki nem hagyja el azokat, akik reá bízta magukat. A fogadalom, az apát és a testvérek megértése, szeretete segíti, védi a kísértésekkel szemben. Nem bízik saját okosságában és erejében, hanem egészen Istenre hagyatkozik, mindent az Úr kezéből fogad, kegyelmet és megpróbáltatást, eredményt és sikertelenséget, örömet és keszretet. Hiszen tudja, hogy senki sem szereti jobban, mint aki életét adta érte, és maga a szeretet teljessége.

Akkor teljesíti hivatását, ha a világ valóban Isten emberét láthatja meg benne. Nem a világtól menekülő embert, nem egy meghasonlott embert, nem is a közösségben egy kényelmes biztonságot kereső embert. Az egyháznak és a társadalomnak szüksége van szerzetesekre, akik életükkel, magatartásukkal tanúsítják, hogy Isten milyen csodálatos szeretetet, derűt és békét tud adni az őt keresőknek.

A KÖZÖSSÉG EMBERE. A ciszterci szerzetes fogadalmat tesz egy meghatározott monostor közösségében való kirtartásra, állhatatosságra. Ez a stabilitás fogadalma. A közösség vállalja, befogadja őt, és ő is vállalja a közösséget, amely számára „az Úr szolgálatának iskolája” (Regula, Prologus 45), a „műhely” (uo. 4,78), amelyben a jócselekedeteket, az Istenhez közelebbtérést, a szeretetet gyakorolja. A ciszterci monostorok sajátossága a Krisztusban gyökerező közösség családias szelleme. A szerzetesek által választott apát a családfő, aki atyai és anyai szerető figyelemmel és gondoskodással kíséri minden fia lelkületét és növekedését. Legfőbb gondja és hivatása az igazi családi közösség megteremtése és irányítása, és csak másodsorban az ügyes gazdálkodás, külső tekintély szerzése vagy az ékesszólás. A szerzetesek úgy engedelmeskednek neki, mint atyjuknak, ő „Krisztus helyettese a monostorban” (Regula 2,2).

A ciszterci szerzetes teljes egyéniségével beleépül a közösségbe. Lelkiismeretesen megtartja a napirendet és a közösség szabályait, teljes odaadással együtt imádkozik, együtt énekel a közösséggel, jól végzi a reá bízott munkát, és azon túl is segít szerzetes testvéreinek. Féltő gonddal őrzi a monostor épületét, berendezését, eszközeit, azok épségét, tisztaságát, szépségét. Mindez szent szolgálat számára. Mindent készséggel fogad, ami a közösség összetartozását erősíti, a megértést, a szeretetet elmélyíti. A szeretetet mindenkinek előtt apátja és a szerzetestestvérei iránt gyakorolja. Saját magát háttérben hagyva, saját és mások gyengeségei miatt nem bosszankodva törekszik mindegyiket megismerni, megérteni, és bennük magát Jézus Krisztust szeretni és szolgálni, elfogadva őket fogyatékságaikkal, korlátaikkal, gyarlóságaikkal együtt. Megosztja velük életét, minden lelki és szellemi kincsét. A monostoron kívül mindig úgy jelenik meg, mint a közösség egyik tagja, annak becsületét és érdekeit védi, hallgat a belső ellentétekről és súrlódásokról, mert azt belül kell orvosolni. Nem törekszik sem a monostorban, sem a külső munkában egyéni érvényesülésre, hanem minden szavával és tetteivel a közösséget képviseli, közösséget építi. Apátjával és társaival szemben nyitott és őszinte, józanul feltárja előttük nehézségeit, számít segítségükre. Megértéssel, türelemmel és szeretettel segíti testvéreit, hogy ők is a szerzetescsalád hasznos, építő tagjai lehessenek. Természet szerint lehet, hogy valamelyik társa ellenszenves, magatartása, beszéde nehezen elviselhető, de ő akkor még inkább törekszik imával, figyelmességével és tetteivel szeretetébe fogadni.

A rendi növendékek előjáróinak igen fontos tudni, hogy csak abból a jelöltből lehet igazi ciszterci szerzetes, aki képes jó közösségi emberré válni, magát a közösségnek alárendelni, a közösséget építeni. Döntő fontosságú tehát a növendékeket közösségi életre és lelkületre nevelni.

Mai világunknak nagy szüksége van olyan szerzetesi közösségekre, ahol a testvérek "mind egy szív és egy lélek", ahol „egyik se mond valamit sajátjának, hanem mindenük közös.” Hogyan várhatnánk el a házasoktól a sírig tartó hűséget, ha az egyház világító közösségei, a szerzetescsaládok nem tudnak a szőlőtől megmaradni és kitarítani egységben?

AZ IMÁDSÁG EMBERE. Szent Benedek Regulája és kezdettől napjainkig a monasztikus hagyomány az imádságot, az istenszolgálatot, az istendicséretet (opus Dei, officium divinum) tekintette a szerzetesélet legfőbb elemének. A Regula számos aprólékos előírása felett elhaladt ugyan az idő, de Szent Benedeknek, a szerzetesség atyjának figyelmeztetése „Az istenszolgálatnak semmit éléje ne tegyetek” (Regula 43,3), minden idők monachusa számára érvényes szabály.

A ciszterci szerzetes már itt a földön gyakorolja azt, ami odaát örök hivatása és boldogsága lesz: Isten dicsőítését, az Úr magasztalását. Mélyen átéli, hogy minden teremtmény létének értelme és célja Isten dicsősége. Gondolataiban, imáiban Isten határtalan nagyságát, hatalmát, bölcsességét, irgalmát, jóságát, szeretetét magasztalja, igyekszik a teremtett világot is Isten dicséretére fordítani: a csodálatos természetet, az ember alkotásait, tudományt, művészetet, irodalmat, technikát, és még inkább az embereket, akik Istent szeretik és szolgálják embertársaikban is. Tudja, hogy az Úr előtt különösen kedves a közös dicséret, a közös kérés, a közösségi ima. Isten Fia szenvedésének és feltámadásának ünneplése a mindennapi eucharisztikus áldozatban, a Vele és a testvérekkel együtt mondott vagy énekelt zsolozsma életének tengelye, minden ahhoz kapcsolódik, minden attól nyer fényt és erőt. Jézussal egyesülve dicsérik és engesztelik a mennyei Atyát, hálát adnak, békét, egyetértést, szeretetet, gyógyulást és növekedést kérnek az egyház és az egész emberiség számára. Imájukat a rendszeres elmélkedés, meditáció táplálja és mélyíti. Közben megtanulnak mindent Isten szemével nézni: életüket, a közösséget, az embereket, a körülöttük zajló világot. Az elmélkedés által lesz a szerzetes számára a szentmise és a zsolozsma eleven valóság, a szíve is ott lesz, ahol az ajka, a szavai.

A II. Vatikáni zsinat tanításából felismeri, hogy a Szentlélek élő, növekedő, dinamikus egyházat kíván alakítani Krisztus titokzatos testéből. Megbecsüli a szent gyökereket, a keresztény századokban kikristályosodott kincseket, de nem akar a megőrzésnél, a tartósításnál, konzerválásnál megrekedni, hanem vallja a liturgiában, az istendicséretben is alakulnia, fejlődnie kell az egyháznak. A hagyományos szentmise és zsolozsma segíti a gyengébbeket, hogy ők is bekapcsolódjanak a dicséret folyamába, a munkában elfáradtaknak is megkönnyíti az imádságot. De hol van tere annak, hogy a szerzetes a kontemplációban kapott indításokat, kegyelmeket átadja a közösségnek? A ciszterci tradícióban van egy gyakorlat, amely részben ide tartozik. A reggeli istentisztelet után a konvent meghallgatja a káptalanteremben a Regula az napra rendelt szakaszát, és az apát buzdító szavait. Utána a szerzetesek egyenként megvallják mindazt, amit nyilvánosan vétettek, bocsánatot kértek Istentől és a közösségtől. Miért ne lehetne alkalmat adni arra is, hogy ki-ki kifejezze a szívéből feltörő magasztalást, hálát, engesztelést és kérést is? Néhány ciszterci monostorban örömmel tapasztaltam, hogy a szentmise és a zsolozsma fohászai (preces) után szünetet tartanak, és akkor a szerzetesek hozzáfűzhetik egyéni imájukat, amit a közösség magáévá tesz. Hogyan tud a szerzetes a világban, idegen emberek előtt, váratlan helyzetekben hangosan imádkozni, ha ezt nem szokta meg saját szerzetesestevérei között? Tudom, a személyes spontán imának értékei mellett lehetnek veszélyei is, főként, ha hiányzik az alázatosság és a szeretet, hosszadalmas lenne azonban leírni, miként tarthatja azt az előjáró és a közösség egészséges mederben.

A világnak igen nagy szüksége van nemcsak egyéni nagy imádkozókra, hanem imádkozó közösségekre is, amelyek vágyat, hitet, bizalmat ébresztenek a tévelygő és kereső emberekben a mindenség szeretettel teljes Urával szemben. Ilyen imádkozó egyházi közösségekben még óriási a hiány egyházunkban.

ALÁZATOSSÁG ÉS SZERETET. Szent Benedek Regulájában külön fejeztet, a hetediket szentelte az alázatosságnak. Ezen kívül még 18 fejezetben szól egyszer vagy többször az alázatos lelkület fontosságáról. SZENT BERNÁT könyvecskét, tractatust írt „Az alázatosság és a kevélység fokairól” (De gradibus humilitatis et superbiae), és arról, hogy „Miként kell Istent szeretni?” (De diligendo Deo). Egyik húsvéti beszédében megmagyarázta szerzeteseinek, hogy a kereszt négy szárát a türelem, az alázatosság, az engedelmesség és a szeretet ékesíti. A csúcson ragyog a szeretet, jobbról az engedelmesség, balról a türelem és alul, mint minden erény gyökere az alázat.

A ciszterci szerzetes tudatában van annak, hogy egész szerzetesi élete alázatosságára épül vagy azon bukik. Elismeri kicsiségét, gyarlóságát Isten színe előtt. Tudja, hogy nincs semmije, amit ne Istentől kapott volna ajándékba, csak a mulasztás, a hanyagság, a bűn az, ami az övé. Nem büszkélkedik tehetségével, tudásával, eredményeivel, szerzetesi mivoltával, mert mindezt Istennek köszönheti, nem önmagának. Örül, ha összeszedetten tud imádkozni és eredményesen dolgozni, de minden dicsőséget Istenre hárít, semmit sem tart meg magának.

Alázatossága megnyilvánul a liturgiában: Istenhez méltó tisztelettel és nyugodtsággal végzi, alkalmazkodik a közösséghez, elutasítja az egyénieskedést, nem ragaszkodik saját elgondolásához. Imájának is az alázatosság az alapja, ez kifejeződik testtartásában, összeszedettségében, mások imájának elfogadásában. Inkább hallgatni akarja az Urat, mintsem elárasztani kívánságaival és panasaival. Alázatos a munkában. Megbecsüli és elvégzi az alacsonyabb rendű munkát is, ha kell, megtanulja és gyakorolja. Nem bízik abban, hogy egyedül úgy jó egy munka, ahogy ő végzi, hanem mindig igyekszik tanulni másoktól jobb és eredményesebb munkát végezni. A közösség érdekében kész lemondani egyéni képességeinek érvényesüléséről és egyszerűbb munkát vállalni. Nem hagy gondot, rendetlenséget munkája folytatójára, ellenkezőleg, gondoskodik arról, hogy megkönnyítse és biztosítsa a jó átvételt és folytatást. Alázatos a tanulásban, az írás olvasásakor, az ígét hallgatva, lelkiolvasmányt végezve. Az egyház törvényeinek, liturgikus előírásainak, a rendi szabályoknak, az apát és más elöljárók rendelkezéseinek szíves, örömet engedelmeskedik, mert azokban az Úr akaratát látja. Alázatos szerzetestestvérei iránt, nem uralni akarja őket, hanem szolgálni, nem megítélni, hanem megérteni, és szeretni. Kéri, és hálásan fogadja az atyai és a testvéri korrekciót. Alázatos a vezetettek felé is, ha tanít, ha előad, gyóntat vagy prédikál. Nem úgy, mintha egy tökéletes keresztény szólna a tökéletlenekhez. Szerény és alázatos a monostoron kívül is, közlekedésben, boltban, hivatalokban egyaránt. Szeretettel és hálával fogadja és viseli élete keresztjeit, mert tudja, hogy az Úrtól kapja, és nem lehet nehezebb, mint amit az Úr kegyelmébe kapaszkodva elbír. Szenvedésében, áldozatvállalásában Jézussal egyesül, kiengeszteli a mennyei Atyát, és építi az egyházat. Keresztjét nem keserőséggel hordozza, hanem derűvel, mert tudja, hogy sokkal több öröme van oka, mint szomorúságra, hiszen Isten gyermeke, a legnagyobb Úrnak szolgálhat, akinek jósága kimeríthetetlen.

Szeretete előljárói, testvérei és vezetőitjei iránt éberségben, figyelmességben, áldozatkészségben nyilvánul meg. Mintegy elfeledkezik saját érdekéről, azonosul azzal, akivel az Úr éppen összehozta, együttérez vele és megosztja lelki kincseit, amit az Úrtól kapott. Külső megjelenésében nem a szerzetesélet szigorúsága, hanem a kedvesség, a mindenütt segíteni és szolgálni kész derűs jóakarata mutatkozik meg. Neheztelést nem tűr szívében, rögtön megbocsát, sőt még azoknak is elébe megy, akik ok nélkül neheztelnek rá.

A világnak mindig is nagy szüksége volt, és lesz is az alázatosság és szeretet fényére, mert az emberek nagy része tehetségei tudatában és eszközök birtokában szörnyű elbizakodottságban él, mit sem törődve azzal, hogy mindent Istentől kapott, és egy pillanat

alatt el is veszíthet mindent. Másik része kisémmizve, elhagyatva, tudatlanságban csüggedten azt gondolja, hogy vele már senki sem törődik, ő már senkinek sem kell, senki sem szereti. A ciszterci szerzetes nagy elkötelezettséget érez az Úr „legkisebbjei” iránt. Valamikor ez a monostorok alamizsnaosztásában, és ispotályábaan érvényesült. És ma?

A MUNKA EMBERE. Miért alapítottak Európa-szerte a XII. században hét évtized alatt 500 ciszterci monostort? Az első cisztercieknek olyan bensőséges volt az imájuk, olyan szorgos és alapos volt a munkájuk, hogy jelenlétüket minden uralkodó, minden ország és tartomány megkívánta. Sem a monostorok építése, sem a földek művelése nem volt könnyű munka a régi kezdetleges eszközökkel, mégsem vonták el őket az istenszolgálatról, az elmélkedéstől, lelki könyvek írásától. Akkor az egyház nem várt tőlük lelkipásztori szolgálatot, az a világi papságnak volt fenntartva, s az bőven el is láthatta azt a kor igényeinek megfelelően. Az akkor ismert világban missziós tér és lehetőség alig akadt az egyház számára. Mára viszont az egész földkerekség missziós területté vált, az egykor keresztény országok is. Az igények, a kihívások, az elvárások óriásiak az egyházzal szemben. A misszionálás eszközei, a kapcsolatteremtés lehetőségei is megsokszorozódtak. A ciszterci szerzetes nem az egyházon kívül tesz fogadalmat, hanem az egyházban, az egyház előtt. Az egyház élő tagja, sejtje akar lenni minden ciszterci közösség. Ugyanakkor, amikor az imádság mindig és minden körülmények között életrendjében első helyen áll, nem feledkezhetik meg Jézus szaváról: „Nem jut be mindenki a menynek országába, aki mondja nekem: Uram, Uram! Csak az, aki teljesíti mennyei Atyám akaratát” (Mt 7,21). Aki nem veszi észre az emberek testi és lelki éhezését, és nem mozdul, nem akarja azt enyhíteni, pedig képességet kapott hozzá, az aligha teljesíti az Atya akaratát. Kétségtelen, a monasztikus közösségek régen befelé fordultak, az élet megszentelésében a munka többnyire csak a létfenntartást és a nap kitöltését célozta, apostoli szolgálatra nem is gondoltak, mert egészen más világban, más körülmények között éltek. Így a monasztikus rendek nincsenek elkötelezve egy meghatározott munka vagy feladat iránt. A világ a századok folyamán azonban óriási változott. Közelebb jött a monostorokhoz. A monasztikus közösségek, így a ciszterciek is, itt is, ott is apostoli feladatokat vállaltak, felismerték, hogy a lelkipásztori munka, a nevelés, a tanítás, a szerteszolgáló magasabbrendű, mint a mezőgazdasági vagy ipari munka. A zsinat határozata a szerzetesélet korszerű megújításáról külön fejezetet szentel a monasztikus szerzetesrendeknek (Perfectae caritatis 9), és azt kívánja, hogy a felvállalt munkakört folytassák és hozzák összhangba a monasztikus életrenddel. A ciszterci szerzetes szereti a monostor csendjét és békéjét, de azt képes a monostor kapuján kívül is megőrizni és magával vinni. Nem elkülönülve, idegenként megy az emberek közé, hanem azzal az elszánnással és bátorsággal, hogy Jézus vele van, őt akarja adni az embereknek beszélgetésben, homíliában, gyóntatószékben, osztályteremben, diákokonban, cserkészcsapatban, imaközösségekben. Az apát feladata, hogy felismerje szerzetesei karizmáit és azokat megfelelő helyen állítsa szolgálatba az egyház építésére. A ciszterci szerzetes engedelmeskedik, feladatát egyre jobban, egyre hatékonyabban törekszik teljesíteni állandóan ellenőrizve magát, keresve a korszerűbb megoldásokat. Mint Isten munkatársa dolgozik a világ alakításán. Az imádságban eligazítást keres az Úrnál munkájához.

Jól végzett, megbízható, eredményes, tartós munkára ugyancsak szüksége van ma az emberiségnek és az egyháznak.

A SZENTLÉLEK EMBERE. A ciszterci szerzetest alázatossága arra készíti, hogy okuljon elődei magatartásán, akik fontosabbnak tartották a hústól való teljes megtartóztatást, mint a szeretetet és az egységet. Nem kíván tehát mereven ragaszkodni szerzetesi hagyományokhoz és szokásokhoz, hanem kész alávetni magát apátja döntésének, a közösség és az egység érdekének. Nem a saját elgondolását, nem a múlt örökségének konzerválását tartja fontosnak, hanem bízik a Lélek tisztító, megújító tüzében. Keresi, figyeli a Lélek indításait, kész mindig megújulni, kész mindig újratekdeni, alakulni, fejlődni,

tisztulni, növekedni. A Szentlélek teszi számára jelenvalóvá a feltámadt Krisztust, téríti minden nap közelebb Istenhez, a mához szólóan megeleveníti az evangéliumot, megsejti Krisztus titokzatos testének hivatását, állandó növekedésre hívja Jézus Krisztusban. A Lélek segíti, hogy megszabaduljon minden feleslegestől — tárgyaktól, időtöltéstől, kapcsolatoktól, szokásoktól —, megtanítja az egyszerűsége, a lényeg látására, a megkülönböztetésre, célszerű eszközökre, a rövidebb útra. A mai egyre bonyolultabb, egyre igényesebb, egyre többet fogyasztó világnak nagy szüksége van erre az egyszerűsége. Minden képességét az Úr rendelkezésére bocsátja, és ez a kiüresedése, szegénysége teszi képessé arra, hogy egyre jobban befogadja lelkébe Istent. Isten Lelke vezet, erősíti, tanítja és vigasztalja, hogy bárhol, bármikor bátran szóljon Istenről az emberek között.

A ciszterci élet válasz Isten hívására, válasz Isten szeretetére. A ciszterci szerzetes ezt tanúsítja imádságával, munkájával, társai, az emberek s az egész világ iránti szeretetével. A Szűzanya oltalma alatt járja élete útját, mert a teremtmények között Mária adta a legtokéletesebb választ Isten határtalan szeretetére.

Johannes Gründel

BŰN — BŰNHŐDÉS — BÜNTETÉS

A vallástörténetben sokféle módon találkozunk azzal az elképzeléssel, hogy a véték és a bűn semmissé tételéhez bűnhődés, engesztelés, vezeklés szükséges: meghatározott, vallási jellegű kultikus cselekedetekkel kell lecsillapítani az istenek haragját. Az áldozatfelajánlás és a rituális tisztálkodás, az imádság, de a megtorló intézkedések is — mindmind utak a megbocsátás felé. A bűnhődés gondolata szoros kapcsolatban áll a büntetés gondolatával. A büntetés mindenek előtt a jogilag szabályozott keretek között élő közösség reakciója az elkövetett jogsértésre. A büntetés céljai között szerepel még a megtorlás, bosszú is — olykor a legfontosabb szerepet betöltve: a jogi egyensúly újbóli megteremtését, és ezáltal a megbontott rendnek legalábbis elméleti helyreállítását egyfajta kiegyenlítés értelmében.

Bűnhődés és büntetés az Ószövetségben

Az Ószövetségben a véték és a bűn lényegileg a szövetség Istenével szembeni engedetlenséget jelent. Az engesztelés lehetőséget ad Jahve haragjának lecsendesítésére, és a bűn által megtört szövetség helyreállítására.

Az engesztelésre való felhívás mint a megtorlás szükségességének hangsúlyozása mellett azonban egyúttal mindig utalás történik az isteni büntetés állapotjavító, „medicinális” jellegére, arra, hogy az a bűnös megtérését és megjavulását eredményezi. Istennek nem a bűnös megsemmisítése, hanem megmentése a célja — s ez vonatkozik a Bibliában az Isten népének megbüntetéséről szóló leírásra is. A büntetés értelme mindenekelőtt az kell legyen, hogy a vétéket kiemelje elrejtettségéből, és világossá tegye annak társadalomellenes jellegét. Így van ez a Dávid fölött mondott isteni ítélet esetében is. „Te titokban tetted, de én egész Izrael szeme láttára, napvilágnál viszem ezt végbe” (2Sám 12,12). Dávid büntetését érdemlő tettének Izrael népe előtt történő nyilvános ismertetése egyidejűleg felhívás a közösségbe való ismételt befogadásra a vétkes megtérése esetén.

Bűnhődés és büntetés az Újszövetségben

Az Újszövetségben Jézus örömhíre Isten megbocsátó szeretetének üzenetét jelenti mindazok számára, akik készek a megtérésre és megkísérlik újjáformálni életüket. A bűnhődés, a vezeklés célja lényegileg itt is a kiengesztelés. Teológiai szempontból nézve tehát a büntetés mindig a jövőre irányuló aktus: Isten nem a bűn elkövetőjének halálát, hanem megtérését akarja, és azt, hogy *éljen*. A büntetést ezért annak reménye kíséri, hogy a bűnt elkövető megtér, lemond a meglévő és további jogtalanságról, és visszatér a közösségbe, mely a vétkes cselekedet által károsodást szenvedett.

Ez nézőpontból szemlélve a keresztény ember számára a bűnhődés elsődlegesen a kiengesztelés eszköze, nem pedig a megtorlásé, a bosszúé. Persze egy olyan világban, ahol még jogtalanság, bűn és véték uralkodik, bizonyára nem lehet lemondani a büntetésről. Ily ábrándos elképzeléssel kapcsolatban már Luther Márton rámutatott arra, hogy a világ szerkezetét, felépítését figyelembe véve nem járható út a büntetésről való lemondás és a teljes megkegyelmezés a bűn elkövetőjének. Az evangéliummal kormányozni a világot annyi, mint szabadon eresztetni a bestiákat! — Mégis, abban kétségtelenül igazuk van az álmódosítóknak, hogy épp egy humánus vagy kimondottan keresztény közösségben határozottabban jelen illenék lennie Isten irgalmassága és türelme gondolatának — különösképpen a büntetéssel sújtott, s a közösségbe visszafogadandó ember iránt. Ám a keresztény Nyugat történelmében mindenek előtt a megtorlás, a bosszú gondolata — és gyakorlata — elfedte a kiengesztel(őd)ését.

A bűnhődés és büntetés hagyományos értelmezése

Világi, elsődlegesen társadalmi perspektívában a büntetés a közösség jogtalan cselekedetre adott válaszaként, reakciójaként jelenik meg. A büntetésnek azonban nem — legalábbis nem elsődlegesen — a megtorlás a célja. Egy értelmetlen bosszú sem a vétkes, sem pedig a társadalom javát nem szolgálná, ráadásul megsértené az emberi személy méltóságát. A büntetés elrettentő hatása — akár egyéni, akár általános megelőzés céljából alkalmazzák azt — vagy javító funkciója is meglehetősen kétséges. Ezért abban a kérdésben, vajon egy bűncselekmény büntetés alá eső-e vagy sem, a vétkes magatartás társadalmi veszélyessége a mérvadó, nem pedig a bűnös tett mint olyan, erkölcsstelensége. A büntetés célja tehát elsősorban az egyén és a társadalom védelme mások bűnös cselekedeteivel szemben. Habár nem minden vétket kell megbüntetni, mégis szoros kapcsolatban áll egymással a véték és a büntetés. Csakis súlyosan társadalomkárosító, vétkes magatartást szabad büntetéssel sújtani. A büntetés tehát vétket feltételez. Amennyiben a tettes nem tehető felelőssé jogtalan tettéért, úgy — noha intézkedések történnek a sértett jogainak helyreállítására — megbüntetése elmarad, és legfőbb biztonsági intézkedésekre kerülhet sor. A véték alapvető meghatározó jelentőségű a büntetés számára. Ámde szabályzó, regulatív szerepe is van a büntetés kiszabásakor: a büntetés nagysága soha nem lépheti túl a vétekét. A büntetés mértékének nem kell feltétlenül a vétekéhez igazodnia, hanem annál — a körülményeket figyelembe véve — csekélyebb is lehet. A véték súlyossága csupán a büntetés felső határát jelöli ki világi téren. Pusztán óvintézkedést a hatóság csak akkor rendelhet el, ha nincs fölróható véték, de igenis van általános veszélyeztetettség és ha a köz érdeke úgy kívánja.

A megtorlás gondolata egészen napjainkig a katolikus teológiában is döntő szerepet játszott a büntetés értékelésekor, sőt, esetenként azt a büntetés legfőbb céljának tekintették. Az emberi és állami autoritást minden további nélkül a büntető Isten tekintélyével párhuzamos módon, annak nagyságával azonosként tételezték, miközben nem az irgalmas és megbocsátó Istent bemutató keresztény istenkép került előtérbe, hanem uralkodó maradt az igazságosság Istenének alakja. Egy ilyenképpen legitimált efajta értelmezése társadalmi téren még elfogadható, vallási-teológiai területen azonban jószerével eltorla-

szolja az utat Isten üdvörténetéhez, mely esemény előfeltétele a megtérésnek és kiengesztelődésnek.

Bűnhődés — megtorlás vagy kiengesztelődés?

A vétek nem szüntethető meg sem elfojtás, sem elhárítás, sem pedig kivettítés által: a vétek csak megbocsátható. A megbocsátásnak azonban az a feltétele, hogy a vétkes elismerje vétkességét, és felelősségteljesen vállalja is annak következményét. Tulajdonképpen ez a lényege a bűnhődésnek. A bűnhődést nem lenne szabad egyszerűen azonosítani a megtorlással. A megtorlás valamiféle rosszat okoz annak, aki a jogtalanságot elkövette; szenvedést okozó büntetés, reakció a bűnös cselekményre és az azzal együttjáró vétekre. A megtorlás azonban még nem jóvátétele a büntett által okozott kárnak — úgyszintén nem megszüntetése ama tényállásnak, hogy erkölcsi téren megsértettek értékeit, s nem megfelelően éltek a felelősséggel.

A bűnhődés nem kényszeríthető ki, hiszen cselekvő erkölcsi teljesítmény, melyet a vétkes önnönmagával-önnönmagan hajt végre. A bűnhődést helyesebb lenne pozitíve, „kiengesztelésként” értelmezni, azaz nem annyira a tett, mint inkább a személyes vétekben rejlő erkölcsi rossz jóvátételeként. Aki megbűnhődik, az ismét fel akarja venni a környezetével megszakadt kapcsolatot. De egyúttal el is várható, hogy a közösség újra befogadja őt. A „vétek” kiegészítő fogalma ezért nem a „megtorlás”, hanem az „engesztelés”. A vétkes megköveteli az engesztelést avégett, hogy általa a vétkes megszabadulhasson a tette okozta féddéstől, sikerüljön helyreállítania a békét önmagával és embertársaival. Az engesztelés azonban egyben a legjobb út is a reszocializálódás felé.

A vétek nem „megtorolható” vagy — mint az adósság — nem visszafizethető, törleszhető. Amikor az ember valóban vétkezett, épp akkor van szüksége a kiengesztelődésre vagy bűnhődésre, hiszen ismét „egészséges” akar lenni. Meg kell kapnia azt a lehetőséget, hogy cselekvően újra felvehesse a kapcsolatot a közösséggel. Épp a bűnhődésben jelentkezik nyomatékkal annak követelménye, hogy a vétkesé vált ember számára lehetővé kell tenni visszailleszkedését a társadalomba, magának a vétkesnek a fáradozása által. Ez alkalom és feladat mind a társadalom, mind a vétkes számára. A társadalomnak biztosítania kell a visszailleszkedés esélyét a büntetést követő részére. A közösségbe való visszatérést azonban magának az egyénnek kell végrehajtania; a reszocializálódás csak akkor lehetséges, ha abban a vétkes is aktívan közreműködik. Aki arra törekszik, hogy az újraszocializálás eszméjét beépítse a büntetőjog rendszerébe, ám eközben teljesen kiküszöböli a vétek és bűnhődés gondolatát, — az elfűrészeli az ágat, amelyen ül. Ha azonban nem lehetséges bűnhődés és az azzal együtt járó reszocializálódás a büntetést követő tevéleges részvétele nélkül, akkor elégtelennek, sőt: emberhez méltatlannak minősül minden pusztá „büntetésletöltés”, az összes dresszúra, fenyítés vagy a helyes rendhez való bármiféle hozzáidomítás. Ha a vétkes felelősséggel vállalja a vétét, csak akkor képes elszakadni attól és megtenni az első lépést a közösség felé.

Bűnhődés mint teljesítmény — kiengesztelődés mint ajándék

„A bűn bűnhődést kíván” — ez az axióma szolgál alapul minden evilági büntető intézkedés számára. Egy olyan világban, ahol még túlsúlyban van a jogtalanság, bűn és vétek, semmiképp sem mondhatunk le a fentebb említett kiegyenlítés-gondolatról. A büntetés polgári téren a közösség érthető és — adott esetben — szükséges reakciója egy jogtalan tette. Értelme, célja azonban nem a sérelem sérelemmel való viszonzása — noha Kant és Hegel büntetőtanukban részletes módon kidolgozták a megtorlás elméletét. Hegelnek az volt a meggyőződése, hogy a büntetésben (annak tényében) voltaképpen a büntetést követő mint eszes lény méltóságának és a csorbítatlan igazság iránti igényének elismerése fejeződik ki. A jogsértőnek ezért joga van a büntetésre; értelmes és beszámítható lényként épp a büntetés kiszabásával vétetik figyelembe. Mégis, a büntetés lényege

gének túlzott leegyszerűsítése lenne, ha azt egy bűncselekményért való jogos bűnhődésnek tekintenénk csupán, a bűr hódás pedig csak a rossz megtorlása lenne a rosszal.

Amennyiben a vétkes aláveti magát a büntetésnek, sőt, bizonyos körülmények között esetleg ő maga bünteti meg saját magát, úgy öntevékenyen bűnhődik vétkéért. Persze, az ilyesfajta „igazság(önki)szolgáltatás” kétes értékűnek tűnik. A német „Sühne”, bűnhődés szó középfelnémet formája, a „Suone” egyszerre jelent „ítéletet, bíróságot, békét, kiengesztelést”. Az ember el akarja kerülni az általa elkövetett jogtalanság miatti isteni bosszút, s ezért azon fáradozik, hogy kiengesztelje a sértett felet. E felfogás szerint a bűnhődés az, ha valaki magára vesz egy büntetést, terhet vagy szenvedést, hogy ezáltal kiengesztelje Istent és a világot. Ismeretes ilyen abszolút „bűnhődésemélet”, melynek alapján a büntetés értelme a büntetéssel sújtó közösség szemében az, hogy megadja, biztosítsa a bűnhődés lehetőségét a gonosztevő számára. Ilyen büntetést csak akkor szabad kiróni, ha azt a tettes is kéri, és erkölcsi teljesítményével kész megvalósítani. Ámde e bűnhődésemélet helyessége módfelett kérdéses világi, szekuláris téren, és a büntetés elrettentő vagy javító funkciója is vitatott. Hiszen annak eldöntésénél, vajon büntetés alá eső-e egy tett vagy sem — mint már fentebb jeleztük —, a bűncselekmény társadalmi veszélyessége a mérvadó. A büntetésnek tehát főként az az értelme, hogy védelmet nyújtson az egyénnek és a közösségnek mások bűnös tetteivel szemben.

A bűnhődés fogalma azonban polgári értelemben sem korlátozódik pusztán a megtorlásra, hanem a „tettesnek a közösséggel való kiengesztelődését” is jelenti. A közösségnek kötelessége fáradoznia a tettes társadalomba való újrabeilleszkedése érdekében, hiszen nem csupán a tettes egymaga a vétkes; a bűnös cselekedet elkövetésekor meghatározó jelentőségű lehet a környezet és a milió, amiben a bűnt elkövető él, ugyanúgy élet-története és örökölt tulajdonságai. Ennyiben a vétek súlya másokra is nehezedik.

Ámde a keresztény istenképhez hozzátartozik az, hogy Isten nemcsak a büntetés Istene, hanem üdvözítő műve által az irgalmasság Istene is, aki felajánlja az emberi nemnek a kiengesztelődés lehetőségét, s ezáltal a vétek és a bűn megbocsátását. Következésképp az emberi csőd és vétek nem kétségbeejtő átok többé, mert ilyen kiengesztelődés isteni ajándékként valósulhat meg. Nem emberi erőfeszítés-teljesítmény eredménye, hanem kegyelmi adomány. De a kegyelem csak akkor váli hatásossá az emberben, ha engedelmeskedik a megtérésre vonatkozó felszólításnak.

Megtérés — az evangélium követelménye

„Beteljesedett az idő, és már közel van az Isten országa. Térjete meg, és higgyetek az evangéliumban!” (Mk 1,15). A Márk-evangélium tudósítása szerint Jézus e szavakkal kezdi meg nyilvános működését Galileában. A „megtérni” (metanoein) nem csupán azt jelenti, amit a profán görögben: újragondolást, értelemváltozást. Ez a jézusi program számára túl kevés lenne. Sokkal inkább az életút gyökeres megváltoztatását követeli, kívánja, mely út ezidáig téves volt. Míg Keresztelő János a megtérésre való felhívását a bűnbánati kereszttség követelményével kapcsolja össze, addig Jézus beszédében elsődlegesen nem a keresztelés fontosságát hangsúlyozza, — hiszen az evangéliumnak hinni annyit tesz, mint a Názáretinek hinni és követni őt. A megtérés tehát azt jelenti, hogy az Isten meghirdetett országa átfogja az emberi élet minden területét.

Az itt kívánt megtérés evangéliumi értelemben egyszer, de mindenkorra érvényes lett: elfordulás a helytelen úttól a helyes felé. Magában foglalja az embernek a legmélyebb lényegében történő áthangolódását, lelki átformalódást, átalakulást — melyet, kétségtelen, nem az ember maga hoz létre, hanem a kegyelem, azaz a Jézussal elközelgett Isten országa. A megtérés előtti állapot úgy jellemezhető, mint egy olyan élet, amelyben Isten csak mellékes tényező volt, a saját én pedig a fő dolog. Az egész gondolkodás magja és közepe, minden gondolat és törekvés mértéke az ember saját személye. Pál apostol ezt az állapotot a „testi ember” képével írja le, mellyel szembeállítja a „lelki ember” fogalmát, mint a Krisztusban való új élet szimbólumát: „A testi ember bizony testiekre vá-

gyik, a lelki ember ellenben lelkiekre törekszik. De a test kívánsága a halálba vezet, a lélek vágyódása ellenben élet és béke" (Róm 8,5—6). Az Istenhez való megtérés és a teljes szívből, teljes lélekből (vö. MTörv. 6,5; Mt 22,35) fakadó radikális istenszeretetet követelménye is e lelki ember kialakulását segíti elő. Jézus szerint tehát csak két eshetőség van: az ember egész valóját (úgymond: a „szívét”) Isten — s ezáltal embertársai — felé fordítja — vagy megtagadja ezt a ráirányítást. „Középút” nincs: „Senki se szolgálhat két úrnak” (Mt 6,24) Érthető tehát, miért is jelentett a fiatal egyház számára életre szóló egyszeri eseményt az ilyesfajta megtérés. Elbukás, s azt követő újboli megtérés szóba sem jöhetett.

De mindez nem mond ellent a valóságnak? Nos, az egyházi gyakorlatban nyilvánvalóan azt fejezi ki, hogy a megtérés csak akkor radikális és teljes, amikor nem ideiglenes érvénnyel történik, hanem egész életre szólóan, hűségre való benső készséggel. Ennek megfelelően, joggal állítható, hogy aki élete során eltávolodott a hittől és a közösségtől, az tulajdonképpen még nem hajtotta végre az evangélium által kívánt megtérést a maga teljes mélységében.

Az emberi szívben lezajló radikális döntés súlyának figyelembevételével lesz csak felfogható, mit is jelent a halálos bűn: a szív legmélyén végbemenő fordulat, a cél megváltoztatását — mely tévútra siklatja az egész életet. Egy ilyen fordulat természetesen hosszantartó folyamatban, lassan és észrevétlenül is végbemehet, de mindenkor együtt jár az élet célirányultságának alapvető megváltoztatásával.

Egy olyan módon végbemenő megtérés, ahogy azt az evangélium megköveteli, az ember számára valójában csak felnőtt korban lehetséges. Gyermekként és ifjúként a saját erői kibontakoztatásának feladata hárul reá; nem képes az önmagát önzetlenül ajándékozó szeretetre és az Isten s a másik iránti odaadásra, még akkor sem, ha meg van keresztelve és részesül az egyház szentségi életéből. Felnőttként azonban felszólítatik arra, hogy eddigi énközpontúságát formálja át érettséggé és nagykorúsággá. Ez a változás nem zárja ki a helyes önszeretetet, hanem feltételezi azt; az átalakulásnak nem egoizmus az ösztönzője. Többé vagy kevésbé vallásilag éretlenek azok, akik vallási fejlődésük során megrekednek a túlzott önösségnél.

Az evangélium által követelt megtérés az emberi szív mélyén történik, s ezért egyszerűsége ellenére is szüntelenül újra és újra végrehajtandó, illetve megkísérelendő aktus marad. A valódi megtérés mindannyiunk számára szükséges.

A megtérés mint út a kiengesztelődéshez Istennel és a közösséggel

Annak, hogy a Jézustól az ember érdekében felajánlott kiengesztelődés hatásos is legyen, a bűnös benső megtérése az előfeltétele. A metanoia újszövetségi követelménye döntő marad a személyes bűn és véték értelmezésekor. A megtérés nem az egyes törvényelőírások teljesítése nyomán következik be, hanem a teljes élet céljának megváltozása által. A megtérés benső „önátfordulást” jelent, Jézus Krisztus lelkéből újjászülető életet. E bensőleg történő megtérés képezi személyi előfeltételét annak, hogy Isten üdvözítő műve elérhesse a bűnöst, és ily módon megbocsáttathassék a bűn és a véték. A személyes bűn és véték eltörlése voltaképpen értelemben nem a bűnös megtérése, hanem Isten szeretete által történik. Az Úr türelmesen és reménykedve várakozik a bűnös visszatérésére. Az elveszett fiúról, az elveszett bárányról és az elveszett drachmáról szóló bibliai hasonlatok ezt akarják világossá tenni. Minthogy a hívó közösségbe felvett, megkeresztelt és megigazult ember nem képes megvalósítani élethossziglani érvényű radikális határozottsággal az Isten iránti engedelmisséget, s szünet nélkül megújítania és elmélyítenie kell azt, így számára is érvényes a napi megtérésre és bűnbánatra vonatkozó bibliai felszólítás.

Ha azonban a bűnt és a vétket — mint már fentebb kimutattuk — nemcsak személyes történésként értjük, hanem egyúttal transzperszonális eseményként is, akkor a közösségben állandóan gyakorolt általános bűnvallomás mint a megtérés és bűnbánat kifeje-

zódése különleges súlyt kap: nem csupán a személyesen elkövetett bűnös cselekedetre vonatkozik, hanem az emberiség alapvető bűnére, az Istentől való eltávolodásra, mely a személyes megtérés ellenére is még fönnáll —, valamint mások vétkeire a közös bűn okán. Továbbá érvényes az irodalmi tanúbizonyságok által oly hatásosan ábrázolt „vak-foljainkra”, a „lelkiismeret hiányából fakadó jó lelkiismeretre”, a „vétek véteknélküliségre”. Az általános bűnbánatban, az általános (hit)vallomás aktusában mintegy képviselve sok más közös bűnelkövetőt, megtörténik e világ bűnének és vétkének megvallása, mint a megtérés és odafordulás kifejeződése ahhoz, aki üdvtörténete által elveszi e világ összes bűnét és vétvét. Pál apostol szerint a nem keresztény népek és a zsidók is osztoznak a bűnnel és vétkekkel kapcsolatos felelősségben.

Ez a közös, másokat is magába fogadó bűnvallomás és az abban kifejezésre jutó megtérési szándék kizárja azt, hogy az egyes embertől követelt személyes megtérés egy másik ember által teljesíthető vagy valamiféle rituális cselekedettel pótolható legyen. A szentségi üdvtörténet félreértéseként határozottan el kell utasítani a kiengesztelésnek vagy a bűnbánat szentségének mint „kegyelmi eszköznek” minden dologi értelmezését, tehát azt, hogy a kegyelem a külső folyamat által máris, automatikusan hatásos lesz. Csak az Istennel a hívő közösségben történő személyes találkozás által valósulhat meg az üdvösség; az egyház közösségében mély és lényegileg személyes jellegű Krisztussal való találkozásként élhetjük át a szentségi történetet.

A megtérés a keresztény egyéni ügye: mások által át nem vállalható, nem képviselhető folyamat. Mégsem kell individualisztikusan érteni. Ahogy a bűn és a vétek asszociális jellegű és eképpen mindig hatással van a közösség és az egyház egész életére, úgy a közösség bármelyik tagjának Istenhez való megtérése vagy odafordulása is rendelkezik társadalmi és ekléziológiai dimenzióval. Ezért az egyház közösségének kezdettől fogva elemi érdeke volt mind a bűnösnek a közösségből való kizárása, mind pedig a megtértenek a közösségbe való visszafogadása; döntéseit ennek megfelelően hozta. A közösségi módon végrehajtott bűnbánati aktus tehát lényegileg tartozik hozzá a keresztény közösség vallási életéhez. Ha az utóbbi időkben egyre kevésbé gyakorolják vagy többé már nincs is jelen a nép tudatában, úgy az a bűnbánat értelmezésének fogyatékoságát és épp ezért a helyreigazítás szükségességét jelzi.

A fordítást — némi rövidítéssel — Johannes Gründel: Schuld und Versöhnung, Leipzig 1989. (154—167) művéből vettük.

Fordította: Szász István

A TEOLÓGIA 1991. évi témái (a kézirat beküldési határideje):

3. szám: AZ EGYHÁZ ÉS A TÁVOLÁLLÓK (május 1-ig)

4. szám: AZ ENGEDELMES JÉZUS (július 1-ig)

* * *

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitím sokszínűség harmóniájában kerül az olvasó elé.

Orosz László

A BŰNBÁNATTARTÁS FEGYELME ÉS A GYÓNTATÁS HAGYOMÁNYA A BIZÁNCI SZERTARTÁSÚ EGYHÁZAKBAN

A II. Vatikáni zsinat óta a katolikus teológusok is egyre többen hivatkoznak a keleti egyházak bűnbánati fegyelmére.¹ Egyesek ezzel segítséget is keresnek a válságba került bűnbánati gyakorlat javításához. Az efféle szándék miatt azonban téves beállításba kerülhet a vizsgált anyag, a keleti gyakorlat. Katolikus erkölcssteológusok például évtizedek óta hivatkoznak a keleti gyóntatók „oikónómia” elvére, figyelembe sem véve azt, hogy ez a fogalom ma még az ortodoxián belül is tisztázatlan — amint ez a Pánortodox Zsinatot előkészítő bizottságok munkálatain kiderült.²

A keleti egyházak bűnbánattartási fegyelmét tehát kár lenne egyoldalúan mintaként vagy elrettentő példaként bemutatni. Egyre inkább szükségessé válik egy olyan szemléletmód, amely ideológiai előfeltételeket félretéve képes a bizánci hagyomány ismertetésére. Ezzel kapcsolatban ki kell térnünk az ortodox és a keleti katolikus egyházak jelenlegi gyakorlati problémáira is, melyek szorosan összefüggenek. Miért járulnak ma általában meglehetősen ritkán a bűnbocsánat és az Eucharisztia szentségéhez az ortodox hívek? Miért kapcsolják össze egészen szorosan egyes teológusaik a szentáldozást a gyóntással?³ Miért különbözik alapvetően az orosz ortodoxia feloldozási formulája a többi ortodox egyház által használt szövegektől? Hogyan és miért alakult ki a keleti ortodox és katolikus egyházak egymástól eltérő gyóntatási gyakorlata? S vajon miért ragaszkodnak ma Nyugat-Ukrajna vagy Kárpátalja szabadságukat visszanyert görögkatolikusai a keleti bűnbánati fegyelemhez?

Az ókeresztény Kelet bűnbánati fegyelmének öröksége

Századunkban sok vitát váltott ki Harnack véleménye az ősegyház elnézést nem ismerő rigorizmusáról és az azt lassan fölváltó laxizmusról, amely bűnbocsánatot kínált a gyilkosoknak, házasságtörőknek és hitehagyóknak is.⁴ Ma már szinte általánosan elfogadott az a tény, hogy az egyház oldó-kötő hatalma számára sohasem jelentett végső korlátokat a bűn viszonylagos nagysága.

„Az apostolok tanítása” címel összeállított III. századi szíriai „*Didaszkália*” ezt az alapelvet ajánlja minden püspök fegyelmébe: „Gyógyíts meg együttérző orvosként minden bűnöst! Ne légy kész arra, hogy levágd az egyház tagjait... Ha azonban azt látod, hogy valaki nem akar bűnbánatot tartani, teljesen kizár minden reményt, akkor szomorúan... vedd ki az egyházból.”⁵ Annyi bizonyos, hogy a legsúlyosabb ókeresztény penitenciák eleinte főleg a hitehagyókat érintették. Decius (250—51) vagy Diocletianus keresztényüldözése után (302-től) pedig szinte minden keresztény közösségben az *aposztázia* jelentette a legsúlyosabb problémát. Egy-egy súlyosabb esetben szinte teljesen a püspök döntésén múltott az, hogy a közösség kettészakadt-e, vagy a hitehagyókat megfelelő penitenciával sikerült a kiengesztelődés útjára állítani.

A keleti egyházak kánoni levelei a korábbi hagyománnyal összhangban jelölik ki a bűnbánók különböző kategóriáinak helyét az egyházban.⁶ Az első fél évezredben nemigen esett még szó a gyóntató kérdéseiről vagy a feloldozás szentségi szövegéről. A szentséghez azonban föltétlenül hozzátartozott a bűnösség beismerése (*exomologésisz*). A vétkes bűnbánati ruhában azt kérte a közösség tagjaitól, hogy járjanak közbe érte Istennél.⁷ A püspök kérő imákkal, kézzel a eucharisztikus közösségbe való befogadással jelezte a feloldozást. Keleten a bűnbocsánat jeleként elterjedt az olajjal való

megkenés, illetve a bűnbánók tömjénezése is. De a lényeges feladat inkább a bűnbánati gyakorlatok tisztázása volt, melyeknek pedagógiai jellegét gyakran hangsúlyozni kellett.

Szent Bazil 34. kánonja világosan kifejezésre juttatja, hogy mennyire létfonosságú lehetett itt a bölcs pásztor ítélőképessége: „Azokról a házasságtörő asszonyokról, akik lelkiismereti okból megvallják bűnüket, vagy akiről egyébként tudták meg ezt, atyáink azt rendelték, hogy ne hozzák nyilvánosságra tettüket, nehogy a megszégyenítéssel életveszélynek tegyék ki őket.” A házasságtörő asszony nyilvános penitenciája ugyanis a polgári törvények szerint halálbüntetéssel is járhatott volna. Ilyen esetekre ajánlják az atyák az irgalmas Krisztust képviselő gyóntatónak az „oikonomia”, vagyis a pontos fenyítéktől való eltekintés elvét: „Ha az előbb említett bűnösök osztályából valaki bűnbánónak mutatkozik, akkor az, aki Isten irgalmából az oldás és kötés hatalmát kapta, nem szolgál rá semmiféle szemrehányásra, ha irgalmasabbnak mutatkozik, és a bűnös nagy bánatára való tekintettel megrövidíti a vezeklés idejét.”⁸ A kappadókiai atyák szerint ugyanis a lelkiatya „Isten emberszeretetének letéteményese”. Aranyaszájú Szent János szerint pedig mindig ügyelni kell arra, hogy a bűnbánó kétségbe ne essen.⁹

A korai szerzetesség bűnbevallása

Nagy Szent Bazil a szerzetesközösségek megszervezőjeként is nagy hatással volt a bűnbánati gyakorlatok tovább fejlődésére. Szabályzataival évszázadokra meghatározta a bűnbánati gyakorlatot. Ettől fogva a bűnbocsánat szentségében egyre kevesebb szerepe marad a nyilvánosságnak. Főként az ikonromboló harc végeztével előtérbe került a szerzetes „lelkiatya”, aki világiaknak is lelki vezetője.

A Böjtölő János neve alatt ránk maradt bizánci gyóntatói kézikönyv a legapróbb bűnösök iránti érzékenységről is tanúskodik. Ugyanakkor a gyónás szertartásának szövegéből kiolvasható az is, hogy a középkorban már nem a hitehagyás a tipikus bűn. A kezdő zsoldárok és imák után ugyanis a gyóntató első kérdése így hangzik: „Mondd el, gyermekem, hogyan vesztetted el szüzességedet?”¹⁰ A gyóntatás itt rögzített sémája alkalmazható lehetett a jelöltekre, akik a kemény szerzetesi életforma „permanens penitenciáját” választották, s ennek küszöbén egész életükre visszatekintenek.¹¹

Ettől kezdve minden gyónásban fontos az elkövetett bűnösök pontos bevallása, hogy a lelki vezető megállapíthassa: hogyan is áll az illető Isten színe előtt. A penitencia inkább gyógyító, mint megtorló jellegű lesz. A monostorokban pedig elterjed az a szokás, hogy ki-ki a közösség előtt is megvallja az elkövetett bűneit.

A gyóntatók és lelki vezetőik jellemzése a keleti hagyományban

A III. században *Alexandriai Szent Kelemen* az apostolok utódainak oldó és kötő szerepét elismerve hangsúlyozta azt a tényt, hogy a bűnbánónak a világiak közül való „Isten embere” is segítségére lehet tanácsaival, buzdításaival, imáival és lelki vezetésével.¹² A laikus hitoktató szerint a szentéletű világiaknak is szerepük lehet „a bűnösök megmentésében”, illetve „a bűnbocsánatban”, ha Istennel való kapcsolatuk annyira elmélyült, mint a papoké.¹³

Origenész, aki egyébként egyértelműen tanúskodott a szentségi feloldozásról, elvárta az életszentséget is azoktól, akik ezzel meg vannak bízva.¹⁴ Szent Bazil óta a monostorok élén olyan öregek is állhattak, akik nem szükségszerűen papok, de mégis kioszthatnak megfelelő penitenciát a rábízottaknak. A szerzetesek szabályzatai szerint ki-ki a saját előjárója előtt tárja fel szívének rejtett gondolatait, még akkor is, ha az nem felhatalmazott szentségi feloldozásra. Később *Sinai Anasztáz* számára is egyértelmű, hogy „a bűnbocsánat” szolgálatára csak „lelki emberek, Krisztus igazi szolgálói” képesek.¹⁵

Ennek az eszménynek a leghatározottabb képviselője volt az első ezredfordulón az *Új Teológus Szent Simeon*, aki természetesen vallotta azt, hogy a *bűnbocsátó hatalom az apostolok utódainak adatott meg*. „De nem egyszerűen minden papnak, hanem csak azoknak, akik alázatos lélekkel teljesítik az evangélium szolgálatát és feddhetetlenül élnek... Az

ilyeneké a kötés és feloldozás hatalma..., nem pedig azoké, akik csak egyszerűen emberek által lettek kiválasztva és fölszentelve.”¹⁶ Szent Simeon a saját lelkiatyjáról is azt vallja, hogy „nem emberektől lett fölszentelve”. De bármennyire hasonlóknak tűnnek a montanista tanokhoz ezek a sorok, Szent Simeon életművében egyetlen olyan fejezet sincs, amelyben felforgató, forradalmi vagy sektás törekvések jutnának kifejezésre. Legföljebb annak a ténynek a tudatosulása hiányzik nála, hogy a kolostort vezető öregek előtti „gondolatok föltárása” (*exagoreuszisz*) már időközben azonosulhatott a „bűnbocsánat szentségével.”¹⁷ „A gyónásról” szóló levélben a korabeli hierarchia kemény kritikája jut kifejezésre: „Eredetileg csak az apostolok és utódaik, a püspökök kapták meg a hatalmat arra, hogy megkössenek vagy feloldozzanak. De az idő múltával ők elveszítették az ehhez szükséges éltszentséget, s ezért ezt a félelmetes feladatot olyan papoknak kellett vállalniuk, akiknek élete feddhetetlen s az Isten kegyelmére méltó volt. Amikor azután ezek is elveszítették éltszentségüket, a feladat Isten választott népére, a szerzetesekre szállt át. Senki sem vette el azt a papoktól, hanem inkább azok fosztották meg magukat attól.”¹⁸

Az első ezredfordulótól kezdve tehát a bizánciak igyekeztek a nagy „lelki emberektől” kérni a lelkivezetést. De bármennyire is tisztelték a rejtett gondolatokat azonnal feltáró lelkivezetőket, a feloldozás hatalmát mindig az apostolotódoktól eredeztették. A szentségkiszolgáltatás előfeltétele minden esetben a személyre szóló hivatalos megbízás (*entalma*) volt. Szent Germanosznak (+1336) például az Athosz hegyén egymás után több lelkivezetője is volt, de a feloldozásért mindig Pedzoszneoü szerzetespaphoz ment.¹⁹ Ám a lelkiatyaság vagy -anyaság különböző formáit sohasem lehetett megtiltani azoknak a tapasztalt férfiaknak vagy nőknek, akik fölszentelés híján is meghallgatták a bűnbevallást, hogy a megtérőknek lelkivezetőként szolgálhassanak. Sőt az atyák szerint ezeknek imáit Isten ugyanúgy meghallgathatja, mint a papságét.²⁰

A nagy lelkivezetők és gyóntatók kézikönyvei

A szerzetesek tehát Bizáncban lassan megszerezték a gyóntatási monopóliumot. Világiak is igyekeztek a gyónásaikat náluk végezni. A XIV. századtól az Athosz hegyén és Thesszalonikiban a lelkivezetés új aranykora virágzott fel, élén Palamasz Szent Gergellyel, a hészükhaszták és a Jézus-ima nagy védelmezőjével. Görögországban mindmáig, főleg a Szent Hegy szerzetesei gyóntatják Thesszaloniki, sőt gyakran Athán ortodox híveit is. A gyóntatóknak azonban mindig szükségük volt megbízólevélre a hierarchiától. S ezzel együtt megkapták az egyházi hatóságtól azokat a penitenciaszabályokat is, amelyeket gyóntatáskor használniuk kellett.

„A szimbólumok könyvei” vagy *exomologétáriák* tartalmazzák mindazokat a szabályokat, melyeket a gyóntatóknak megfelelő pedagógiai érzékkel alkalmazni lehet. Persze ahol a nyugati penitenciás-könyvek hatására a fenyítékek „kiengesztelő” értékét kezdi hangsúlyozni valaki, ott a bűnbocsánat szentségének eredeti értelme lassan lezsugorodik. Az eredeti egyházi célkitűzés, az Eucharisztia egyre inkább háttérbe szorul vagy csak eszközé válik a fokozatos lelki előrehaladás útján. Etiópiában bizonyíthatóan fennmaradt az a szokás is, hogy a penitenciát a megtérő bárki mással is elvégeztetheti, ha ezt alalmaznával megfizeti neki...²¹

A késő-középkori Görögország bűnbánattartásának lelki központja a Szent Hegy, Athosz lett. A századok során nemcsak görög földről, hanem az ortodox kelet minden részéből ide igyekeztek a bűnbánók, hogy a nemzeti kolostorukban valamelyik öreg szerzetes előtt vallomást tegyenek életükről. Athosz kolostorai egészen a XX. századig megőrizték jelentőségüket, melyekhez talán csak a Szentföld zarándokhelyei foghatók. Emiatt éppen a Szent Hegyen keletkezett az ortodoxia egyik leghíresebb gyóntatói kézikönyve. *Nikodémosz Hagioritész* (1749—1809), az ötkötetes Filokalia szerkesztője állította össze a görög gyóntatók által ma is használt kézikönyvet, mely alapvető erkölcszociológiai tanítást is nyújt a lelkivezetőknak. A „gyóntató-könyv” a hagyomány alapján fejt ki a

gyónás lényegét, s a tudnivalók mellett rengeteg kérdést hoz, melyeket a gyóntató alkalmoszerűen tehet föl a bűnbánóknak.²³

A Filokália óslávra és oroszra fordítása a lelki élet és lelkiezetés felvirágzását hozta magával az orosz egyházban is. *Szarovi Szent Szerafimtól* az optinai sztarecekig a nagy „öregek” szinte kézről kézbe adták át egymásnak a mérhetetlen lelki örökséget. A bizánci hagyomány szigorához és intellektuális jellegéhez az emberség és a természettel való összhang szláv sajátosságai is kapcsolódtak. Szerafim atya lelkiezetésének egyik közvetlen tanúja a Szentlélek nyilvánvaló jelenlétére emlékezik az egyik beszélgetésük kapcsán. Ez a jelenlét valami eddig ismeretlen békességet, örömet, melegséget jelentett Motovilov számára.²⁴

A keleti hagyomány nem szavaz meg túl nagy bizalmat a kezdő lelkiezetőnek vagy fiatal gyóntatónak. Olyan emberhez hasonlítják, aki más házában igyekszik megadni egy halottnak a végtisztességet, noha még el sem siratta saját halottját odahaza. A saját harcát már megharcolt igazi lelkiezető leggyakrabban engedelmességből vagy valamilyen „lelki utódlás” révén kapja ezt a súlyos feladatot. Minden lelkiatyának a legelső kötelessége az ima, hogy közvetíteni tudjon Isten és a rábízottak között. Imáival mindenhová el kell kísérnie lelki gyermekeit. Határtalan türelemmel kell orvosolnia a gyónókat, hiszen nem lehet minden gyógyulás csodálatos gyorsaságú.

A lelkiezető másik erénye a *diakriszisz*, a megkülönböztetés képessége. Az idő és tér fizikai korlátain túllátva „kritikusan” vizsgálja a szívek legmélyét, hiszen „a szenvedélyek nagy része lelkünk mélyén rejtőzik” (*Hitoalló Maximosz*). Megállapítja azt, hogy mikor válhatnak bűnné a véletlenül fölmerült gondolatok. De nemcsak a pontos diagnózist, a megfelelő „*psichoanalízist*” kell megadni, hanem a legmegfelelőbb „*pszichoterápiát*” is alkalmaznia kell a lélek mielőbbi gyógyítására. Ezért a keletiek nem elsősorban bírói szerepkörben, hanem inkább orvosként szemlélik a lelkiatyát. A jó lelkiezető kész a gyónás utáni kérdésekre is választ adni, tanítani, vigasztalni, s főként együttérezni a megtérőkkel.

Az újkorban sokfelé államilag is megkövetelt gyónás egészen torz gyakorlathoz vezetett. Az egyik mai orosz metropolita szerint olyan lett a gyónás, „mint amikor az ember odadob a kutyának egy csontot.” A kötelező gyónás polgári törvényének lehetett az eredménye az is, hogy például az orosz ortodox hívek jó része már csak évente egyszer gyónt meg. Az imént idézett A. Bloom metropolita szerint ezen a helyzeten csak Isten segítségével jól felkészült lelkiatyák tudnak változtatni. „Hogy miként válhat valaki lelkiatyává, azt nem könyvekből vagy egyetemi fakultásokon, hanem csakis a Szentlélek iskolájában lehet megtanulni.”

A szentatyák szerint a gyónó elsődleges kötelessége az, hogy szívét teljességgel megnyissa lelkiatyja előtt. S ez nem is csak a múlttal kapcsolatban fontos, hanem sokkal inkább a jelen gondolatok kapcsán. A tapasztalt lelkiezetők óva intenek a múlt bűnös gondolatainak fölelevenítésétől, mert ez újra fölélesztheti a kísértést is. Együttal hangsúlyozzák az alázat fontosságát, mert enélkül egyetlen ismerős előtt sem tud lelkileg föltárukkozni. A görög Szerkónyv (*Eukhologion*) szerint „a pap így szól a gyónóhoz: Testvérem! Ne szégyenkezz amiatt, ami miatt Isten elé és elem jöttél, mert nem nekem mondd azt el, hanem Istennek...”

A gyónást Keleten nemcsak alapos lelkiismeretvizsgálatnak, hanem hosszú imádságnak és böjtölésnek is meg kell előznie. Ezért az ortodox hívők többsége a nagyböjti időszakokban végzi el szentgyónását. A gyóntatónak általában kérdéseket kell föltennie a *Kanonaria* alapján, de nem szabad provokálni a bűntudatot. „Vedd elő a lelkítükröt,... állapítsd meg a bűn minőségét, s utána mondd a következőket: Lelki gyermekem! Te az én méltatlanságomnak meggyóntál... Amit megvallottál az én méltatlanságomnak,... bocsássa meg neked az Isten a jelenben és a jövőre!” Az ősi rituálék (eukhologionok) több imádságot is hoztak a feloldozáshoz. Ezek az ősi feloldozási formák *deprekatív* (könyörgő) *jellegűek* akárcsak a latin feloldozások a XI. század előtt. A görög ortodox gyóntatók szabadon fogalmazhatták meg imádságaikat, de ma is többnyire az ezredforduló körüli könyörgő imát mondják el:

„Úristenünk,... fogadd el N. szolgálád gyónását is, és mint jóságos, engedd el neki mindazt, amit szándékosan vagy akaratlanul, szóval tettel vagy gondolattal elkövetett.”

A szláv és görögkatolikus egyházak gyóntatási gyakorlata

Miután a római katolikus egyház papjai a második évezredben a *kijelentő forma* használatára tértek át („én feloldozlak...”), lassanként a szláv keleti szertartásúak is átvették ezt a megfogalmazásmódot. Mogila Péter kijevei metropolita 1646-ban latin hatásra következőképpen írta elő a feloldozás befejezését: „Én méltatlan pap, a nekem adott hatalomnál fogva, megbocsátok neked, és feloldozlak téged minden bűnődtől az Atyának és a Fiúnak és a Szentléleknek nevében.” Mogila tekintélye révén a latin formula annyira népszerű lett, hogy az egész orosz egyházban elterjedt. A Rómában századunkban kiadott *Eukhologion* az „összefoglaló imádság”-ban még inkább hangsúlyozza ezt az indikatív — kijelentő — megfogalmazásmódot: „Föloldozlak továbbá összes bűneidről, melyeket Isten és méltatlanságom előtt bevallottál, az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében”. A magyar görögkatolikus egyház gyakorlatában a feloldozás erre az „összefoglaló imádságra” szorítkozik. A keleti egyházakban a gyónó többnyire egy ikon vagy az ikonosztázion előtt áll vagy ül szemben a gyóntatóval. A szlávoknál elterjedt az a szokás is, hogy a pap stólájának (*epitrakhélion*) a végét a megtérő fejére helyezi, s így mondja el a feloldozás imáját. A magyar görögkatolikusoknál a gyónás külső formája az itteni latin gyakorlathoz áll legközelebb, főleg a térdeplőkkel fölszerelt gyóntatószékekben. Az elmúlt évtizedekben azonban már nálunk is sokfelé történtek biztató kezdeményezések a lelkivezetésnek és a gyónásnak a szorosabb összekapcsolására.

Jegyzetek:

1. B. Häring: Free and Faithful in Christ, Sydney 1980, II. 303—307. — 2. Vö. B. Petra: Questioni di morale coniugale: posizione ufficiale della Chiesa Ortodossa, Unitas 35 (1980) 173—192. — 3. Vö. Silouan szerzetespap cikkét a szentáldozás előtti gyónásról a Messger de l'Exarchat du Patriarche russe en Europe occidentale 1950. évi 2—3. szám 82—91. oldalán. — 4. Vö. B. Poschmann: Busse und letzte Ölung (M. Schmaus et al. Handbuch der Dogmengeschichte IV, 3. Freiburg im Br. 1951. 1—80. — 5. 10. fejezet (ford. Erdő Péter: Az ókeresztény kor egyházfegyelme, 159. o.) — 6. *Thaumaturgosz Szent Gergely* kánoni levelének 11. fejezete a penitenciának megfelelően a bűnbánók öt csoportját említi. — 7. Vö. *Tertullianus*: A bűnbánatról X,1; IX, 10. Májig is vitatott az, hogy részletes bűnbánatot kellett-e tenni a püspöknek vagy nem. Vö. *Vanyó L.*: Az ókeresztény kor dogmatörténete Kr. u. 325-ig, Bp. 1988. 96. — 8. *Szent Bazil* harmadik kánoni levele (Ep. 217.). Ford. Erdő P., Ókeresztény írók VI/1. kötet. 284. o. Nagy Szent Bazilnak az újracházasodottakkal kapcsolatos álláspontjának tisztázásához vö. B. Petra: Basilio il Grande e le seconde nozze. Un tentativo di ricerca oltre le polemiche. Studia Moralia 28 (1990) 43—77. — 9. Nazianzi Szent Gergely szavait és Aranyaszájú Szent Jánosnak „az elbukott Theodoroszhoz” írt levelét idézi A. Wenger: La direction spirituelle en tradition orientale c. előadásának 6. oldalán (Publications du Centre d'Études Saint-Louis-de-France. 1988/). — 10. Akolutia kai taxis, ed. Morin. app. p. 79.; idézi J. H. Erickson: Penitential Discipline in the Orthodox Canonical Tradition; St. Vladimir's Quarterly 21 (1977) 4, 201. — 11. Vö. a Böjtölő Jánosnak tulajdonított első kánont a *Pedaliomban* (Athén 1957, 699. o.): „Hogyha valaki bűnbeesése után az Istennek tetsző szerzetesi életet választotta, jónak láttuk mérsékelni a reá vonatkozó ítéletet, tudva, hogy életének hátralevő részének egészében arra szánta el magát, hogy az ezt az életmódot jellemző kemény viszontságokat elszenvedje.” — 12. *Quis dives salu.*, 31—32: PG 9, 636—637; 640. *Strom.* VII. 12: PG 9, 509. — 13. *Strom.* VI. 13: PG 9, 328—329. Vö. C. Kucharek: The Sakramental Mysteries, a Byzantine Approach, Ontario 1976, 225. — 14. *De orat.*, 28: PG 11, 528 BC. *Comm. in Matt.*, 12, 12: PG 13, 1005. éppen emiatt bírálja olyan keményen a „méltatlan” papokat és püspököket mint „képmutató betolakodókat”. — 15. *Quaest. et resp.*, PG 89, 369, 372, 373. — 16. *Catech.*, 28: Sources Chrétiennes 113, 291; 150. o. — 17. J. van Rossum: Priesthood and Confession in St. Symeon the New Theologian, St. Vladimir's Theological Quarterly 20 (1976) 4. 227. más korai szerzőknél is bemutatja, hogy eredetileg az Eucharisztia vételének előfeltétele volt a püspökök, illetve a papság által irányított bűnbánattartás, míg a hagyományos kolostori lelkivezetés nem föltétlenül kötődött fölszentelt papokhoz. — 18. 11. fejezet. idézi: K. Holl: Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Mönchtum, Leipzig 1988, 110., 119. Vö. Y. Congar: Der Heilige Geist, Freiburg 1982, 104. o. I. Hausherr: Direction spirituelle en

Orient autrefois, Roma 1955, 107: „Ahhoz, hogy valaki Isten szentségével kiengesztelhesen, szentnek kell lennie, s ahhoz, hogy a Szentlelket közvetíthesse, életének tisztaságában kell már Őt birtokolnia.” — 19. P. Kokkinos: Vie de S. Germain l'Hagiorite, 11, 14, 24. Analecta Bollandiana 70 (1952), 47. o. — 20. Vö. Aranyzájú Szent János: De Anna sermo 4,6: PG 54, 667. A keleti szertartás szerint a szentségi feloldozás szövege ugyanúgy könyörgő imádság (deprekatív), mint a bűnbocsánatért elhangzó egyéb imák. — 21. Vö. S. Cobat: Journal of a Three Year's Residence in Abyssinia, London 1834, 346. o. Idézi Th. Spidlik: La spiritualité de l'Orient Chrétien, Roma 1978. 194. — 22. Philokalia tón hierón neptikón, Velence 1782 (Athén 1893): 38 lelkiírás-gyűjteménye különös tekintettel a lelki élet fejlődésére. Az ötkötetes művet még Nikodémosz egyik kortársa, Paiszjij Velicskovszkij fordította le ószlávra, majd pedig Remete Feofán oroszra. — Exomologétarion étoi Bibliion pszükhóphelezstaton, Athén 1988. — 24. E.-M. Bachmann — G. Schröder: Quellen des Geistes, Leipzig 1975, 195—211: Aus dem Leben des heiligen Seraphim.

Bán Endre

FÉNY ÉS ÁRNYÉK A LÉLEK MÉLYÉN

AKIT VÁRTAK. Jópár évvel ezelőtt, amikor még nem volt veszélytelen hívőnek lenni, ha valakiről megsejtette főnöke, hogy az illető vallásos. Rá is kérdezett a dologra, de mivel szakmailag becsülte beosztottját, csak úgy négyzszemközt, nem hivatalosan tette. A hívő férfi gondolkodott, hogyan is valljon hitéről egy karrierista, materialista embernek. Végül azt mondta: „Tudod, én hiszek abban, hogy életem végén vár Valaki.” S ezután elmondta — modern megfogalmazásban — a tékozló fiú példabeszédét. Részletezte, hogyan ment ki az édesapa nap-nap után figyelni, hogy jön-e már a fia, mindaddig, amíg az végül a távolban föl nem tűnt. A példabeszéd után megismételte: „Hát látod, én ebben hiszek.” A főnök szeme fátyolos lett, majd keserű szárazsággal ezt mondta: „De engem nem vár senki.” Mire a hívő így válaszolt: „Nem te szabad meg Isten irgalmának határát. Nem te döntöd el, kikért akart Jézus meghalni. Ő döntötte el.” — Valóban aligha lehetne tömörebben megfogalmazni a bűn—bánat—megbocsátás problémakörét, mint azt Jézus tette a tékozló fiú parabolájában. Itt nem a teológiai megfogalmazások az uralkodók, hanem a lelki történések, az emberi kapcsolatok világa: mindaz, amit az ember átél ezek közben.

Ma sokszor panaszkodunk, hogy az emberekből kiveszett a bűn-fogalom. Kissé nagyképpően azt mondhatnánk: Sebaj! Ha a bűn fogalma ismeretlen is ma sokaknak, de nem ismeretlen a bűntudat. Ma is elvezethető az ember az igazi bűnbánathoz, de ennek útja nem a fogalmi tisztázás, hanem sokkal inkább az emberi élményanyag tudatosítása és feldolgozása. Mit élek át a bűnben, illetve a megtisztulásban? A manapság egyre sokasodó megtérések mind az élmény szintjén jelentkeznek, és fejtik ki hatásukat. Eppen ezért én is az ilyen élményekre kértem információt hívőktől, főleg fiataloktól.

A BŰNTUDAT ÉLMÉNYE. Az első kérdés így hangzott: „Mikor és mi miatt érzek bűntudatot?” A válaszok lényegében három okot jelöltek meg:

— a/ **Másnak fájdalmat okozni.** „Bűn az, amikor valami olyant teszek, ami a másinak nem jó, esetleg bármilyen ember érzéseit, lelkét, testét ezáltal bántalom éri.” (orvos-tanhallgató). — „Ha a családban rossz hangulatot csinálok, még ha igazam volt is.” (középkorú műszaki értelmiségi). — „A családom két tagjával képtelen vagyok megtalálni a normális kapcsolatot. Ebben nagy részük van nekik is. Persze engem nem ment fel”. (középkorú előadó). — A válaszok kiértékelésénél meglepő lehet, de tipikus jelenség,

hogyan az ember olyankor is büntudatot érezhet, amikor nem vétkezett (szándékosan), csak „rosszul sült el a dolog”. A büntudatot tehát a tényleges bűntől függetlenül is jelentkezhetsz. Mindenesetre ez a válasz az emberi kapcsolatok világához kötődik.

— b/ **Mulasztás** a büntudatot másik oka az embereknél. „Ha tudnék segíteni valakinek valamiben, és mégsem teszem”. (főiskolás) — „Ha nem segíték akár azzal is, hogy meghallgatom a társam”. (orvostanhallgató) — „Elkapkodva cselekedtem, és az eredmény elhamarkodott lett, nem úgy sikerült, ahogy kellett volna”. (középszkolás)

A mai emberre talán túlságosan is jellemző ez az érzés, hiszen nap mint nap új, váratlan feladatok elé kerül, s szinte sohasem érzi át azt, hogy mindent megtett. Itt hangsúlyoznunk kell, hogy a büntudatot könnyen végtelenségig duzzadó önkínzássá válhat, hiszen az elmulasztható jók köre határtalan. És ismét megállapítható az is, hogy valódi bűnösség nélkül is jelentkezik a büntudatot keserű élménye.

— c/ **A belső meghasonlás** szintén oka lehet a büntudatnak. „Bűn az, amikor valami olyasmit teszek, amiből magam is ügyet csinállok”. (egyetemista) — „Ha olyat teszek, ami a lelki biztonságérzetemet megzavarja”. (fiatal mérnök) — „A tízparancsolatot túlménezen is bűnbánatot érzek akkor, ha a magam erkölcsi mértéke szerint kötelező magatartási követelményeket megszegem”. (nyugdíjas) — „Ha kételkedem, félek és rettegek”. (középkorú adminisztrátor) — A sajátmagunkban való csalódás, a belső béke elvesztése szintén nem szükségszerűen kötődik a bűnhöz. Egy valami azonban teljesen világos — és rokon a tékozló fiú élményével: **az ember utólag jön rá, hogy elrontott valamit.**

KÉSŐ BÁNAT? Kétségtelen, hogy úgy tudnánk a bűn ellen igazán küzdeni, ha adott esetben előre tisztán látnánk: mi a helyes, illetve a helytelen. Az élet azonban azt mutatja, hogy nagyon sok szituációban indokoltnak érezzük azt a döntésünket, amit később bűnnek minősítünk. Felmerülhet a kérdés: **Nem kellene-e a bánatot, bűneink utólagos beismerését káros tünetnek minősíteni?**

Tudjuk, hogy a történelem során több ízben is hajlottak egyes gondolkodók, tudósok a büntudatot kiiktatására. Hivatkoztak az emberi autonómiára, az élethelyzetek abszurdítására, a mélylélektanra (primér szorongás), belénk programozott magatartásmódokra (pl. agresszió), vagy akár a társadalmi fejlődés követelményeire. Voltak, akik a vallást mindenestől megvádolták azzal, hogy a büntudatot által mintegy pórázon tartja a lelkeket, s megrontja gondtalan életörömüket. Mindezek tudatában tettem fel a következő kérdést: **Hogyan próbálom megszabadulni a büntudattól?**

A válaszok itt is három csoportba oszthatók: — a/ **A belső élet elrendezése:** „Megvalom magamnak, végiggondolom, mitől is volt a bűn”. (orvostanhallgató) — „Megpróbálok bizonyos idő után jóvátenni, és ami a legnehezebb, beismerem, hogy mégsem volt igazam”. (egyetemista) — „Előfordul, hogy mást vagy másokat okolok bűneimért”. (középkorú adminisztrátor) — „Először mindig igyekszem jóvátenni, utólag bepótolni az elmaradottat”. (középszkolás) — b/ **Külső rendezés:** „Bocsánatot kérek. Ez kettős dolog. Egyszer attól az embertől, akit megbántottam (ez a könnyebb), másodszer pedig újból kiépítem kapcsolatomat az Úrral”. (orvostanhallgató) — „Néha megerőltetem magam, és beszélgetést kezdeményezek, vagy elfogadom, hogy ők kezdeményeznek, — de ez ritkán sikerül”. (középkorú előadó) — „A bocsánatkérés fontossága” (pedagógus). — c/ **A gyónást** meglepően kevesen említették a fiatalok közül. Viszont a középkorúak, idősek könnyedén, természetesen adták ezt a választ.

Ha **összegezni** akarjuk a válaszokat, elmondhatjuk, hogy minden normális embernek igénye a büntudattól való szabadulás, és lehetőleg személyesen keresi ennek a módját. Vagyis nincs „automatikus megoldás”! **Ki kell mondani a tékozló fiúnak: „felkelek és apámhoz megyek”.** Ez arra is érvényes, ha valaki a gyónást választja.

„TANULJATOK TŐLEM!” Ha egyszer az ember kikerülhetetlenül szembesül újabb és újabb hibázaival, akkor valóban Jézus szava adhat csak „lélektani megoldást.” Tanuljuk meg az alázatot! Aki azt képzelet magáról, hogy hibátlan vagy törekvéseivel bizonyos

idő után hibátlanná válik, az örökös csalódásra kárhoztatja magát. (Rosszabb esetben elvakulttá és önteltté válik.) Földi életünkben **nélkülözhetetlen az alázat**, amely egyszerre képes feloldani az ember törekvését a jó után, és bűneink által megélt kudarcainkat. Az alázat által elfogadjuk magunkat, abban a tudatban, hogy Isten is elfogadott minket. Más szóval: nem úgy akarom magamat látni, ahogyan saját látásom mutatja, hanem ahogyan Isten lát engem. Isten szemében pedig bűnösök vagyunk, de egyben gyermekek is: Isten bűnös gyermekei. Atyánk bűneink ellenére szeret minket, s az ő szeretete szólít és bátorít fel a jóra. Jézusnak alázatosságra hívó szava tehát egyaránt megóv a farizeusi önteltségtől és a csüggedéstől.

De talán szabad Jézus szavát mélyebben is értelmeznünk! Nemcsak arról van szó nála, hogy szelíd, békés alázatban élte életét, mentesen minden nagyravágyástól vagy bonyolultságtól. A Szentírás szavai szerint hozzánk hasonlóan mindenben kísértést szenvedett, a bűnt kivéve.

Vajon Jézus nem élhette-e át valamilyen formában a büntudat élményét is? Láttuk a fenti válaszokból, hogy a büntudat nem mindig kapcsolódik ténylegesen elkövetett bűnökhöz. Visszagondolva az idézett feleletekre, világos, hogy mindhárom büntudatforrás előfordulhatott Jézus életében is. „Másnak szomorúságot okozni”: — ez nem volt előtte sem ismeretlen. Látnia kellett édesanyja szenvedéseit, amiket miatta elszenvedett. Meg kellett tapasztalnia, hogy hívei, tanítványai mennyi zaklatásnak, kellemetlenségnek lettek kitéve. Tudnia kellett, — és előre is mondta —, hogy ők is szenvedni fognak azért, mivel követői lettek. Nem érezhette-e át Jézus szeretetével kapcsolatban ezt a büntudathoz hasonló keserű érzést? — „Elmulasztani valamit”: nos, ez az érzés sem lehetett ismeretlen Jézus előtt. Amikor a sok aratnivalót és a kevés munkást említette, ez nem csupán száraz kijelentés volt ajkán, hanem inkább egy kínzó sóhaj feltörése. Amikor nem engedett a marasztalásoknak, hanem járta éhesen, tikkadtan az országutakat, ebben is benne lehetett a véget-nem érő feladat átélése, a roppant teher csüggesztő érzése. — Végül a „belső meghasonlás” sem kerülte el Jézust. Ez nemcsak a Getszemáni-kertben és a kereszten átélt agónia meghasonlása, hanem jóval előbb a küldetésből fakadó belső feszültség. Milyen keserűen hangzik az a kijelentése: ha ő nem jött volna el, s nem tanított volna, nem lenne bűnük ellenségeinek (Jn 15,22). Hasonlóan megrendítően hangzik szava a vakonszületett meggyógyítása után: „Azért jöttem el a világba, hogy ítéletet tartsak, hogy akik nem látnak, azok lássanak, és akik látnak, azok vakok legyenek” (Jn 9,39). — Ebben a lélektani összefüggésben még közelebb érezhetjük magunkhoz a testvérünkkel lett Jézust, és amikor halljuk szavát: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd és alázatos szívű vagyok!”, — akkor megérthetjük, hogy a büntudat legyőzésének kipróbált eszközét kínálja.

„AKIKNEK MEGBOCSÁTJÁTOK”. A gyónás Jézus húsvéti ajándéka. A halál, bűn és rettegés fölött győzedelmeskedő Jézus nyújtja át nekünk. Mennyire érezzük át ezeket a gyónás során? Sajnos, azt kell mondani, hogy kevésbé. Mintha a gyónó túlságosan a maga aktusára vagy a gyónás „technikájára” figyelne, és alig tudatosítaná, hogy kegyelemben részesül. — A kérdésre: **Mi a véleményem a gyónásról?** — ilyen válaszokat kaptam.

„Általában nem szeretek gyónni. Néha úgy gondolom, jobb lenne, ha elég volna csak a bűnbánat”. (egészségügyi dolgozó) — „Ha jó a gyóntató, akkor érzem hogy érdemes volt. De ha még a gyónás előtti imát sem engedi elmondani, hanem rögtön rákérdez mikor gyónt utoljára, az nagyon rossz, és csak nehezen tudom elfogadni, hogy itt most nem egy ember ül, hanem az Isten szolgája van jelen”. (középkorú előadó) — „Csak akkor válhatna igazán azzá, aminek lennie kell, ha a gyónás nem nagyüzenien menne végbe, hanem személyes kapcsolat és beszélgetés során”. (orvostanhallgató) — „Csak akkor jó, ha ténylegesen a problémámra kapok választ”. (asszisztens) — „A gyónás szerintem akkor lenne jó, ha utána az ember igazán megtér”. (egyetemista) — „Talán mindennap kellene gyakorolni”. (adminisztrátor) — „A gyónás nagyon sok embernek segít, megkönnyebbül, ha elmondja vétkét egy olyan embernek, aki jóságosan meghallgatja, és

nem adja tovább". (középszkolás) — „Talán a legnehezebb dolog a világon. Tükröt tartani önl elkünk fogyatékoságaira, kérlelhetetlen önbírálat, amellyel szembe kell néznünk, és szavakba is kell tudni önteni". (könyvelő) — „Hatása sajnos rövid, nem olyan radikális, mint a megtérés". (műszaki értelmiségi) — A válaszokból kiolvasható, hogy az illetők várnak valamit a gyónástól, találnak is benne valamit, de mintha ez a valami túlságosan is emberi jellegű lenne. Így is mondhatnánk: **a gyónást olyan eszköznek tekintik, ami hozzásegít az Istennel való találkozáshoz.** Pedig a gyónás maga az Istennel való találkozás! A találkozás mindig kegyelem, tehát Isten kezdeményező szeretete, és éppen ezt kínálja fel a feltámadt Jézus. A gyónás kegyelme hasonlít Jézus első húsvéti megjelenéséhez: az apostolok bánatosan ülnek együtt, reménytelenek, nincsenek elképzeléseik, és akkor —, egyszercsak ott terem Jézus, rájuk mosolyog és mondja: „Békesség nektek!" Ez az élmény, Jézus felkínált jelenléte győzi le lelkükben a homályt és csüggedést. A gyónásban is Jézus lép a gyónóhoz diadalmas és irgalmas szeretetével. **A gyónás kegyelem,** mégpedig nem az átélés, emberi hangulatok bizonytalan talaján visszatükröződő kegyelem, hanem hittel elfogadott győzelem a bűn fölött. Jó, hogy voltak ilyen válaszok is: — „Egyik legszentebb dolog, mert megszabadítja az embert a bűntudat gyötrelmétől, hiszen a gyóntató atya Jézust helyettesíti". (pedagógus) — „Helyreállítja a kapcsolatunkat a jó Istennel. Nagy megkönnyebbülést jelent". (mérnök) — „Gyónás után mindig felszabadulok, mintha valami nagy kő esne le a szívemről. Sokszor nagyon nehéz gyónni, de ami utána jön, az valami csodálatos". (egyetemista)

A BETEG LÉLEK. A bűn hasonlítható a testi betegséghez. Nem egyszerű tünet, hanem rossz folyamat, téves, kóros program az emberben. Nem elszigetelt cselekedet („háromszor káromkodtam"), hanem a belső egyensúly felborulása. A testi betegséggel való összevetés azért is fontos, mert a test—lélek kölcsönhatása következtében a bűnös lélek a testet is megbetegítheti, viszont a beteg test a lelket is összekuszálhatja.

Érdeemes szemügyre vennünk a betegségek mai szemléletét. A kórokozók felfedezése olyan képet alakított ki a kutatókban, orvosokban, mintha a testi betegség apró, láthatatlan ellenségek támadása lenne, s ezért az orvosok főtörekvése ezeknek a mikróbáknak elpusztítására irányult. Egy nagy tudományos lendület során sorban születtek meg a baktériumölő gyógyszerek, illetve védőoltások. Szóval, egy sajátos háború folyt az ember és a támadó mikroorganizmusok között. A kutatókban annak idején nem tudatosult, hogy életünk során a kórokozók egész hadseregével vagyunk tartos kapcsolatban anélkül, hogy megbetegítenének minket. Tehát sem a betegségek teljes magyarázatát, sem azok gyógyítását nem kapjuk meg, ha így leegyszerűsítjük a helyzetet.

A mai betegség-szemlélet egyre inkább felfedezi a **diszharmoniót az ember és környezete, ill. önmaga között.** Az ember létrejött egy kialakult világ ölen, s belsejében is hordozza a világba beilleszkedő mechanizmusokat, programokat. Egészségünk érdekében tehát nem harcolnunk kell, hanem szemlélődnünk: jobban odafigyelni környezetünk és szervezetünk jelzéseire. Nem véletlen, hogy ma egyre jobban teret hódítanak a természetes gyógy módok és életmódok. Nem véletlen, hogy a távolkeleti kultúrák gyógyító módszerei felértékelődnek. Mindezek az irányzatok nem a kórokozók kiirtására, hanem az emberi harmónia megteremtésére törekszenek. A keleti kultúrák a világot egységben látták (néha panteista színezettel is), a létezők összefüggnek egymással, az egész világnak „lelke" van, a világot egy „nagy rezgés" járja át. Amikor az ember lelkileg vagy testileg kiszakad a nagy harmóniából, akkor megbetegszik. Kétségtelen, hogy a keleti filozófiától függetlenül a mai orvostudomány is megállapítja, hogy a betegségek fő oka az összhang felborulása, akár környezeti ártalmak, akár testidegen anyagok bekerülése, akár a belső életritmus megbolygatása, akár a normális lelki folyamatok megzavarása következtében. A gyógyítás célja tehát nemcsak a károsodások mesterséges kivédése (célzott gyógyszerekkel), hanem a normális állapot helyreállítása (diétával, autogén tréninggel, egészséges életmóddal stb.)

Ha ezt a meglátást a bűnre alkalmazzuk, akkor visszatérhetünk a kiinduló példához, a tékozló fiúhoz. A fiú problémája nem a szórakozás a pénz elpazarlása, — ezek csak tünetek. A lényeges rossz, hogy a fiú otthagya apját, otthonát és ezzel együtt eltávolodott önmagától. Divatos szóval: ez a „totális elidegenedés”. Éppen ezért a megtérés sem lehet egyszeri megjavulás, erős fogadás vagy könnyes, megrázó élmény, hanem hazatalálás.

AZ ÖRÖK TÉKOZLÓ FIÚ. Földi életünkben kikerülhetetlenül a tékozló fiú útját járjuk. A kérdés csak az, hogy az ő útjának melyik szakaszán tartunk: a szökés vagy a hazaindulás fázisában. Természetes, hogy a hívő ember alapvetően hazafelé tart, de közben felmerülnek benne a visszahúzó gondolatok, vonzások a bűn irányában. Miközben imádkozzuk a „jöjjön el a te országod”-at, nem hagyhatjuk el a „ne vigy minket kísértésbe, de szabadíts meg a gonosztól” könyörgést sem. Jézus tanított minket így imádkozni, vagyis az Úr imája mindig mindenkire érvényes itt a földön. Költőien tárja fel ezt a lelkületet **Sík Sándor „A hűséges hűtlenségről”** című versében.

*A szemem sokszor hűtelen.
Sokszor az idegenbe téved.
Pedig tudom: Te vagy az Élet,
Te vagy a Szerelem.*

*De lásd, Te messze vagy,
Akkor is, mikor beszélek veled,
Akkor is, mikor megérintelek,
Akkor is, mikor a kezem fogod.
És olyan szédítő a forgatag!
És látod, szerteszét körültem
Olyan sok égő tűz lobog!
Ó én erősen tartalak,
De hogyha néha megszédültem
Megroskadok és megcsuklik a lábam,
S megperzselem az ujjamat,
Nem, nem az ujjamat, a lelkemet,
Úgy-e tudod, hogy az nem én vagyok?
Hogy én akkor is, ott, az éjszakában,
Amely rámhull és eltemet,
Akkor is, mikor elsodornak
És visznek haragos habok,
Úgy-e Te tudod, hogy mindez hiában,
Hogy én akkor is a tied vagyok?*

...
*És tudom: én vagyok a vétkes,
Az én hűségős két szemem.
Lásd, épp ez az, ami a lelkemen
Ilyenkor marcangolja tépedes.
Betegje, rabja én e rossz szemeknek,
Tudom, hogy csak téged szeretlek,
S tudom, hogy bántalak.
Lásd, ez nagyon kegyetlen gondolat.
És rám talál a tüzezen keresztül
És kemény karmait lelkembe ássa.*

*És nem tudok gondolni másra:
Ilyenkor szüntelen rád gondolok.*

*Akkor vagyok a tied mindenestül,
Amikor hűtlen vagyok.*

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Konrad Baumgartner

„AKINEK MEGBOCSÁTJÁTOK BŰNEIT...” Az egyház mai bűnbocsánati gyakorlatához

Az egyház bűnbánati gyakorlatára vonatkozó direktívák — csupán szép szavak?

Ismerjük a „megtérés, bűnbánat, kiengesztelődés” témákra vonatkozó teológiai, spirituális és pasztorális tanítást. Hogy állunk azonban azzal a mondattal, hogy a bűnbánatnak, megtérésnek és megújulásnak, amelyet az Úr készségesen ajándékoz nekünk, minden keresztény ember, sőt az egész egyház alapvető magatartásának kell lennie? Hogy állunk ezzel az egyházzal, az egyházi közösségek, az egyes keresztény emberek gyakorlatában? Tovább adja-e ma az egyház a Krisztusban történő kiengesztelődést? Elfogadjuk-e magát Krisztust és az általa adott kiengesztelődés kegyelmét? Úgy hallgatjuk-e Őt, mint Isten nekünk adott üdvözítő Igéjét? Szeretettel és hálával ragadjuk-e meg Őt mint azt a kezet, amelyet Isten nyújt a bűnösök felé? Elindulunk-e rajta mint olyan úton, amelyen Isten jön felénk? (Vö.: Kiengesztelődési kánon). Igaz-e az, hogy reményünk megvallása egy olyan társadalmat érint, amely igyekszik magát felszabadítani a bűnnek még a gondolatától is? Áll-e az, hogy kortársaink eltévesztették a bűntudathoz vezető utat? Valóban erőt vett-e rajtunk az a titkos ártatlanság-mánia, amely csak másokban fogadja el a bűn létezését, önmagában azonban nem: félretolja, elfojtja, elvitatja? Szükségünk van-e a bűnnek és a bűnös állapotnak egy új tudatosítására? Legalább érintenünk kell ezeket a kérdéseket, mielőtt megnéznénk közelebről az egyház mai bűnbocsátó gyakorlatát.

A BŰN MEGTAPASZTALÁSÁNAK MAI MEGOLDÁSI FORMÁI

Aki közelebről foglalkozik, elméletben és gyakorlatban, azzal a kérdéssel, hogy hogyan kezelik a mai emberek a saját életükben a bűnt és a kudarcot, megállapíthatja: a bűn kezelésének messze több formájával találkozunk, mint azt a lelkipásztorok esetleg gondolják. Mindenképpen uralkodó az az igyekezet, hogy saját erejükből akarnak dűlőre jutni vele: például kompenzációval, amikor megpróbálnak másképpen vagy jobban cselekedni, — a jövőben sokkal barátságosabbak lesznek, — valamilyen nemes célra adakozni fognak, stb. A magukat bűnösnek érző emberek jó része alkalmat keres arra, hogy megbeszélje az ügyet egy olyan emberrel, aki kiérdemli bizalmát, vagy személyes imádságban Isten elé viszik bűnüket, és tőle kérik a megbocsátást. Sokan persze önmaguknak adják meg a bocsánatot: megpróbálnak felejtetni, vagy másokra zúdítják negatív érzelmeiket, idegesek és ingerültek. A megkérdezetteknek csak szűkösen a fele gondolt arra a lehetőségre, hogy a gyónásban kérjen bűnbocsánatot.

Annyi mindenestre világos: napjaink embere is megéli, megtapasztalja és megszenvedti önmagán a bűnt, az önmagától, embertársaitól és Istentől való elidegenedést. Legtöbbször azonban valamilyen szekularizált, nem egyházi formában igyekszik vele tisztába jönni. Nem annyira Istent hagyják ki a bűn megtapasztalásából, hanem inkább az lett sokkal problematikusabbá, ahogyan az egyház érti és kezeli a bűnt és a bűntudat fogalmának és megoldásának összefüggését.

A bűntől való föloldozásnak saját erőnkől végrehajtott különböző formáival szemben, — mint a bűn elfojtása, eltitkolása, kimagyarázása, letagadása vagy csupán felületes „tisztázása”, — a bűn keresztény megoldása a hívek közösségében történő kiengesztelődés közvetítésével személyes kapcsolatba hoz bennünket az élő Istennel. A *kiengeszt-*

telő és gyógyító Krisztussal találkozunk az egyház közösségében a bűnvallomást meghallgató és a bűnbánó bűnöst föloldozó pap reális szimbólumán keresztül. Jézus Krisztus és az egyház szellemében ezt jelenti tehát a bűntől való szabadulás: készek vagyunk elfogadni a kiengesztelődést, amellyel Krisztus és az egyház ajándékoz meg bennünket, majd az ebben a kiengesztelődésben kapott kegyelem erejében készek vagyunk a megtérésre és életünk megváltoztatására. A keresztény ember ebből a kiengesztelődésből és ezért a kiengesztelődésért él. Mert az egyház, mint egész a „kiengesztelődés szentsége”, azaz az Istennel való legmélyebb egyesülésnek és az egész emberiség egységének a jele és esz-köze, — amint azt a II. Vatikáni zsinat mondotta, és ahogy II. János Pál pápa ismételtelen hangsúlyozza.

JÉZUS KRISZTUS — ISTEN KIENGESZTELŐ KEZE

Jézus Krisztus meghirdette nekünk, hogy Isten határtalanul kész a megbocsátásra, s hogy a kiengesztelődés szolgálatát egyházára bízta. Az egyház hirdeti ezt a kiengesztelődést és istentiszteleiben sokféleképpen ünnepli. Vagy képes nyelven szólva: Ha Jézus Krisztus az a kéz, amelyet Isten felénk, bűnösök felé nyújt, akkor nekünk hálásan meg kell ragadnunk ezt a kezét, és engednünk kell, hogy kimentsen bennünket a bűn és a bűnös állapot mélységeiből, mint egykor Pétert, aki félelmében és a halálos veszedelmében így kiáltott: „Uram, ments meg engem!” (Mt 14,31). Bízni Jézus Krisztus megmentő kezében, védett biztonságban lenni az egyház közösségének a hajójában, lemondani minden ön-hatalmúságról, és készen lenni arra, hogy Krisztusnak adjuk át a hatalmat saját életünkben, az egyház és az emberiség történetének az életében: ezek az alapjai és feltételei a Krisztus szellemében történő megbocsátásnak és kiengesztelődésnek. Az önmegváltás minden praktikája, önmagunk megigazultá tevésének minden igyekezete ezek nélkül az összefüggések nélkül csupán véges értékű. Csak akkor tudom magamat elfogadni, ha és mert Istent is elfogadott engem, kimentett, megváltott, kiengesztelt magával Krisztusban.

A MEGTÉRÉS ÚTJAI MINT A KRISZTUSSAL ÉS AZ EGYHÁZZAL VALÓ KIENGESZTELŐDÉSHEZ VEZETŐ UTAK

A keresztény ember, de az egész egyház élete is úgy írható körül, mint állandó élet-megújítás, amely Krisztustól indul ki és Krisztusra irányul, a világ és az emberek szolgálatára. Az ilyen megtérő és szolgáló lelkiség útjai: a személyes és a közös imádság, a Szentírás olvasása és Isten szavának a meghallása az élet kontextusában („élő Evangélium”, „révision de vie”); az Eucharisztia és az eucharisztikus lakoma ünneplése; a felebaráti szeretet egyéni és szervezett tettei, a készség az egyszerű életre, a lemondásra és az aszkézisre a szegények és a szükségét szenvedők javára (pénteki önmegtagadás, a húsvéti bűnbánati idő alakítása); aktív törekvés a másokkal való kiengesztelődésre a magánéletben, az egyházközség és az egyház életében, de a vallások, a fajok és a népek között is (ökumené, zsidó-keresztény párbe,dszéd, békemozgalom); elkötelezettség az „életre való megtérés” mellett (leszerelés az egész világon, Ökológia és ökonómia, Bomba helyett kenyeret, nemzetközi szolidaritási akció).

Annak tudata, hogy az „életre való megtérésnek” ezek és az ezekhez hasonló útjai döntő előfeltételei annak, hogy kiengesztelődött ember kapcsolatot tudjon teremteni a másik emberrel, a környezettel mint Isten teremtett világával, és egy emberhez méltó jövővel, — az utóbbi években döntően megerősödött a keresztények körében. A megtérésnek ilyen és hasonló útjaira áll: amikor elfordulunk bűneinktől és Isten akaratát akarjuk tenni, találkozunk az ő készséges megbocsátásával. Ennek alapfeltétele azonban, hogy készek legyünk bocsánatot kérni és a bocsánatot elfogadni. Olyan készség ez, amelyet már a szülői ház és az iskola nevelési közegeben be kell gyakoroltatni, hogy a későbbi életben is tartson. Mert a Miatyánk kérése világosan kimondja: hogy Isten megbocsásson nekünk, annak az a feltétele, hogy mi előbb megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétettek (Vö.: Mt 6,12).

SZENTSÉGI BŰNBOCSÁNAT

Valahányszor a „bűnbocsánat és kiengesztelődés szentségéről” beszélünk, általában azonnal és kizárólag a *bűnbánat szentségére* gondolunk. Hogy az egyháznak mint egésznek az a küldetése, hogy a kiengesztelődés szentsége, azaz jele és eszköze legyen a világban, ezt igazában csak az 1963. évi római püspöki szinódus — Kiengesztelődés és bűnbánat az egyház küldetésében —, és a rendkívüli Szentév ünneplése tudatosította. Azt szintén csak újonnan ismerték fel, hogy az egyháznak és az egyház minden tagjának alapvető feladata, hogy a mai világban kiengesztelődést és békét teremtsen, ennek minden, a társadalom és az egyház életére vonatkozó következményével együtt. Mert, amint II. János Pál pápa kifejezetten hangsúlyozta a *Reconciliatio et paenitentia* kezdetű apostoli levelében, „az egyháznak ahhoz, hogy kiengesztelőleg hathasson, önmagán kell kezdenie: kiengesztelt egyháznak kell lennie... Ahhoz, hogy a világnak hatékonyabban hirdethesse és nyújthassa a kiengesztelődést, mind jobban Krisztus tanítványainak a községévé kell lennie egyetértve abban, hogy állandóan törekedjék az Úrhoz való megtérésre, s tagjai új emberként éljenek a kiengesztelődés szellemében és valóságában.” (9.)

Mindebből *kérdések* vetődnek föl a bűnbocsánat egyházi gyakorlatára vonatkozóan: hogyan kezeli az egyház az elszakadt egyházakat és az egyházi közösségeket, a más vallásokat, de az olyan csoportokat is, amelyekben keresztények lettek a bűnösök; végül fölvetődik az a kérdés is, hogy hogyan kezeli a megtérésre kész bűnösöket, mint például az újravezényelt elváltakat vagy azokat, akik nem házassági életközösségben élnek mint keresztények. Az egyház szavahihetőségének egy másik tesztkérdése az, hogy hogyan bánik azokkal a keresztény testvérekkel, akik életük gyakorlatában vagy az általuk képviselt meggyőződésben nem felelnek meg a hivatalos egyházi nézetnek. Ha érvényesülnie kell is annak a vezérgondolatnak, hogy „az igazságon kívül vagy az igazsággal szemben nem lehetséges sem kiengesztelődés, sem egység” mégis a II. János Pál által is kimondott szabály a mértékadó: „A kétséges dolgokban szabadság, a lényegesekben egység, mindenben szeretet” (uo.). Ez a párbeszédre kész szeretet nem borít egyszerűen fátylat a konfliktusokra, nem teremt minden áron harmóniát, hanem az evangélium szellemében arra törekszik, hogy a konfliktusokat földerítse és földolgozza.

A kiengesztelődés és a bűnbocsánat a szentségek elsődleges tartalma, mégpedig minden szentségé. „Sajátos kegyelmén túlmenően mindegyik a bűnbánat és a kiengesztelődés jele” (u.o. 27.). Az egyházközségi gyakorlatban tulajdonképpen csak a felnőttkereszteléssel kapcsolatban lesz közvetlenül világos, hogy az első, igazi szentségi kiengesztelődést a hit és a keresztség teremti meg. Az egyházközség azon tagjainak, akiket már csecsemőkorukban megkereszteltek, éppen az iskoláskorú gyermekek, fiatalok és felnőtt katekumenek beavatásakor átélt katekumen-ünnep teszi érthetővé, hogy a beavatás szentségei a kiengesztelődés és a bűnbocsánat ünneplései.

Lényegesen könnyebben követhető a hívek életében az, hogy az *Eucharisztia ünneplése* a megkeresztelték számára „az emberek Istennel és egymással történő kiengesztelődésének a tetőpontja” (*Instrumentum laboris*, 33.). Az Eucharisztia ünneplésének és vételének üdvösséges hatása a bűnök bocsánata (Mt 26,28): eltörli a mindannapos bűnöket, és segít elkerülni a súlyos bűnt. Annak a tudata, hogy az Eucharisztia nem csupán dicsőítő áldozat, hanem kérő és engesztelő áldozat is, korunkban sok keresztény embert bátorított föl arra, hogy ne csak közvetlenül a gyónás után járuljon a szentáldozáshoz. Viszont teljes joggal szembe kell helyezkednünk az „önvizsgálat nélkül történő szentáldozással”, ha például olyan keresztény testvéreink, akiknek nincsen rendszeres kapcsolata a vasárnapi istentisztelettel, bizonyos alkalmakkor személyes gyónás nélkül szentáldozáshoz járulnak. Így tekintve teljes mértékben helyes és szükséges volt, hogy II. János Pál pápa apostoli levelében újra emlékeztetünkbe idézze: „Egyetlen keresztény ember sem veheti magához az Eucharisziát, ha tudatában van súlyos bűnének, hacsak előbb nem kapott Istentől bocsánatot (személyes gyónásban)... Ha valaki szükséghelyzetben van és nem jut el gyóntatóhoz, annak fel kell magában keltenie a tökéletes bánat aktusát” (27.), összekötve azal az elhatározással, hogy az első lehetséges alkalommal pótolja a bűnvallomást.

Az Eucharisztia, mint a kiengesztelődés ünneplése, megelőző és követő kiengesztelődésre kötelez bennünket: reálisan, amikor a keresztény ember tudja, hogy „testvéreinek valamilyen panasza van ellene” (Mt 5,24), és értelemszerűen a Miatyánkban, amikor a kiengesztelődés lelkületéért imádkozunk. Valamint az egyház egységéért és békességéért elmondott imádságban, ezt a békét az egyház által kapjuk meg. Az áldozás pedig a kenyérnek és a borknak megosztott, sőt megtört alakjában a megosztott kereszténység és a békétlen, részekre szakadt világ tényére figyelmeztet bennünket. Az Úr asztalánál meg kell tudnunk tapasztalni, hogy megszűnik minden megosztottság és szétszakítottság.

A BŰNBÁNAT SZENTSÉGÉNEK MAI GYAKORLATA

Ennek a szentségnek, azaz a megtérésnek, a bűnbánatnak, a bűnbocsánatnak, valamint az Istennel és az embereknek egymással való kiengesztelődésének az ünneplése *abszolút kötelezően szükséges* az Istennel és az egyházzal való közösség helyreállításához (reconciliation) *minden olyan megkeresztelt ember számára, aki súlyos bűnnek van tudatában*. S máris a bűnbánat szentségének kettős alakjával találjuk magunkat szembe: a *reconciliációs* (kiengesztelő) és a *devocionális* (ájtatossági) *gyónással*. A lelkipásztori tapasztalat azt mutatja, hogy a részarányt tekintve a reconciliációs gyónások a kisebb részt teszik ki. Nagy többségük, tartalmát tekintve, devocionális gyónás. De ez egyben azt is jelenti, hogy az egyház sok tagja az objektíve súlyosan bűnös életét szubjektíve nem tartja annak, illetve (már) nem viszi bele a személyes bűnvallomásába. Az életnek súlyosan bűnös helyzetei, mint amilyen a házasságtörés, a magzatelhajtás, a gazdasági bűncselekmények, s lopás, masok életének könnyelmű vesélyeztetése például túlzott alkoholfogyasztással, és az ezekhez hasonlók a tényleges előfordulásukhoz viszonyítva csak igen kis mértékben témái a gyónásnak. Ugyanakkor az 1960 óta eltelt években tömegesen csökkent a devocionális gyónások száma, legalábbis a nyugati országokban. Másfelé, ahol ezek a számok (még) magasak, a papok inkább rutinból végzett, mechanikus gyónással találkoznak, ami a bűnbánat szentségét helyenként inkább a „bűnbánat megkerülésének a szentségévé” minősítette le.

Az említett csökkentés vagy a „*gyónás krízise*” nem csupán az ún. „távolállókra” vonatkozik, akik a rendszeres templomba járással együtt felhagytak a húsvéti szentségek gyakorlataival is. Növekvő mértékben áll ez a vasárnapi közösségre is, tehát azokra a keresztényekre, akik minden, vagy majdnem minden vasárnapot istentisztelettel ünnepelnek. Még a hagyományosan katolikus vidékeken is tíz rendszeres templomba járó közül legfeljebb hat-hét megy egyáltalán gyónni (közülük öt-hat évente legalább egyszer, de legfeljebb négyszer; tíz közül egy négy-nél többször, esetleg rendszeresen, azaz minden négy-hat hétben). Legerősebben csökkent a rendszeresen vagy gyakran gyónóknak a száma: 1975-ben körülbelül a rendszeres templomba járók 15%-át tette ki, szemben a hatvanas évek elején megfigyelt 50%-al.

Tetesem különbségek mutatkoznak a gyónási szokásokban korosztály és szociális környezet szerint, és különböznek aszerint is, hogy mi a divat az egyházközösségben. A *falusi* vasárnapi közösség zárt, inkább hagyományos környezetében, elsősorban a férfiak között, a húsvéti gyónás szokása az uralkodó még körülbelül egyharmaduknál, az évi egyszeri áldozással kapcsolatban; ugyanilyen erős készség, ill. szokás van ezeken a helyeken a „szent időkben” vagy egyéb különleges alkalmakkor végzett gyónást illetően, a nőknél nagyobb mértékben mint a férfiaknál. A *nagyvárosi* egyházközösségekben ezzel szemben a vasárnapi templomi közönségből körülbelül egyötödére csökkent azoknak a száma, akik kizárólag a húsvéti közelező gyónást végzik el. Azoknak a száma viszont, akik egy, esetleg két vagy több esztendeje nem végeztek személyes gyónást, akik „jelenleg” nem, vagy „már” nem mennek gyónni, a rendszeresen templomba járók száma egyharmadára, nem ritkán közel vagy több mint a felére csökkent.

A gyónási szokások között a legnagyobb változás a rendszeres, azaz négy-hat hetenként végzett gyónást érte: míg 1950-ben a vasárnapi közösségnek körülbelül a fele gyónt rendszeresen (devocionális gyónás, egyesületi, vagy elsőpénteki gyónók), ma még rendszeres, devocionális gyónást végeznek vidéken száz közül hatan-tizen, a nagyvárosokban legfeljebb öten. S ezeket a számokat még sok lelkipásztor optimálisnak tartja, összehasonlítva a nála található lelkipásztori helyzettel. A ó problémái inkább abban vannak,

hogy hogyan készítsék elő a gyermekeket az első gyónásra, hitükhöz és lelkiismeretükhöz alkalmazkodva, valamint, hogy hogyan gyakoroltassák be a gyermekekkel és a fiatalokkal a rendszeres gyónást, ha a felnőttek tartózkodnak a gyónástól, vagy elvetik azt.

Néhány évvel ezelőtt *Marcel Pagnol* így írta le a lelkipásztor helyzetét a Provence-i prédikációkban: „Minden este hat órakeres elfoglalom a helyemet ott a másik oldalon, a megszentelt órbódében, mint a katona az őrhelyét, a vadász magaslest, és várok... Néha jön valaki, egy jámbor öregasszony, két-három kisiskolás hittanos, s ezzel vége. Mégis ott maradok... Lassan fájni kezd a lábam, elzsibbad, elalszom. Nos, kedves testvéreim, ennek másképp kell lennie, és másképp is lesz...” *Egy müncheni nagyvárosi lelkipásztor* írta nekem néhány éve: „1974 adventjének első vasárnapja óta készítek magamnak statisztikát. Minden szombaton másfél órát ülök a gyóntatószékben. Fölfektettem egy listát, amelyen külön jele van a férfiaknak, a nőknek, a gyerekeknek, a rutin gyónásnak és az igazi gyónásnak. A következő eredmény jött ki: Volt olyan szombat, hogy egyáltalán senki sem jött. Más alkalommal egy jött, volt, amikor három-négy, öt, a legtöbb hat volt. Az igazi gyónás rovatába csak kétszer-háromszor tehettem keresztet. Igazi gyónáson azt a gyónást értem, amit az ember úgy igazában elképzel magának...” Akinek ilyen vagy hasonló tapasztalatai vannak, az könnyen hajlamos búcsút mondani a hagyományos gyónási gyakorlatnak. Azonban neki is el kell ismernie, hogy mint lelkipásztor újra meg újra lelkileg számára is értékes, mélyreható, sőt boldogító tapasztalatokra tett szert a kiengesztelődésnek ebben a szolgálatában.

Ha az ember a megállapított *változások okait* keresi, a következőket találja: A teológiai és pasztorális reflexió és megújulás a II. Vatikáni zsinattal kapcsolatban sok tekintetben hatott a bűnbánati és gyónási gyakorlatra. Újra fölfedezték a *bűnbánat sokféle formájának a jelentőségét, amely formák kiegészítik egymást, de nem játszhatók ki egymás ellen*. A bűnbánat szentségének mint a *kiengesztelődés ünneplésének teológiája* is meghozta a gyümölcsét: egy újjáalkotott, anyanyelvű rítust, amely a gyónást partneri, de ugyanakkor fenséges-szentségi „interakcióként” valósítja meg; a papnak mint a szentség kiszolgáltatójának a szerepét komplementer módon tekintti: atya, tanító, orvos, bíró és testvér. S így a *bűnbánat szentségének egyoldalú, bírói-jogi értelmezését, amely sok esetben igazi inkvizíciós gyóntatósi gyakorlatot eredményezett, kiegészítette és elmélyítette a védelmező-gyógyító dimenzió*. A gyónási beszélgetés funkciója mindenestre helyenként túlzott elvárást eredményezett a bűnbánat szentségével szemben: úgy értelmezte azt, mint egy segítő tanácsadó és problémamegoldó beszélgetést, mint aminek az volna a feladata, hogy „problémákat” dolgozzon föl, s nem az, hogy a bűnt Isten bocsánatába helyezze.

Az említett *változások nyilván kapcsolatban állnak a társadalomban egyidejűleg végbemenő folyamatokkal*, például az emancipációs fordulattal. A keresztények ma nagy súlyt helyeznek arra, hogy hitüket személyesen tapasztalják meg, s hogy a keresztény ember szabadságát a gyónás gyakorlatának a körén belül is vegyék komolyan. Mert a gyónásnak a megváltó-megszabadító tapasztalatai mellett meg kell látnunk a problémákat is, mint amilyenek a féltelmek és a gátlások, a nyelvi nehézségek és megélt frusztrációk, a kikérdezés-furkászás adta megaláztatás, különösen a nemiség területén. Ezért nem csodálkozhatunk azon, ha a *tanácsot és segítséget keresők közül sokan átpártolnak a gyóntatószéktől a különböző (élet, házassági, családi) tanácsadókhöz és terápiákhoz*. Ott persze legfőljebb felszínre hozzák a bűn problémáit, s bizonyos stratégiát építenek föl a bűn földolgozására, a bűnbocsánat dimenziója azonban csak a hit megtapasztalásának a kontextusában jöhet létre. Nem véletlen, hogy a *bűnbánat szentséget a hit szentsége is*, mert egyrészt föltételezi, másrészt gyarapítja és elmélyíti a hitet. A bűnbánat szentségének a javítás igyekezetében történt erős elmoralizálásával szemben elsődlegesen a hitnek, az Isten által történő elfogadásnak, az Istennel, magával a gyóntatóval, az embertársakkal, az egyházzal és az egész teremtett világgal való kiengesztelődésnek a dimenzióját kell hangsúlyoznunk. Csak a hitben és a megbocsátó, gyógyító Krisztussal való találkozásba vetett reményben tudjuk megvalósítani a magunk életében II. János Pál szavát: „Minden gyóntatószék kiváltságos és áldott hely, ahonnan a szakadások begyógyítása után megújultán és makulátlanul kel föl a kiengesztelődött ember, a kiengesztelődött világ!” (Apostoli levél, 31.).

Hogy a megbocsátást kereső emberek ilyen tapasztalatokra tehesenek szert, *olyan papokra van szükség*, akik emberileg és szellemileg, de pszichológiailag és teológiailag is jól képzettek, akik a maguk részéről is nagyra becsülik a bűnbánat szentségét és maguk is gyakorolják.

BŰNBÁNATI LITURGIA, A KIENGESZTELŐDÉS KÖZÖSSÉGI ÜNNEPLÉSE

Az elmúlt években hevesen vitatták a teológiában és a pasztorálisban a bűnbánati liturgiát, elsősorban szentségi jellegének kérdését. Egyes püspökök, ill. püspökkari konferenciák a maguk területén, az ott tapasztalt lelkipásztori szükséghelyzetre való tekintettel megengedték a kiengesztelődés közösségi ünneplését közös bűnvallomással és általános föloldozással. Sok püspök, és II. János Pál pápa is, komoly *fenntartásokat* hangoztat a bűnbánat ünneplésének ezzel a formájával szemben. Véleményük szerint a bűnbánati liturgiának kivételt kell jelentenie, és nem szabad, hogy a személyes gyónás lebecsüléséhez vagy föladásához vezessen. Még a külön gyónás, ill. a személyes gyónással és föloldozással összekötött bűnbánati liturgia alternatívájaként sem szabad beállítani. A bűnvallomásnak ezt a most említett másik formáját, vagyis amikor a kiengesztelődés közösségi ünneplése külön bűnvallomással és föloldozással van összekötve, elsősorban kisebb csoportokban gyakorolják olyankor, amikor több pap is jelen van. Megvan az az előnye, hogy a személyes bűnvallomásra való előkészítés intenzíven és közösségben történhet, ugyanakkor megmarad a lehetőség a személyes bűnvallomásra és a személyes föloldozásra. Sajnos, a lelkipásztori gyakorlatban ezt a formát kevésbé alkalmazzák. Sok helyen a bűnbánati liturgiának egy harmadik változata van gyakorlatban, a bűnbánatnak és a kiengesztelődésnek közösségi ünneplése a személyes gyónás integrációja nélkül. Az ilyen bűnbánati liturgia azonban jellegénél fogva inkább előkészület a személyes gyónásra, bár sok hívő már ezt a formát tekinti hitének és életének jelen szituációjában segítségnek, s véleménye szerint ez kielégítő formája az egyéni és közösségi megtérésnek és bűnbocsánatnak. Biztosan elmondhatjuk, hogy az ilyen közös bűnbánati liturgiában bocsánatot nyernek a mindennapi bűnök, de ez ugyanúgy megtörténik a megtérés és a bűnbánat sok egyéb formájában is. Azonban a föloldozásnak a szentségben történő személyes és egzisztenciális kimondása továbbra is megtartja jelentőségét.

„REMÉNYTELEN ESET A GYÓNÁS?” — VAGY: „ÚJRA GYÓNNAK HOLNAP?”

A két kérdésre, amely két könyvnek a címe, nem lehet egyszerűen válaszolni. Az biztos, hogy a bűnbocsánat gyakorlatának az egyházban tapasztalható jelen krízise fölszólítás a metanoiára: mind az egyes ember és a közösségek számára, mind pedig az egyház, a lelkipásztorok és a főpásztorok, a teológia elmélete és gyakorlata számára. Mindenkinek feladata, hogy törődjék az Istennel való kiengesztelődésnek az evangélium tanításához hű emberre szabott közvetítésével, amely kiengesztelődés Krisztusban öltött alakot. Ez a feladat közös erőfeszítésre kötelez: kell, hogy holnap és holnapután is megtapsztalhassák a hívő emberek Krisztus Jézus egyházában a könyörülő Istent — félelemtől mentesen, azoknak a tapasztalatára támaszkodva, akik előttük éltek, vagy velük élnek: „Ha szívünk meg is ítél bennünket, Isten nagyobb a szívünknel, ő mindent tud” (1Jn 3,20). Akkor nem kell letagadni vagy elfojtani a bűnt, hiszen eltörölte Isten irgalma és szeretete. Ha társadalmunkat nézzük, amelynek, mert nincs meg benne a belső ellenőrzés és a bűnbocsánat megtapasztalása, egyre több rendőre és idegorvosra van szüksége, érvényes a következő megállapítás: „Amire szükségünk van, az valójában a föloldozás. Nem az analízisek, a végiggondolások és vélemények, hanem a föloldozás kegyelme az, ami megváltoztat bennünket és ezáltal a világot is. Mindannyian napnál világosabban látjuk, hogy hogyan lesz kilátástalanná a múlt földolgozása, ha nem föloldozás, a múlt földolgozása hogyan mérgezi meg a jelent s vágja el a jövőt. Ha le akarjuk győzni a múltat, s ezzel meg akarjuk teremteni a jelent, és föl akarjuk tárni a jövőt, csak a megbocsátó szó segíthet rajtunk.” (Ratzinger).

Kongrad Baumgartner — a regensburgi egyetem professzora. A szöveget — némi rövidítéssel — az Internationale Kath. Zeitschrift 1989. 1. számából (36—48.) vettük.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa

BÜNTUDAT—BÜNBÁNAT—KONFLIKTUSOK

Két különböző típusú lelkivezetővel készült riport

BLANCKENSTEIN MIKLÓS lelkészt, az Országos Lelkipásztori Intézet főtítkárárt kérdeztem elsőként, aki évtizedek során alakította ki egyházközségi csoportjait a különböző korosztályok, de főleg a fiatalok számára.

Nem először járom meg az egyszerű, ferencvárosi bérház lépcsőit, hogy a zárt folyosóján becsöngessek. Ez a szűk terület a lelkészség „birodalma”, ahol annyian megfordulnak. Miklós atya vidáman fogad egyetlen kis szobájában. A polcokon gyakorlati, főleg magyar nyelvű egyházi könyvek. A külvilágot egy aprócska „minitévé” képviseli. A szoba közepén nagy asztalon illatos, erős tea, és mellé házi süteménnyel kínálja az érkezőket. Ideje pontosan beosztott. Bár, mint az impulzív egyéniségek általában, a dolgokat rendezetten pörgeti előre —, de a másik pillanatban már békét, csendet teremt, — és odaadón figyelt.

Amint a TEOLÓGIA 2. számának témáját és a neki szánt kérdéseimet körvonalazom, — már rendező gondolatait:

Ebben a 90—91-es tanévben itt, a budapesti Örökimádás-templomban négyféle katekézissel vagyok megbízva: felnőtt ifjúsági katekézissel, vezeték egy katekumenképzőt felnőtteknek, hittankurzust középiskolásoknak és külön egyet fiatal családok számára. Mivel a hittankurzusoknak nemcsak oktatás a célja, hanem a keresztény életre nevelés is, ezért állandó feladatomban az imaélet és a bűnbánati élet elmélyítése. Követlenebb lelkészségi beosztásom lehetőségessé teszi, hogy munkámat viszonylag szabadon szervezhetem. Heti két napon reggel 9-től délután 5-ig fogadhatom az engem keresőket. Ez „egy óra — egy ember” alapon, előre megbeszélte idő szerint történik. A felkeresők egy része klasszikus lelki beszélgetést igényel, majd elvégzi szentgyónását, és esetleg további életirányítást kér.

— Közben körülnézek, hogyan is történhet itt egy gyónás... Tekintetemből megérti és máris folytatja.

A lelkivezetés esetén a szobámban gyóntatok. Az illető nem térdel le, de ha akarja, megteheti. Nem viselek stólát, bár hordhatnék... Mindez nálam nem elvi kérdés, a gyakorlat hozza magával. A sekrestyében is van gyóntató helyiség, de mivel az utcán körbe kell menni, így nehezebb a templom megközelítése. Minden lelkivezetetemnek azonban felhívom a figyelmét, hogy gyóntatószékben is járuljon a szentséghez. A lelkibesztetésre ugyanis csak három-négy havonként kerül sor. Mivel a gyakori gyónás szükséges, ez a váltogatás a mai fiataloknak nem is olyan természetes, így bizonyos önállóságra is serkenti őket. Aki kifejezi, hogy folyamatosan nálam akar gyónni, megadom a gyóntatási beosztásomat. Alapelveként hangsúlyozom a klasszikus bűnbánati gyakorlatot: a rendszeres gyóntató mellett, legyen időnként rendkívüli gyóntató is, nehogy valami túlzott személyi függőség alakuljon ki.

Tehát, mint említettem — paptestvéreimhez hasonlóan — „templomi gyóntatási szolgálatot” is végzek. A vasárnap délelőtt nagyrésze gyóntatással telik el. Egy személyre ilyenkor kevés idő jut, csak rövid buzdítást adhatok. Általában az ilyen templomi gyóntatás — ami még a szentmisék alatt is folyik —, sajnos, igen fárasztó. Mindig ugyanazok a kicsinyes dolgok, vagy önigazolások jönnek elő, ugyanakkor sietni is kell. Ez az állandó feszültség vagy eltompítja, vagy éppen ingerültté teheti a papot, és nem alakul ki „őszinte találkozás”. Sokan kifejezetten a „személytelen gyóntatást” igénylik, mivel nem akarnak magukból többet feltárni. Aztán jön a karácsonyi, húsvéti „dömping”, az „évi egyszerű” gyónásai. Itt már nagyon oda kell figyelni! Különösen azokra, akik 30, 40, sőt 50 éve nem gyóntak, de valami életforduló miatt most megtérnek az Úrhoz. Az ilyenekhez nagyobb lelkipásztori érzékenységgel és tapintattal kell közelíteni, főleg az első esetben, és hangsúlyoznunk kell Isten irgalmasságát, hogy a föltehetőleg súlyos bűneiket megvallják

és bűnösségüket elismerjék. A gyóntató fejezze ki örömét az életváltás miatt és komolyan, mélyrehatóan buzdítsa a megtérőt a lelkiélet újra kezdésére. Próbálja az illetőt kézben tartani, biztatni, hogy legalább egy hónap múlva eljöjjön. Mert csak ezután kezdődik a „mínőség munkája”, amivel finomítjuk a lelkiéletet: kezdjük orvosolni a meglévő lelki torzultságot, és szóval is fejezzük ki az iránta való szeretetünket. Meghívjuk a templomi közösségbe, barátságokat kínálunk fel, bizonyos feladatokat adunk. Az ilyen közösségekben élő keresztények szabadsága rendszerint egy új élet kezdetét jelenti a megtérő számára is.

— A markáns tömörséggel adott összefoglalás után felvetek néhány kényesebb kérdést, mielőtt a bűnbánatra való felkészítés magvát megfogalmazná. — Ha a még ingadozó kereső vagy vallását nem ismerő eddig nem gyakorló kér elirányítást, — hogyan segít rajta? Foglalkozik-e azokkal, akik jelenlegi élethelyzetükben nem járulhatnak szentségekhez?

Akik ilyen kérdésekben keresnek, azoknak már van valamilyen erkölcsi felfogásuk, de az még nem tisztázott, mit tartanak vagy nem tartanak rossznak, „bűnnek”, és ezt hogyan élik meg. Ezért én nem a „bűnök tisztázásával” kezdem, hanem a keresztyén értékek bemutatásával, mivel mindenkinél az a célom, hogy: „pozitív orientáltágú lelki életet alakítsanak ki”. — Amennyiben az illető egyetért Krisztus üdvözítő kínálatával, olyan mértékben alakítható ki benne egy normális lelkiismereti értékrend. — Ha viszont nem tudunk egyetérteni Krisztus elvárásával, akkor további közös munkákban sem tudunk megegyezni.

Ha nem keresztyén — vagy megkeresztelt, de hitében járatlan — tér be hozzám, az rendszerint életproblémáira vár választ. Általában nem azért jön, mert valami bűntudat gyötri — bár ez is előfordul —, hanem érdekli, mit kínál a keresztyénység, mit is jelent „Isten ügye”. Ilyeneknek, mint már említettem, van kialakuló „humanista erkölcsé”, amiből elindulhatunk. Akinek ilyen nincs, az az én „pacienturámban” elő se fordul.

Az említettek nagyrésze tudja, hogy követett el olyan hibákat, amiket jóvá kell tennie. Másik részük olyan szorongásos, pszichés vagy konfliktusos problémákkal küszködik. Ezeket hajlamos olyan bűnökkel azonosítani, amiktől önmaga képtelen megszabadulni. Ilyen esetben két dologra kell felhívnom a figyelmet: egyrészt, én nem vagyok „csodadoktor”, — másrészt a konfliktus maga nem „bűn”, bár vannak erkölcsi vonzatai is. Ez a két kérdés ugyanis az érdeklődők tudatában rendszerint összemosódik, ami nyilvánvalóan a mai, különféle irányzatú „pszichologizálás” következménye is. Tudatosítom bennük, hogy nekem az a feladatom: az erkölcsi kérdések megoldásához, azaz életvezetésben adjak tanácsot. Lehet, hogy a konfliktusok megoldásában nem én vagyok az illetékes és ilyenkor azt javaslom, forduljon szakemberhez.

— Ezzel a válasszal még nem zárhatom le a kérdést, mert jól tudom, Miklós atyának vannak kiváló pszichiáter és pszichológus munkatársai és tanácsadói, és érdekel a velük való együttműködése.

Ha felfedezem tehát, hogy az illetőnek mentális segítségre is szüksége van, nem „egyszerűen átküldöm” a pszichiáterhez, pszichológushoz, hanem közösen megbeszéljük, hogy a lelki kérdéseket velem tárgyalja meg, viszont bizonyos szakorvosi segítséget a szakembertől kérjen. — Összefoglalva: nem saját felelősségemet akarom átruházni, hanem tudatosítom, hogy a „Ne ölj!” parancsa értelmében, a saját élete iránti felelőssége miatt köteles magát gyógyíttatni. Úgy is mondhatom, nem hárítom át a vezetés felelősségét, hanem bevonok másokat is, mégpedig keresztyén felfogású szakembereket. — Egyszerűbb eseteket magam is megoldok. Például, ha valaki arról panaszkodik, hogy ideges, feszült és ebből adódnak bűnei, közben kiderül, hogy nagy elfoglaltsága miatt csak öt-hat órát alszik, holott számára nyolc és fél óra szükséges. Ilyen esetben gyónási elégtételt ként adom, hogy köteles három napig kilenc órát aludni... Az ilyen életvezetési támogatás nagyban szolgálja a bűnalkalom elkerülését.

Ha a nálam érdeklődő kifejezi, hogy nem hívó, — azaz számára Isten nincs, — akkor tovább nem motiválhatom a kérdést. Ha viszont a további beszélgetés során kiderül,

hogy Isten azért neki Valaki, de nincs ismerete róla, akkor már potenciálisan hívőnek tekintem.

Elgondolkodom azon, vajon milyen tágon értelmezheti Miklós atya a hívés állapotát. De már fogalmazza is a választ:

Ha az illető elfogadja Isten létét és felsőbb hatalmát, akkor hívőnek tekintem. Mivel én egyénileg foglalkozom az emberekkel, a személyes beszélgetések során kiderül, hogy kivel, milyen motivációs sémákban lehet kommunikálni Istenről, hitről, keresztény életéről...

— Hátra van még az annyiak számára jelentős kérdés: Ha *valaki élethelyzete miatt nem járulhat szentségekhez*, azokon a zsinat szellemében hogyan segít? Úgy látom, papjaink magatartása ebben nagyon eltérő.

Azt kell mondanom, — feleli —, hogy az ilyen emberekre gyakorlatilag nincs időm. És kevés ilyen esettel kerülök kapcsolatba. Sok pap valóban nem alkalmas ilyenek gondozására. Régebben a szerzetesek foglalkoztak a hasonló helyzetben élőkkel. Mivel a keresztény közösségek tagjai egyre szaporodnak, ilyen oldalról nézve a helyzet romlik, mert a személyes vezetésre, gyónásokra a nap 24 órája is kevés lenne. Akik saját magatartásuk miatt kerültek a közösségek peremére, vagy oda be sem jutnak, azokra alig tudunk időt szentelni. Ha azonban valaki korábban egyik közösség tagja volt, és már van bűnbánati gyakorlata, — de mondjuk egy válás és második házasság miatt lemaradt —, az elvileg továbbra is a csoport tagja marad. Így módja van helyzetét papjával és társaival is megbeszélni. Egyénileg tarthat bűnbánatot, megvizsgálja indítékait, és imádkozik. Elsődleges tehát a *hűséges imaélet*, mert ez *vezet a bűnbánathoz*. Ez azt jelenti, hogy az illető gyakori lelkiismeretvizsgálatot tart és naponta legalább egy keveset elmélkedik. Akinek ugyanis van „imakultúrája”, annak erősödik a bűnbánati élete.

És talán fontos lenne az Isten-szeretet kifejezett felindítása is? — teszem hozzá.

Ilyen esetekben azért ne legyünk nagyon igényesek. Ezek az emberek nagyon ösztönösek. És egyébként is most az irányítási „technikáról” beszélék. Arra bízatom az illetőt, hogy járjon rendszeresen katekézisékre, szentmisére, ott része lehet az Isten-szeretet felindításában. Javasolom az ilyennek, hogy vegyen részt a közösség életében. Ha pedig nekem akarja feltárni egy adott konfliktusát — jóllehet nem gyónhat —, fogadom és lelki buzdítással erősítem. Gyakran ismétlem, hogy szinte minden emberi segítség a „keresztény közösségen” múlik, beleértve az ottani egyéni barátságokat is. Ebben a helyzetben én, mint pap is csak mintegy „Kontaktperson” — érintkezései személy — vagyok jelen.

— Úgy gondolom, miután ezeket a „kritikus” kérdéseket megbeszéltük, az atya összefoglalhatná az említett „*lelkivezetési technikájának*„ a magvát.

Én mindig olyan keresztény életmotívumokat mutatok be, amiket érdemes vállalni. Az illető elfogadó válasza mellett kifejezi hiányosságát, sőt bizonyos alkalmatlanságát is. Sokan attól félnék: „ez nekem túl nehéz, nem bírom megtenni”. Én nem élezem ki, hogy ezt, meg ezt a szintet kell elérnie. Inkább arra buzdítom, ő tegye fel a lécet úgy, hogy azt át is tudja ugrani. Természetesen ismétlődő nekifutásokról van szó, ezért fokozatos terheléssel dolgozom. Ezt az elvet mindenkinek ajánlom. Ha valaki meggyőződött a jóról és vállalni is akarja, akkor már könnyen tudok társává válni. Fontos szem előtt tartani, hogy főleg a fiataloknak nincs igazi apa-képük, és ezért nem lehet helyes Isten-képük sem. Igen sok szorongás ebből fakad. Viszont, ha azt látja, hogy én nem akarom számonkérni tetteit, de még az Isten sem, hanem az Ő atyai üzenetéből azt olvashatja ki, mi a jó és mi a rossz, akkor kezd feloldódni.

— Vajon látja-e a lelkivezető, hogy módszere során a Szentlélek miként működik a lélekben?

Már azzal indulok, hogy „a kegyelem a természetre épít”. Ha bizonyos fogalmakat meg tudok értetni, hogy ugyanis Isten résztvesz életünkben, ez már maga a kegyelem. Az emberi barátság és szerelmi élet hasonlataival könnyebben felfogják az *Isten és ember*

közötti lehetséges személyes találkozást. Mi hát ilyenkor a lelkivezető feladata? Az utat elől a Szentlélek mutatja, utána megy a „paciens”, és én, mint vezető-kísérő csak figyelem, hogy mennyire fogadja be a Szentlélek irányítását. Minden gesztussal azt kell képviselnem, hogy magam is a Szentlélek vezetésére hagyatkozom. Tehát itt nem a „technika” működik, bár erre is nagy szükség van. Hiszen én mint „beszélgető és együttgondolkodó társ” vetem meg természetes alapját annak, ami majd közte és Isten között fog lejátszódni.

Az imaéletre és a bűnbánatra való nevelést nemcsak az egyéni beszélgetés segíti elő, hanem a *keresztény közösségben* való részvétel is!

Sor kerül ilyenkor közösségi bűnbánati liturgiára is? — kérdezem.

Ez nem olyan egyszerű dolog. Mert, ha több-kevesebb embert összehívunk, ez sem lélektanilag, sem szociológiailag még nem közösség — ilyenkor inkább valami paraliturgia történik. Bár az ilyen együttes ájtatosságnak is van haszna, mert a jelenlévők sok kérdésre kapnak választ. Magam ilyeneket ritkán csinállok, ez bizonyára hiányosság, nem vezettem be idejében. Ha azonban egy rendszeresen összejáró közösség együtt imádkozik, beszélget, ott könnyebben elmondják saját hibájukat és egymást jóindulattal minősítik is. Ez ugyan még nem bűnbánat, de megnyithatja az odavezető utat.

Gyakran ismétlem: *a kereszténység nem moralizálás.* Bár az emberek kívülről hajlamosak az egyházat „morális egységnek” tekinteni, mintha az lenne a feladatuk, hogy az embereket rászorítsuk az erkölcsi törvényekre. Sajnos, a mai katekézisek nagy része is inkább az erkölcsi tennivalót sürgeti. Kevesen nevelik a fiatalokat és a felnőtteket úgy, hogy maguk hozzanak „nagykorú keresztény döntéseket”. Ez a munka bizony nagyon fárasztó, és érzékenyen tiszteletben kell tartanunk a másik szabadságát. Az egyén maga ismerje fel: *Én szabad vagyok és ezért tudom őszintén megbánni bűneimet.* Akinél ez a tény tudatosul, annál a jó-rossz kérdése gyorsan rendeződik. A közösség sokat segít a normális lelkiélet és a személyes bűnbánati élet rendszerességében, de a szentségi gyónást és a pap feloldozását nem pótolhatja. Ha viszont nincs élő keresztény közösség, feltör az individualizmus, ami nagyon nehezen kezelhető. Hiszen, ha jobb akarok lenni, akkor egyéni döntésemben igazodnom kell a szeretet-közösség döntéseihez. — Azt tapasztalom, hogy a tartalmas, segítő barátságok nagyban segítik a helyes döntést is, és a világjak igen bölcsen tudnak a legnehezebb kérdésekben is elirányítást adni egymásnak. *Úgy gondolom: minden hitére ráébredt, hitét őszintén gyakorló embernek a testvéri segíteni akarás alapvető feladata.* — Legnagyobb fájdalom az, hogy özőnével hoznám barátaimnak a törekenyebb lelkeket ilyen kérrsel: *Tedd rendbe! — Hozd helyre! — de nincs idő, és nincs elég alkalmas segítőtárs.*

— Amint ezt a sokirányú figyelmét és érzékenységét tapasztalom, — ismerve a másutt lévő hiányosságokat —, feltámad bennem a kérdés: *Vajon tanítják-e, átadják-e egymásnak a lelkipásztorok az ilyen módszerbeli finomságokat?*

Nem. Azt kell mondanom, hogy nem. Mi, papok, nagyon ritkán beszélünk egymás között gyónási vagy bűnbánati kérdésekről. Egyrészt van bennünk egy józan gátlás a sigillum — a titoktartási fegyelem — miatt, talán ezért még a gyóntatás „technikáját” sem említjük. Ez bizony hiba. Sok függ a szemináriumokban és a teológiákon kapott lelkipásztori képzéstől. Én például olyan környezetben tanultam, ahol egyáltalán nem esett szó a gyóntatásról. Vannak, akiket saját természetes érzékenységük, empátiakészségük segít abban, hogy jó gyóntatók legyenek. — De szerintem jelentős mértékben függ a gyóntatási készség attól is, hogy a pap ifjúkorában hogyan gyónt, és volt-e lelkivezetője. Így saját tapasztalatából tud elindulni. Véleményem szerint a mai kispapok és fiatal pap-társak nagy részének nincs igazán jó gyónási tapasztalata. Ezért lenne fontos, ha kialakulnának a papok közötti mélyebb kapcsolatok. Ne csak esetenként jöjjenek össze kedélyes találkozásra, hanem megfelelő igényesebb szinten való megbeszélésekre is. Itt csak egy igénynek a hiányát akartam megfogalmazni, mert ez az igény mindannyiunkban él.

Ami a *világiak segítségét* illeti, főleg a *bűnbánattartás előkészítésében*, azt a II. Vatikáni zsinat a kereszttség-tudat elmélyítésében fogalmazta meg. Mindenek előtt fel kell vetnünk: Mít jelent nekünk megkereszteltségünk, beavatásunk? — A Krisztushoz és az egyházhoz való csatlakozásunk olyan döntése ez, ami teljesen átalakítja életünket, és elindít egy új folyamatot. Amíg valakiben a saját kereszttségének ténye nem világos, addig a gyónási gyakorlatát se tudja helyére tenni. A kereszttség két dologban köti meg az embert: — 1. Egyrészt felelősen kapcsolja egy *konkrét közösséghez*; — 2. másrészt életre hívja a *szentségi gyakorlatot*. A kettő együtt adja a keresztény élet értékét. ha a szentségi gyakorlatban gondolkodunk, akkor tudjuk, hogy a forrás az Eucharisztia, ami Krisztussal való egyesülésünk egyre gazdagabb formáját hozza létre bennünk. Am ez az élő Krisztus-kapcsolat éppen úgy, mint a közösségi kapcsolat, elképzelhetetlen hibáink, bűneink tudatos beismerése és szentségi megvallása nélkül.

— Itt nem hagyhatom szó nélkül azt az égető problémát, mely szerint éppen a zsinat után jött „divatba”, hogy egyre többen járultak az Eucharisztiahoz — gyónás nélkül — mondván, hogy az Eucharisztiaiban maga Krisztus törli el a vétkeket.

De én most nem valami „divatból” beszélek — válaszolja Miklós atya —, mert nem ez a jellemző az igazi egyházi közösségekre. Valóban voltak, akik így élték meg a zsinat egyes kijelentéseit és kissé protestantizáltak a katolikus álláspontot. Ennek nagy irodalma is keletkezett. A kérdés gyakorlatilag inkább a középkorúak rétegeit érintette, akikben gyakran kialakul a kényelmes „komfort-kereszténység”, ami visszatart a gyakori gyónástól. Ahol viszont élnek a keresztény közösségek, lelki mozgalmak, ott egyre tudatosabban fedezik fel a bűnbánat szentségének fontosságát. Tapasztalatom szerint ma a fiatalok és az öregek gyónnak. A gyerekek és a fiatal felnőttek szívesen veszik és pontosan tudják, hogy a kimondás, a bevallás milyen fontos. A megtisztulás vágya ott él az emberekben. — Tehát a kérdést összefoglalva: ahol a katekéták idejében felfigyeltek a modernkedő irányzatok veszélyeire, és ezt meg is beszélték a hívekkel, — ott a kérdés gyorsan helyére került.

— Mert mi a *katekézis*, ha nem a *Krisztushoz vezető út* bemutatása? És ezen az úton mindenki megtapasztalja saját terheit, gyengeségeit, amitől csak Krisztus segítségével szabadulhat meg. A zsinatnak a másik fontos, lényeges eleme a *liturgikus megújulás*, ami lényegében a *szentségi élet értékének újrafedezése*. Ebben a hagyományos gyónás jelentése is megújult. — Aki pedig igényli a rendszeres lelki vezetést, azaz lelkieletet akar élni, annál a gyónás mellőzése elképzelhetetlen. Minden lelkigyakorlat integráns része a szentgyónás. Ha egy ifjúsági közösség legalább egy évben egyszer nem megy lelkigyakorlatra, az nem ifjúsági közösség, a szó keresztény értelmében.

Itt azután felmerül a nagy kérdés: a mai, egyre romló *plébániai gyakorlatunk* vajon megfelel-e a színvonalas keresztény életvezetésnek. Egyértelmű, hogy a mai magyar plébániai gyakorlatban elsődlegesen egy „szolgáltató szervíz” modellje mutatkozik meg. A plébánia rendszerint nem igazán közösség és nem igazán szentségcentrikus. Pedig az egész megújulásnak ez lenne a „kulcsa”.

Hogy miként gyógyíthatók az ilyen nehézségek? Mindenek előtt az *egyházmegyei zsinatok* megtartásával. Azután fel kellene számolnunk bizonyos területeket, és minden szinten át kellene gondolnunk az egyház lényegét. Hogy csak a papság esetét említsem, igen fontos lenne a „*presbitérium-elvének*” megvalósítása. Ez annyit jelent, hogy a világi pap is tartozzék valamiféle közösségbe, mert csak az ilyen pap képes a hívek körében is közösséget teremteni. Ha pedig nem tudjuk megteremteni az igazi keresztény közösséget, akkor nem lesz valódi értéke a bűnbánattartásnak sem. A gyónás megmarad — mint korábban volt — valamiféle individuális felelősségtisztázásnak...

Készült: 1990. nov. 19-én

KOZMA IMRE plébános atyát a budapesti Zugligeti plébánián látogattam meg. Amikor vele találkozom, mindig a mai gyógyászati kezelésben használatos „szelíd módszer” jut eszembe. A plébánia körzeténél jóval távolabbról is odajárnak gyónni, szentmisién, homilián, házaskatekézisein résztvenni. Korábban sokáig Budapest központi helyén, a belvárosi Ferences templomba jöhettek hozzá mindazok is, akiknek nem volt tanácsos a saját településük templomában mutatkozni. Amikor kihelyezték a félreeső „zúg”-liget lepusztult plébániájára — egyesek úgy gondolták, „megbénították”. Ám a Szentlélek fuvallata a rejtett völgyeket is átjárja. Hazánkban egészen sajátos — ma már nemzetközileg is jól ismert — lelkipőzpontot létesített, ahonnan a testi-lelki irgalmasság források...

Amikor betérek a hegyi lejtőre épült templomba, arra gondolok, lehet-e még ideje a plébánosnak a korábbi lelkivezetésre, bűnbánati gyakorlatokra. Egyszerű szobában várak, mely zsúfolt a karácsony előtt kiosztandó csomagoktól. Néhány perc múlva Kozma atya „befut”, pár percig koncentráll és máris árad belőle a mondanivaló:

Már régen tapasztalom, hogy a bűntudat, mint olyan, nagyon csökkent korunkban —, még a megkeresztelték sincsenek tisztában gyakran a bűnbánat lényegével. És — ezt ugyan óvatosabban mondanám — a szentgyónás igénye is eléggé lecsökkent. A bűnbánati kérdések mindig is lelkipásztori gyakorlatom központjában voltak. Sok olyan emberrel találkoztam, akik aggódtak saját sorsuk miatt, és nehezen szánták el magukat bizonyos döntésekre, talán azért is, mert nem ismerték a következményeket. Nem tudták, mikor is van szó bűnről, és nem tudták lelkükben igazán megérlelni a bűnbánatot. Mert meggyőződésem, hogy a bűnbánatnak a lélek mélyén meg kell érnie. Nem elég, ha felsorol valaki néhány vételt, feloldozást kap és minden rendben. A rutinyónások az esetek többségében csekély eredménnyel járnak.

Nekem tehát az volt a célkitűzésem, hogy akik engem felkeresnek, azokban igazi bűnbánatot alakítsak ki, mert bűntudatuk megvolt. Csak az nem volt biztos, hogy ők ezt abban az értelemben élték-e meg, ahogy erről nekünk, keresztényeknek gondolkodnunk kell.

Inkább szorongásuk, bizonytalanságuk tűnt elő? — kérdezem —, hiszen magam is számos ilyen egyénnel találkozom...

Igen, pontosan erről van szó: szorongás, bizonytalanság, kilátástalanság, félelmek szinte megülik ezeket a lelkeket és éppen emiatt további rossz döntéseket hoznak. Legtöbben — és itt nem csupán a keresőkre gondolok — nem jutottak el odáig, hogy *megnyíltak volna* — ahogy én nevezem, — *a szeretet világa, a jócselekedetek világa felé*. Azóta már tudom, hogy a legjobb lelki segítség az, ha rávesszük az embereket, tegyenek jót. A jócselekedetek során válik világossá számukra, hogy amit korábban tettek, miért rossz. És magától érik meg bennük, hogy a jót kell elfogadni, nem a rosszat. Életem során tapasztaltam, hogy az a metódus, amin én is felnőttem, hogy jó elhatározásokat teszünk, egyfajta erényt gyakorolunk, az eléggé „l'art pour l'art”-nak tűnik. Nem azt mondom, hogy nem fontos az erényt gyakorolni, de ez így kevés. Gyónóim számára kezdettől kijelöltem egy-egy területet, bizonyos tennivalókat. A papnak az egyik legnagyobb gondja az, hogy az emberek mindig azt kérdik: mit tegyünk? El kell vezetnünk odáig, — nekem ma már ez a legnagyobb lelkipásztori örömöm —, hogy ők maguk mondják ki: én ezt meg ezt szeretném tenni, mit szól az atya hozzá...

Tehát a *kereső fázisban* mindig fontosnak tartottam, hogy megmutassak néhány jótettre alkalmas területet. A jöttet hamarosan hozzátartozott ezeknek a híveknek az életéhez.

— Ma sokan a Máltai Szeretetszolgálat széles lehetőségeiből ismerték meg Kozma atyát. Én viszont úgy látom, hogy ennek a csírája már jelen volt korábbi vezetési módszerében...

Valóban régi gyakorlatom, hogy elégtételként valami pozitív tennivalót adok gyónóimnak. Ebben is gyermekkori élményeim tértek vissza, amikor egy vagy két Üdvözlőgyet esetleg egy keresztutat kellett elvégezniem. Ezt becsületből meg is tettem, de mé-

lyebben nem érintett. A szeretetszolgálat elégtétele, úgy gondolom, jobb segítség arra, hogy abból a homályból, ahol az ember egy kissé eltévedt — hisz ez a bűnnek a világa — egy napfényesebb, egyértelműbb világba léphessen át. Ezért szoktam én mindig elégtételül konkrét feladatot adni. Igyekszem az illető élethelyzetét tekintetbe venni és apró tennivalókat javasolni. Ha valakinek például férjével, feleségével volt problémája, akkor tegyen apró, figyelmes gesztusokat, kedvesen forduljon a másikhoz, hogy az jobban érezze magát. Ha a szülő egyik gyermekével türelmetlenebb, a penitenciája az lesz, hogy néhány hétig különös gonddal foglalkozzon ezzel a gyerekével. Mivel sokan fordulnak hozzám különféle kéréssel, ezért elégtétel gyanánt kérem meg a gyónót, hogy segítsen: látogassa meg egyik betegemet, vigyen egy rászorulóknak csomagot, vagy ha meg van az anyagi lehetősége, kb. száz forint értékben ajándékozzon meg egy szegényt...

— Tudomásom szerint az atya volt az első azok közül, aki szobájába invitálta a tanácskérőket lelkibeszélgetésre, és ott is gyónattatta őket. Gyakran igen tapintatosan, nem is kért mindig részletekbe menő bűnvallomást —, mert így szemtől-szemben talán megszégyenítő lett volna —, hanem megadta a feloldozást.

Es akik szentségi feloldozást nem kaphatnak, azokat hogyan erősíti az atya?

Hadd mondjam azt, hogy én valóban sohasem kutattam az emberek életében, sohasem tettem fel olyan kérdéseket, amiben a gyónó a papnak a kíváncsiskodását érezhetné. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy adott esetben nem kellett néhány neuralgikus pontra rákérdeznem. De legtöbbször valahogy sikerült megteremtennem azt a körülményt, hogy az illető, szinte kivétel nélkül, maga kérte: Tessék kérdezni tőlem, mire kell még gondolnom. Ilyenkor óvatossan még néhány dolgot kérdeztem, amit az illető megválaszolt.

A másik nagyon lényeges az a légkör, amiben az emberek maguktól is mernek beszélni bűneikről. Tehát a fenti kérdése — úgy gondolom — inkább arra vonatkozhat, hogy én sohasem kényszerítettem vagy utasítottam az embereket szigorú bűnvallomásra.

A kérdés harmadik pontja is lényeges. Ha valakit nem lehetett feloldozni — hiszen akkoriban ez többek számára lehetetlen volt — nagyon örültem, ha ezt jól meg tudtam részükre magyarázni; ha most nincs lehetőségük arra, hogy szentségi gyónást végezzenek, és feloldozást nyerjenek —, ezt ne úgy vegyék, mintha kiközösítettek lennének. Számomra az volt a legfontosabb, hogy az ilyenek ne sértetten, bántottan távozzanak, hanem fel tudják mérni helyzetüket, és el is tudják fogadni. Azt hiszem, ezt testvéri együttléttel és együttérzésem kifejezésével tehettem elviselhetővé. Mindig hozzátettem: az is, igen fontos, hogy megbánják bűneiket, ezt Isten előtt ki is fejezzék, és megértsék, sajnos, engem kötnek az egyházi törvények és az adott helyzetben ezért nem adhatok feloldozást.

— Vannak olyanok is, akik nem erkölcsi helyzetük miatt nem gyónhatnak, hanem valami lelki zavarban szenvednek, bizonyos fokig betegek. Mit tesz ilyenkor a lelkimester?

Én soha senkit se küldtem lélektani szakemberhez, bár jól tudom, egyesek szomatikailag is, pszichikailag is kezelendők. Nem tudom — jól fejezem-e ki magam —, de én egyszerűen azért nem küldöm az illetőt máshoz, mert nagyon bízom, és ráhagyatkozom a szentségi hatásra. Úgy ítélem meg, hogy egy közös kegyelmi körben élünk, ahol az *igazi orvos maga Krisztus!* És ha a pap Krisztus helyetteseként van jelen, igenis képes olyan indítást adni, ami ilyenek számára is hatékony lesz. Nyugodt lélekkel mondhatom, hogy az ilyen konfliktusos híveim fokozottan kiegyensúlyozódnak — talán pontosan az által, hogy valaki nem úgy kezelte, mint beteget. Mert én, ha tudtam is az illetőről, hogy beteg, sohasem éreztettem vele.

Igen sok vezetettjének vorsát, alakulását, fejlődését ismerve megkérdezhetem, Kozma atya vajon tudja-e, hogy ezen a területen sajátos karizmával van megáldva? — Ezt a kérdést nem hagyhattam ki.

Én ilyenre sohasem gondoltam, nem is tudatosult bennem. De azt megtapasztaltam, hogy ezek az emberek, különös szeretettel kerestek fel. Azt is észrevettem, hogy főleg a

lelki gyöngeségben szenvedők, akik nálam maradtak, és tudomásom szerint semmiféle pszichológiai és pszichiátriai kezelésre se jártak —, nagyon szépen gyógyultak. Ezt annak tulajdonítom, hogy az általam ajánlott jótetteknek, jócselekedeteknek gyógyító hatásuk van. Ez maga terápia. Ugyanis, ha valakit a neki megfelelő területre küldenek, és ott megtalálja a helyét, saját helyzetét már nem is látja olyan súlyosnak, nem figyel annyira magára.

— Országon belül és kívül Kozma atya személyét ma a széleskörű szeretetszolgálathoz kapcsolják. Igen tárgyalóképes, jó szervező, megragadja az alkalmas időt és helyet a segítségnyújtásra és a segítségadásra. Azon gondolkodom, hogyan hat ez vissza papi, lelkipásztori munkájára.

Papi életnek talán a legnagyobb keresztje az, hogy az utóbbi években nem tudok annyit gyóntatni, mint szeretnék. Hiszen amíg a pesti Ferences templomban voltam, napi 6-8 órát is gyóntathattam. És akkor, még fiatalon, megéreztem ennek a szolgáltatásnak hallatlan fontosságát. Sajnos, ma egyre kevesebb az időm és ezért is kérek, keresek szüntelenül munkatársakat, segítőt, hogy megoszsam tennivalóimat. Másrészt elég aktív vagyok ahhoz, hogy a szeretet, a tettek mezején is jelen legyek. Így két malomkő közt őrlődöm. — Ma is sokan jönnek hozzám gyónni. Érdekes, hogy ma azok, akik gyónás miatt keresnek, nem kívánnak külön lelkipásztorot. Egyszerűen tudomásul veszik, hogy kevés az időm. Ezek sokszor messziről is csak gyónásért jönnek. Én csak néhányzavas buzdítást adhatok. Hogy ez nekik kegyelmileg mit jelent, erre nincs magyarázat.

Van egy másik lehetőségem, akiket *bűnbocsánati liturgia keretében részesítek együttes gyónásban*. Ez templomban történik különféle közösségek számára. Ilyen módon gyóntatjuk a gyermekeket is, ami rendkívül fontos és élményszerű marad számukra. A közösségi bűnbánat igeliturgiával kezdődik, egyvalaki felolvassa a kijelölt szentírási részt, utána közös könyörgések, csendes ima és elmélyülés változtatják egymást. Majd rövid homíliát tartok, azután ott helyben történik az egyéni gyónás, a személyes bűnvallomás...

Nem tudom elképzelni, hogyan lehet közösségben diszkrétan levezetni a gyónást, ezért kérem az atyát, jobban szemléltesse...

Úgy 25-30 ember áll körbe, hangosan imádkoznak, énekelnek —, én középen állok. Az emberek egymás után lépnek ki, letérdelnek. Az egyén feje fölé tartom kezemet, imádkozom, miközben ő halkán elmondja bűneit, feloldozom, a térdelésből fölsegítem, békecsókot adok, és az illető visszatér a körbe. Egy-egy esetben az említett létszámnál többet nem lehet bevonni, mert az ilyen esemény, bensőségesen levezetve, három órát igényel! Itt nincs lelki irányítás, a bűnt néven nevezik, kimondják —, esetleg egy-egy mondatot fűzhetnek hozzá.

Megkérdezem, hogy a családok, a plébánián kívüli idegenek is résztvehetnek-e?

Ez a bűnbánati liturgia teljesen nyitott, ami azt is jelenti, hogy nemcsak egyes korcsoportok részére tartjuk, hanem különféle generációnak együttesen is. A hittan csoportos gyerekek is így gyónnak. A két hitoktató összehívja a gyermekeket, akik a gyóntató szóba körben leülnek. Középen égő gyertya, hangosan imádkoznak, miközben kilép a gyónó. Megmagyarázom, ezzel kifejezzük azt, hogy kilépünk abból a világból, ahol rosszat tettünk, és bűnbocsánat után új emberként térünk vissza, hogy jobba tegyük közösségünket. Itt sok olyan apró gesztus is történik, ami a gyermeknek emlékezetében megmarad. Így például, hogy azt a kis papirost, amire bűneit írta, a gyertya lángjában elégeti.

Rendkívüli példát ad az az esemény, amikor a szülők gyermekeikkel együtt végeznek közös bűnbánatot és szentgyóntást. A gyermeknek hallatlanul sokat jelent, ha látja, amint édesapja, édesanyja megvallja bűneit. Mennyi fájdalom és a gyerekléleknek igazságatlannak tűnő megnyilatkozás csendesül és simul el ezekben a percekben. A szülőnek pedig a sok bosszúságot okozó gyermekét milyen öröm látni, ahogy letérdel és megkapja a feloldozást. A közösségi bűnbánat végén hálaadó himnuszt énekelünk, egymásnak békecsókot adunk és az egésztest egy rövid imával fejezzük be.

A férjek, apák hogyan küzdik le szokásos vallási, főleg a gyónástól való gátlásaikat?

Az egyik legnagyobb lelki öröm talán az, hogy nagyon sok, mélyen hívó, kegyelmi életet élő férfiember, családapa tartozik közösségünkbe. Majdnem azt merem mondani, hogy a férfiak azok, akik a családok nagyrészében megteremtik a vallásos légkört, a keresztény lelkiséget.

Még tovább mélyítem a kérdést: akik korábban nem ilyenek voltak, hogyan alakultak át...

Erről külön lehetne beszélnünk. Valószínű, hogy közösségünk azért olyan vonzó sok számára, mert legalább 60-70%-ban megtért emberekből áll, akik újrépülő házasságokból, a szakadékból kiemelt és megújult házaskapcsolatokból jöttek közénk. Még ma is igen sokan keresnek fel ilyen esetekkel, mert elterjedt a híre, hogy itt meggyógyultak. Azok, akik közösségünkbe járnak, vagy a plébánia területén laknak, ha templomunkban észrevesznek egy új embert, ezt jelzik, és én azonnal megszólítom, majd összehozom egy-két házaspárral. Ezeknek a családoknak az a missziója, hogy az újakat „szeressék”. Egyszerűen ennyi az egész. Tehát nincs szó semmiféle felvilágosításról, oktatásról, hanem megéreztetjük velük, mennyire örülünk, hogy idetaláltak, hogy itt vannak. Ezen felül vannak szervezett dolgok is, ha szabad így mondanom. Felkeresünk családokat és felajánljuk nekik a plébánia lelki közösségét. Akik elfogadják és eljönnek, azok is előbb egy-két család szeretetében részesülnek, mielőtt a közösség belső tagjaivá válnának.

Visszatérve a közösségi bűnbánati liturgiára — megismétlem — azért tartom fontosnak, mert éppen a bűnbánat szentségének nem maradt fenn az eredeti egyházi közösségi formája. Itt most az első keresztények közös bűnbánati szertartásaira gondolok. Azt akarom tudatosítani a szívekben: „mindnyájan bűnösök vagyunk és mindnyájan vagyunk Isten megbocsátó szeretetére.” Egy ilyen bűnbánati liturgia után az emberek megértik, hogy nemcsak a bűnben vagyunk közösek, hanem a jóra való késztetésben is érintettek vagyunk. Ez lenne a gyónás egyházi vonatkozása, pontosan le is írtam magamnak, ne hogy félreérthető legyen: *az egyház megvalósult szentsége az egyedek szentségéből tevődik össze*. Állandóan arról beszélünk, hogy az egyház szent, az egyház összesség. Ez valóban így van, mert Krisztus teste. De ha a mindennapi gyakorlatot nézzük, akkor komolyan figyelniük kell arra, hogy az egyház szentsége ne csak elmélet maradjon, hanem a tagjaiban megvalósuló szentségben, a megszentelt életben nyilvánuljon meg. Ha ezt jól tudatosítjuk, és híveink így térnek vissza a világba, akkor a rossz sem tud megszilárdulni, hanem egyre inkább meggyökeredzik, beépül a világba a jó, a jöttek és a jó példa segítségével. A jó példa pedig egyre vonzza az embereket a közös jó útra. Tehát akik az Úr útját járják, azoknak példát kell adniok, hogy másokat is vonzzanak és így elősegítsék a világ megszentelését.

Arra törekszem, hogy a keresztény közösség szolgálata harmóniába kerüljön a *szolgálati papság* feladatával. Ma még a kettő, sajnos, összemosódik és gyakran összetévesztik a hívek „királyi papságának” teendőit a „szolgálati papság” sajátos feladataival. Ugyanakkor a királyi papság tagjai, sajnos, gyakorta olyan feladatokra akarnak jogot formálni, ami a szentség révén a szolgálati papság küldetése.

Arra törekszem, hogy világosan felfogja a közösség, mi a küldetése: az ugyanis, hogy mi, akik együtt rontjuk meg világunkat —, együtt is gyógyuljunk, és egymást is gyógyítsuk. Ehhez mindenképp ki kell lépniünk bűneink magányából, hiszen rendszerint azzal követünk el bűnt, hogy a magunk kis számítható terveit építgetjük. Az igazi közösség ez ellen akar küzdeni. És aki ebben a küzdelemben részt akar venni, annak alázatosnak és őszintének kell lennie, mert csak így támogathatjuk egymást a jóban. A *szolgálati papság* feladata pedig az, hogy a Jézus Krisztustól kapott küldetésre hivatkozva közvetítse Isten kegyelmét.

— Ám magának a papnak se lehet csak a saját közösségében maradni, ki kell lépnie a világba, hogy hirdesse a bűnbánatot és Isten szeretetét. Én azt hiszem, erre legjobban a betegek, a *halálra készülők* szorulnak rá. Ez a XII. kerület igencsak bővelkedik kórházakban. Plébános atya hogyan végzi a betegek szolgálatát?

Először is utalnom kell arra, hogy akik tőlem elégtételt vagy buzdítást kapnak a jóra, azok között sok a kórházlátogató. Megújult lélekkel, csodálatosan tudják támogatni a rá-szorulókat. Ezt azért ismétlem, mert meggyőződéseim, hogy *az ember csak akkor lesz jobbá, ha jót tesz*. Magam, konkrét személyként is próbálok egyre több jót tenni, de bizony ilyen sok kórházba menni, szentmisét tartani egyedül lehetetlen. A különféle helyekre miséző papokat szereztem, magam a Kútvölgyi kórházban tartom a szentmisét. Mellettünk van a volt BM-kórház, ahová lelki beszélgetésekre járok. Ezek a látogatások számomra megdöbbenőek. Itt 25-30-40 évet a BM szolgálatában töltött emberek Istenre találásának vagyok tanúja, — megrázó élmények ezek. Az él bennem, hogy vége lett egy Isten nélküli rendszernek, de számunkra komolyan csak most kezdődik a megbocsátásnak és a nagylelkűségnek az időszak. Őszintén mondom, nagyon meleg szívvel próbálok ezeket az embereket szeretni. Arra kell gondolnom, ilyenféle találkozásai lehetnek Jézusnak, amikor megbocsátott..., nem mintha most magamat akarnám Jézus helyébe képzelni. A beszélgetések, ha csak lehetséges, mindig szentgyónással végződnek. Ha nem lehetséges, az illető akkor is elmondja bűneit, bűnbánatot tart, Isten színe elé vezetem, buzdítom és együtt imádkozunk.

A Kútvölgyi kórházban rendszeres vasárnapi szentmisék vannak. Itt sok olyan ember vesz részt, aki sohasem járt templomba. Most azonban él a lehetőséggel. Jönnek a betegek, orvosok, ápolók. Mivel vasárnapom nagyon kötött, előre küldöm az egyházközségi munkatársakat, akik igeliturgiát tartanak, elolvassák a vasárnapi szentleckét, evangéliumot és egy kis magyarázatot fűznek hozzá. Mire megérkezem, kezdődik a szentmise, rövid homiliát tartok, és akik már korábban felkészültek, áldozhatnak is. Ugyanis többen már előzőleg kérnek alkalmat lelkibeszélgetésre, gyónásra, amelyet rendszerint beteglátogatások idején végzek.

— Az atyának mégis csak sajátos lelkipásztori gyakorlata a közösségi bűnbánati liturgiában van. Voltak idők, amikor több oldalról próbálták ebben akadályozni... Szeretném tudni, hogy áll ma a helyzet...?

Évtizedek óta tartok bűnbánati liturgiát egyéneknek és közösségeknek. Voltak értetlenségek, rosszallások, akadályoztatások, de ezek engem komolyan sohase érintettek. Új és nagy lehetőséget adott a „neokatekumenátus” intézménye, melynek sajátos bűnbánati liturgiája van. Az egyik templomban olyan neokatekumenátust indítottunk, ahol sokkal több a megkereszteletlen, vagy olyan, aki nem volt elszáldozó. Egyre többen tudják, hogy ők is eljöhhetnek a paphoz, elmondhatják bűneiket, még ha feloldozást nem is kaphatnak. A legfontosabb, hogy beszéljünk és megértessük velük, a szentségek vételére lelkileg meg kell érniük. Érdekes, hogy ezek az emberek milyen türelmesek. Többéves tapasztalat alapján mondhatom, évekig hajlandók várni, míg eljuthatnak a keresztséghez vagy a gyónáshoz. Ezt azért is említem, mert sok más helyen, ha valaki jelentkezik, túl könnyen, felkészületlenül engedik a szentségekhez. Nézetem szerint nagyon fontos, hogy előbb bekerüljenek az egyházi közösségbe, ahol hangsúlyozzuk, hogy elfogadjuk, szeretjük őket, de tudniuk kell, hogy a szentségi élet nem játék. Nekik mint felnőtteknek, meg kell érniük, — és ha ezt megértik, szívesen vállalják az érlelődési folyamatot. Bennük látom a megújuló hazai kereszténység egyik élcsapatát.

Készült 1990. december 6-án

Készítette: Széll Margit

Lankó József

A SZENTSÉGEK ÉS A CIGÁNYOK

Már papnövendék koromban hallottam a kollégáktól, hogy a cigányok két szentséget ismernek: a keresztelest és a temetést. Általában igaz, hogy ez a két alkalom az, amikor az egyháztól szolgáltatást kérnek, ilyen alkalommal találkozunk a pappal és az egyház közösségével. Ahogy a cigányok a gádzsó társadalom peremén élnek, ugyanúgy a gádzsó egyházzal (gádzsó=aki nem cigány) — is csak érintőleges a kapcsolatuk. Akkor közelednek csak, ha az élet határhelyzeteiben (születés és halál) feltétlenül szükségük van rá.

A keresztelest azért kérik, hogy az újszülöttet Isten oltalma, védelme alá helyezték. A keresztelest ők maguk óvják és védik, illetve próbálják elrejteni az ártó és rontó hatalmak elől: amíg keresztelest a gyerek, lehetőleg nem viszik sehová; sötétedés után ott-hon kell lennie a családnak és idegent nem engednek be a házba; nem szabad tüzet adni másnak és általában veszélyes bármit kölcsönadni; nem szabad varrni; ha jön valaki a házba, aki nem a családhoz tartozik, távozáskor cernát kell tennie a gyerek feje alá.

A keresztség szentsége az egyház tanítása szerint is védelmet ad, hiszen Isten gyermekévé fogadja a megkeresztelt embert. Az apa egyik alapfeladata gyermekének védelme, oltalmazása, Istent pedig bizvást tekinthetjük jó apának. A keresztségnek ez egy olyan ajándéka, amire a gádzsó keresztények már nem figyelnek oda. A keresztség szentségének másik ajándéka — ti. hogy az egyház közösségének tagjává lesz —, a cigányok számára nehezen tapasztalható meg. Hosszú időn át a keresztséget a közösségtől külön szolgáltatták ki, csak az érdekelt család vett részt a szertartáson. A helyi egyház-községeket többnyire csak a pap képviselte, a többségnek tehát tudomása sem volt róla, nemhogy valamiféle összetartozás-tudata vagy felelősségérzete. Ez a gyakorlat nálunk is változóban van, egyre gyakoribb, hogy keresztelest ünnepélyes formában, a közösség vasárnapi miséjében történik. Talán ez is erősíteni fogja az összetartozást, az elfogadást, a felelősségérzetet.

Véleményem szerint nagyon fontos a keresztelest pap szerepe, a cigányokhoz való viszonya, elfogadókészsége és felelősségérzete. Ha az egyházközség nem csupán szokás-vallásosságot él, hanem evangéliumi próbál lenni és a papjában is megvan a cigányok iránti szeretet, akkor az egyházközség befogadja a cigányokat, megtalálják benne a helyüket. Sajnos, ez ritkán sikerül.

A keresztség szentségének kiszolgáltatásakor történő egyszerű találkozás nem hoz létre igazi kapcsolatot a cigányok és a gádzsó egyházközség között. Ehhez többszöri, rendszeres és templomon kívüli találkozás kell, olyan, amikor egymás életében osztoznak legalább egy kicsit. Tapasztalatom szerint a cigányoknak könnyebb megtalálni a helyüket az egyházban, ha maguk is mint egyház (közösség) léteznek. Könnyebb egyházzá válni a cigányoknak, ha nem kell állandóan a gádzsók előítéleteivel szembesülniük. Az előítéletek legyőzhetőek, ha gádzsók és cigányok személyes közelségbe kerülnek egymással, ha a gádzsók belátnak a cigányok életébe, megtapasztalják a szívességüket, vendégszeretetüket stb. 1989 tavaszán Pécsen taizéi ifjúsági találkozó volt, és ez alkalommal mi is, az alsószentmártoni cigány egyházközség, fogadtunk vendégeket. A fiatalok, főként a magyarok, saját bevallásuk szerint is, félelemmel jöttek hozzánk, de néhány óra múlva már ők maguk is mosolyogtak korábbi félelmükön. A három nap elmúltával pedig meghatódva köszönték meg a vendéglátást. Közülük néhányan azóta is leveleznek a vendéglátókkal.

Elhangzott a C.C.I.T (Comité Catholique International pour les Tsiganes) 1990. évi kongresszusán Harkányban, március 24-én.

Ugyanezt igazolja a Witten-i St. Pius egyházközség és az alsószentmártoni cigány egyházközség egyre mélyülő kapcsolata. Közös nyaralások, egymás kölcsönös meglátogatása és vendéglátása, közösen megélt ünnepek, mind egy kis darab egymás életéből, ami egyre erősebbé teszi az összetartozást és a gyakorlatban teszi megtapaszthatóvá az egyház egységét, a testvéri szeretetet.

A temetés ugyan nem szentség, mégis olyan alkalom, amikor a cigányok az egyházzal találkoznak. Megnehezíti ezt a találkozást, hogy a papok ilyenkor behajtják az elmaradt egyházi adót, hiszen végre bejöttek a cigányok a csöbe. A cigányok pedig ilyenkor mindent megtesznek, részben elhunyt hozzátartozójuk iránti szeretetből (utóljára adunk neki!), részben félelemből, mert ha az egyházi szertartás elmarad, akkor a halott visszajön és zaklatja a családot.

A keresztelés és a temetés jó alkalom a kapcsolatfelvételre a cigányokkal. Ilyen alkalmal el lehet menni a családokhoz beszélgetni, felkészíteni őket. Jobb és hatékonyabb a családokhoz menni, mint elvárni, hogy ők jöjjenek. A gordisai egyházközség elindulása egy temetés alkalmához kapcsolódik. A felkészítésben, az evangelizálásban jó segítség lehet olyan családtag vagy rokon, aki jártasabb a kereszénységben.

A cigányok maguktól csak a keresztséget kérik, esetleg néha a gyermekeik számára az *elsőáldozást*. Az utóbbi kérése mögött is gyakran az rejlik, hogy hadd legyen ott egy szép ünnepe a gyerek a többivel. A felnőtt cigányok a legtöbbször nem is kerülnek olyan helyzetbe, hogy a szentséget kérhetnék.

Alsószentmártoni működésem kezdetén egyik misében a prédikációban buzdítottam a jelenlévő néhány idősebb asszonyt, hogy ők is gyónjanak és áldozzanak. Az egyik visszazólt: — Nem való az minékünk! — Miért nem? — kérdeztem vissza. — Mert mi bűnösök vagyunk — hangzott a határozott válasz. — Én is bűnös vagyok, Jézus éppen nekünk, bűnösöknek akarja ezeket az ajándékokat adni — próbáltam meggyőzni. — Akkor se való az minékünk — tartott ki véleménye mellett az asszony. — De hát miért nem? — faggattam tovább. — Mert mi olyan gonoszak vagyunk, hogy újra vétkezünk — hangzott a megdöbbenő válasz.

E beszélgetés után három évnek kellett eltelnie addig, amíg ugyenezek az asszonyok kérték, hogy ők is gyónni és áldozni akarnak. Az első vonzást igazából nem a szentségek jelentették, hanem az, hogy a saját gyerekeikben látták: az egyházhöz tartozni jó. Ez megkérdőjelezi azt a magyarországi gyakorlatot, hogy a pasztoráció célja a szentségekre való felkészítés. — A szentségek egy már meglévő közösség (az egyház) életének forrásai, nem pedig az evangelizálás eszközei. Az első vonzás a közösség élete, az, hogy az egyháza tartozni jó. — Minket mikor viszel kirándulni? — kérdezte valamelyik, amikor a gyerekekkel hazajöttünk a nyári táborból. — Mikor jöttök a templomba? — feleltem kérdéssel én is. — Nem tudunk imádkozni — vallotta be röstelkedve. — Gyertek és tanuljunk együtt — ajánlotta. — Jöhetünk? — És attól kezdve egy csapat — többnyire asszonyok — összejött minden héten egy este. Élmény volt tanítani őket. Miközben őket tanítottam, magam is nagy ajándékot kaptam: akkor döböntem rá, hogy az evangélium valóban élet. Fölkészültek az első gyónás-áldozásra.

A *gyónásukban* valóban az életüket mondták el. Nem bújtak el a lelkitükör sablonja mögé, hanem részletesen elmondták mindazt, ami a szívüket nyomja. Természetesen ilyen gyónást nem lehet néhány perc alatt elintézni. Rá kell szánnia az időt a papnak is. Tapasztalatom szerint a cigányok annál a papnál gyónnak szívesen, akit ismernek, akinek a szeretetében biztosak és nem kell félniük attól, hogy ítélettel vagy megvetéssel találkoznak. Volt olyan is, aki egy húsvéti gyóntatásnál egy órán belül kétszer gyónt, mert a vendégpapnak nem mert elmondani valamit, de a lelkiismerete nem hagyta nyugodni.

Több alkalommal volt felnőttek elsőáldozása és mindig nagy élmény volt, szép örömunnepe. Azóta is a legtöbben közülük, ha ott vannak a misén, akkor áldoznak is. Ezek az élmények felvetették bennem, hogy újra kellene gondolni az egyház gyakorlatát az áldozással kapcsolatban. A régebbi gyakorlat és szemlélet (nálunk főképp faluhelyen még ez é!) túlhangsúlyozta az isteni jelenlétet az Eucharishtiában és az ember méltatlanságát az

„angyalok kenyere” előtt. Ezzel szemben Jézus azt mondja: „Vegyétek és egyétek”; „Vegyétek és igyatok ebből mindnyájan”, és: „a bűnök bocsánatára”. Ezeknek a szavaknak kellene irányítaniuk a gyakorlatunkat.

Fájdalmas élmény, amikor otthon, a közösségben rendszeresen áldozó cigányok máshol is résztvesznek a szentmisén, természetesen áldozni is szeretnének, de közvetlen áldozáskor, amikor sorrakerülnek, a pap elkezdti vallatni őket, hogy mikor gyóntak, vagy egyszerűen kihagyja és nem áldoztatja meg őket. Előfordult, hogy egy Jugoszláviába, rokonokhoz látogató cigány férfi elment a misére és áldozni akart, de a pap elzavarta onnan, megszegényítve az egész templom előtt. A papokban lévő előítéletek nagyon tudnak rombolni, és nyilvánvalóan vétenek az Eucharisztiaiban jelenlevő Szeretet ellen. Azt gondolom, gyökeresen szakítani kellene azzal a gondolkodással, amely a szentségeket, de leginkább az Eucharisziát úgy fogja föl, mint a jóknak és tökéleteseknek való rendkívüli jutalmat. Az Eucharisztia táplálék. Becsületes szülő nemcsak a jó és egészséges gyermekeinek ad enni, hanem a rossznak és a betegnek is.

Az Eucharisztia másik, nem kevésbé elhanyagolható vonatkozása az, hogy közösség: közös tett és közös ünnep. Azt gondolom, a helyi viszonyokat figyelembe véve állandóan keresnünk kell, hogy lehetőleg mindenki tevékenyen vegyen részt rajta, a sajátjának érezze (érezhesse!), és hogy legalább a nagyobb ünnepeken valamilyen közös étkezéssel vagy népi ünnepléssel fejeződjék be az Eucharisztia ünneplése.

Problémaként vetődött fel, hogy a cigányok *házassága* az egyházi törvények szerint rendezetlen. Ők a házasságukat a maguk törvényei szerint kötik. Náluk, a nőrablás hagyományaként a fiú hazaviszi a lányt, egy éjszakát együtt töltenek, és másnapról mindenki házastársaknak tekinti őket. Természetesen még nagyon fiatalok, és ezek a kapcsolatok még sokáig labilisak. Szinte természetes, hogy a fiatalasszony időnként néhány napra otthagyja a férjét és visszamegy a szüleihez, és aztán minden kezdődik előlről. Értelmetlen és elhamarkodott volna a szentségi házasságkötési formát rájuk erőltetni. Házasságuk a természetjog alapján érvényes házasságnak tekinthető, ezért nem zárhatók ki az eucharisztikus közösségből. Sokat kínlódtam, amíg erre a megoldásra jutottam. Sajnos, követtem el hibákat is, mert túl erős volt bennem a szentségek legalista szemlélete. Ma is van olyan házaspár, akik gyermekkorukban voltak elsőáldozók, de amikor összeálltak, azt mondtam nekik, hogy rendezniük kell egyháziilag a házasságukat, mert addig nem áldozhatnak. Sajnos, azóta sem áldoznak és a szentmisén is csak nagyon ritkán vesznek részt. Próbáltam elmagyarázni nekik a tévedésemet, de érzelmileg nagyon erősen beléjük vésődött az az eltiltás.

Idősebb, már több éve együtt élő pároknak már több alkalommal tartottunk ünnepléses házasságrendezést. Előfordult, hogy valaki csak azért esküdött meg gyorsan az élet-társával, hogy ki nem maradjon az ünnepségből, azután nemsokára kiderült, hogy képtelenek együtt élni. Olyan is volt, aki határozottan kimondta, hogy ő csak áldozni akar, a társát nem szereti igazán és nem akar hazugságra esküt tenni. Néhány év után rendeződött az egymásközi viszonyuk, a házastárs is közelebb került egymáshoz, és akkor őszintén kérték a házasságuk egyházi rendezését. Az utóbbi időben egyre többször előfordult, hogy olyan fiatalok, akik gyerekkoruktól hittanosok voltak, egy-két hónap együttélés után már kérték a házasságuk rendezését. Ez legtöbbször egybeesett a polgári házasságkötéssel is.

Amit elmondtam, ez az én lelkeszésgemen lévő gyakorlat. Más kollégák más megfontolásokból másképpen csinálják. Tudok olyanról, aki kereszteleés előtt kötelezővé teszi a szülők és a keresztszülők számára a házasságuk egyházi rendezését. Olyan gyakorlatról is tudok, ahol a túl fiatal házasulandók számára felmentést kérnek és megesketik őket. — Azt gondolom, fontos, hogy a gyakorlatunkat a házasságkötéssel kapcsolatban is az egyes cigány közösségek szokásaihoz, hagyományaihoz igazítsuk.

A *betegek kenetét* a cigányok maguktól nem kéri, vagy csak olyan esetben, amikor már hosszú ideje agonizál valaki. Egyszer eljött hozzám egy idős cigány férfi és azt mondta: — Tisztelendő úr, gyere el hozzánk! — Miért? — érdeklődtem. — Mert az öregasszony

nem bír meghalni — hangzott a kész válasz. Elmentem és feladtam a betegek kenetét a már eszméletlen asszonynak. Rövid idő múlva ismét jött az öreg és mintegy elismerően közölte: — Meghalt az öregasszony. — Gondolom, ilyen és hasonló esetek táplálják a félelmet a cigányokban (gyakran a gádzsókban is!), és ezért vonakodnak a betegekhez papot hívni.

Más volt a helyzet, amikor a rendszeresen katekézisre járók közül lett valaki súlyos beteg. Akkor a többiek kérték, hogy látogassuk meg együtt a beteget és imádkozunk érte. Azt gondolom, hogy ebben az esetben tényleg az történt, ami a betegek kenetének a lényege: az egyház közössége eljött hozzád betegségedben, és tanúsítja neked, hogy veled van az Isten, és szeret téged. Fokozta a hatást, hogy az illető rövid időn belül csakugyan felépült, és el is mondta mindenkinek, hogy őt a mi imádságunk gyógyította meg.

Olyan is volt a rendszeresen hittanra járók között, aki kórházba, súlyos műtetre készült, és előtte kérte, hogy imádkozunk érte. Akkor a szentmisében a közösség együtt imádkozott érte és ott kapta meg a betegek kenetét is. — Mindenképpen fontos, hogy a betegek kenetének kiszolgáltatása közösségben történjen, legalább a beteg családja legyen ott, és katekézis előzze meg. Ha nincs rendszeres katekézis, vagy a család nem vesz részt ilyenén, akkor közvetlenül a szentségkiszolgáltatás előtt kell a betegnek is és a hozzátartozóknak is elmondani, hogy a gyógyulásáért imádkozunk.

Gyakran nem úgy jönnek a cigányok, hogy imánkat kérik a betegért, hanem szenteltvizet vagy tömjént kérnek, amit a maguk szokásai szerint használnak. Jó ilyenkor elbeszélgetni velük és felkínálni a szolgálatunkat, talán szívesen fogadják. Talán nem ártana, — ha erre a körülmények lehetőséget adnak —, a szenteltvizet és a tömjént használni, mert ez megnyugtatja a cigányokat. Olyan is volt már, hogy a betegek kenete után a család mégiscsak elvégezte szenteltvízzel a maga szertartását. — Mindig örülnek annak, ha a pap kórházban meglátogatja a betegeket, és biztosan szívesen fogadják, ha a pap felkínálja, hogy imádkoznak az egészségéért.

Szándékosan nem beszéltem eddig két szentségről, a bérmálásról és az egyházi rendről. Mindkettő nagyon problémás.

A *bérmálás* jelenlegi, magyarországi gyakorlata, ti. hogy 10—14 éves gyerekeket bérmálnak meg minden közösségi háttér nélkül, véleményem szerint teljesen rossz. Nálunk Alsószentmártonban egyszer volt bérmálás, akkor felnőttek bérmálkoztak, ezt úgy éltük meg, mint az egyházba tartozásuk ünnepét.

Az *egyházirendről* azt gondolom, a cigányok számára komoly problémát jelent a cölibátus. A legtöbb cigány fiatal korán házasodik, és mire megérne benne a hivatás és az elkötelezettség, addigra már családja van, ami köti őt. A cölibátussal kapcsolatos másik probléma, hogy a cigányok számára a magányos élet elképzelhetetlen. Amikor Alsószentmártonba költöztem, szinte mindenki megkérdezte, amikor először jött látogatóba hozzám: Nem rossz ebben a szobában egyedül lakni? Nem félsz itt egyedül aludni? Érdemes lenne fontolóra venni a cigányok között legalább a keleti egyház gyakorlatát, a nős emberek pappá szentelését.

Amit elmondtam, az többnyire csupán a mi gyakorlatunkat tükrözi, és nélkülözi a továbbvívó megfontolásokat. Remélem, ezek megszületnek a továbbiak során.

Lankó József az ország egyetlen homogén cigányfalujának lelkésze, a pécsi egyházmegye cigányokért felelős lelkipásztora.

Számunk írói: *Baumgartner, Konrad* egyetemi tanár, Regensburg — *Bán Endre* püspöki helynök, Pécs — *Bánhegyi B. Miksa* OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — *Blanckenstein Miklós*, az OLI főtítkára, Budapest — *Gál Ferenc*, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem ny. professzora, Budapest — *Gründel, Johannes*, egyetemi tanár, München — *Hervay Ferenc Levente* O.Cist. tud. munkatárs, MTA Történelmi Intézet, Zirc — *Kerekes Károly* O.Cist. prézes apát, Zirc — *Kozma Imre* plébános, Budapest — *Lankó József* plébános, Alsószentmárton — *Nemesszeghy Ervin* S.J. tartományfőnök, Budapest — *Orosz László* főiskolai tanár, Nyíregyháza — *Szász István* teológus, Budapest — *Széll Margit* tanár, szerkesztő, Budapest — *Dr. Tringer László* pszichiáter, egyetemi tanár, Budapest — *Zimányi Ágnes*, a Teológia munkatársa, Budapest

INHALT

AUFSÄTZE

KÁROLY KERÉKES O.Cist.: Die Sicht der Busse im Alten und im Neuen Testament . .
FERENC GÁL: Sünde und Versöhnung
LÁSZLÓ TRINGER: Dialog zwischen den „Ärzten“ der Seele

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA MIT DEM PROVINZIAL DER JESUITEN, P. ERVIN NEMESSZEGHY

Vor 500 Jahren wurde Ignaz von Loyola geboren (Ágnes Zimányi)

UMSCHAU

FERENC LEVENTE HERVAY O.Cist.: Zisterzienser-Spiritualität in der Welt von heute
— Vor 900 Jahren wurde Bernhard von Clairvaux geboren —
JOHANNES GRÜNDEL: Schuld und Versöhnung (Übersetzt von István Szász)
LÁSZLÓ OROSZ: Bussordnung und Beichttradition in den Kirchen des
byzantinischen Ritus
ENDRE BÁN: Licht und Schatten in den Tiefen der Seele

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRANGEN

KONRAD BAUMGARTNER: „Wem ihr die Sünden vergebt...“ — Zur Praxis der
Schuldvergebung in der Kirche heute (Übersetzt von
B. Miksa Bánhegyi)

Schuldbewusstsein — Reue — Konflikte
Die Seelger MIKLÓS BLANCKENSTEIN und IMRE KOZMA sprechen von der
Beichte und der geistlichen Führung (Eine Reportage von Margit Széll)
JÓZSEF LANKÓ: Die Sakramente und die Zigeuner

Ára: 60 Ft

SOMMAIRE

ETUDES

KÁROLY KEREKES O.Cist.: La conception de la penitence dans l'Ancien et le Nouveau Testament

FERENC GÁL: Péché et réconciliation

LÁSZLÓ TRINGER: Dialogue entre les „thérapeutes” des âmes

ENTRETIEN DE „TEOLÓGIA” avec le Père ERVIN NEMESSZEGHY, Provincial des Jésuites

Saint Ignace de Loyola naquit il y a cinq cents ans

(Propos recueillis par Ágnes Zimányi)

TOUR D'HORIZON

LEVENTE FERENC HERVAY O.Cist.: Saint Bernard de Clairvaux naquit il y a neuf cents ans — La spiritualité cistercienne dans le monde d'aujourd'hui —

JOHANNES GRÜNDEL: Péché et réconciliation (Traduit par István Szász)

LÁSZLÓ OROSZ: La discipline de la pénitence et la tradition de la confession dans les Eglises de liturgie byzantine

ENDRE BÁN: Lumière et ombres au fond de l'âme

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

KONRAD BAUMGARTEN: „Ceux à qui vous remettrez les péchés...” A propos de la pratique de l'absolution dans l'Eglise de nos jours
(Traduit par B. Miksa Bánhegyi OSB)

Conscience de sa culpabilité — pénitence — conflits
Réflexions des pasteurs MIKLÓS BLANCKENSTEIN et IMRE KOZMA
sur la confession et la direction de conscience (Reportage fait par Margit Széll)

JÓZSEF LANKÓ: Les sacrements et les Tziganes

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András

Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László

Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. I. em. 1.

Szerkesztőség: 1053 Budapest, Károlyi M. u. 4—8. III. lép. II. em. 9.

(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május, augusztus és november közepén. — Ára: 60 Ft — Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft — Csekk számlaszám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). — Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) a feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta. Minden jog fenntartva.

Nyomta: Pannon Nyomda, Veszprém — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779